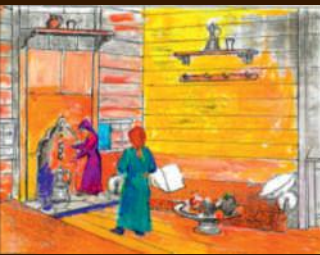

ხალხური ტრადიციები და რიტუალები

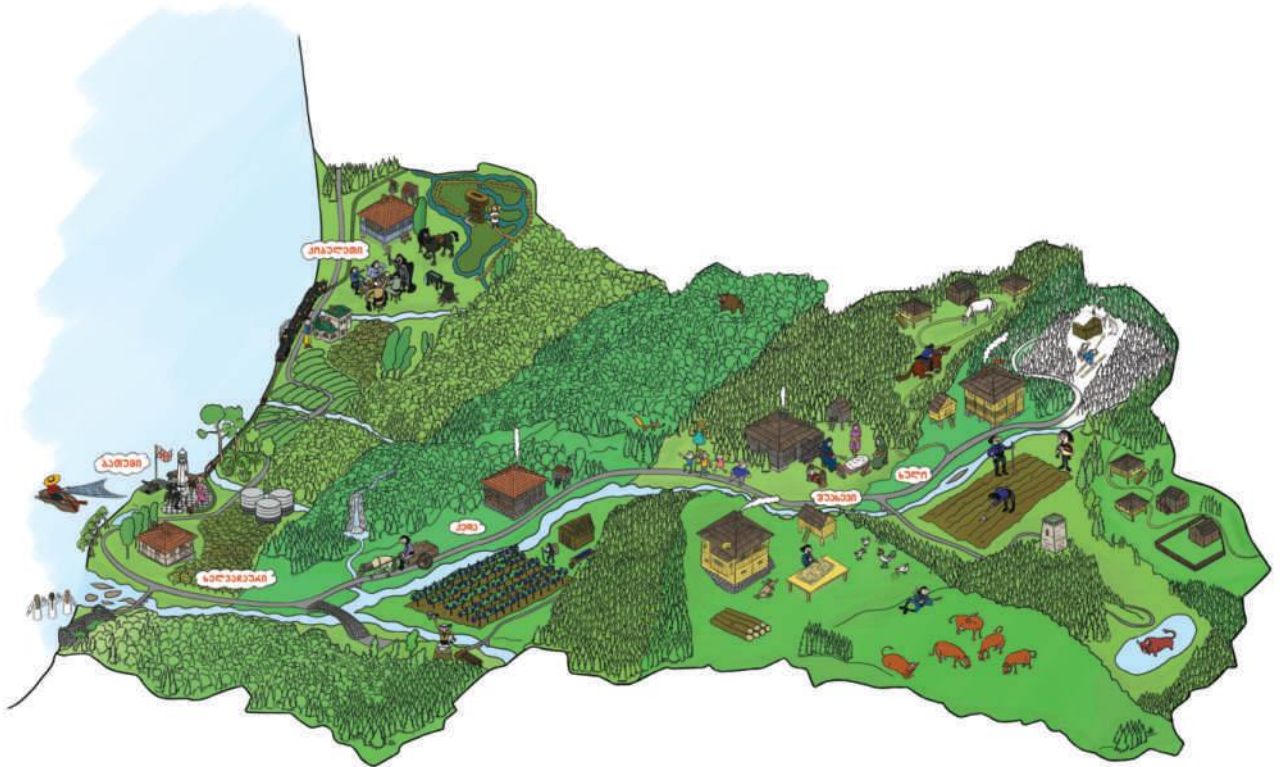
გჭარბაში

სადარბაზო ტრადიციები და რითმული

სადარბაზო

შესავალი	6	ბრძნილობები და აპრძალვები	46
აღაშიანის ცხოვრების სხვადასხვა	9	საქორწინო აღკვეთები	46
ებაპთან დაკავშირებული რიტუალები		განრიდება	48
		ორსულობა-შვილიერებასთან	50
ქორწინებასთან დაკავშირებული	12	დაკავშირებული აპრძალვები	
რიტუალები		თვალის წაკვრა	52
შუამავლობა	12	მიწის სამუშაოთა აპრძალვის	54
ნიშნობა	14	ჩვეულება	
აღდის გაკვეთა	16	კვირიკობა//ჩურუგაი	54
ნიშანლობა	16	ელიობა//ბახურა	54
"ტურაქორწილი", წაყვანის ქორწილი	18	მცენარეებთან დაკავშირებული	56
მუუდებალიში	20	აპრძალვები	
მტერობაში მოყვრობის ჩამოგდება	20	წმინდა ტყეები	58
მოყვანის ქორწილი	22	გარგნობა	58
ტვალის//დუალის ახდა	24	მონადირეობა-მეთევზეობის	60
სუფრის დაკავება	24	აღკვეთები	
სადილის მითანა	26		
		საზოგადოებრივ-საოჯახო ყოფასთან	63
ლაზური საქორწინო ტრადიციები	28	დაკავშირებული ტრადიციები	
მენქინეი	28		
დაწინდვა	28	საახალწლო წეს-ჩვეულებები აჭარაში	66
შუამავლობა	30	"ცხემლის ქრა"	68
სიჯალიკობა	30	ალილოობა	70
აღდი ოხვენუ//ნიშანი ოხვენუ	32	ცეცხლის შენახვა	72
კუნხემ ქთალა (კუნხემ ქთალაში)	32	ბოსლობა	74
ჭანდა	34	ფრინველის დაძლევა	76
ძეობა//აკვნის მითანა	36	მეკვლეობა	78
		ქათმის ფერხვა	80
ბავშვის აღზრდის ტრადიციები	38	საქონლის ფერხვა	82
„ჭიპის მიჭრა“	38	ნადი	84
„უბეში ამოძვრენა“	40	წარმო და ნახსი დღეები	86
მომავალი საქმიანობის განსაზღვრა	40	ხისეს//არჩივის გაღება	86
„მანიდში მიღება“	42	მთვარესთან დაკავშირებული	88
გოგონების აღზრდის ტრადიციები	44	რიტუალები	

სახლის საძირკვლის ჩაყრა	90	ფადიკო//ფათიკო	144
ბაირალის აღმართვა	92	ზირიკობია	146
გველის კულტი	94	"აქლემის შეკაზმვა"// "აქლემის მოკაზმვა"	148
ნადირის დაკოჭვა	96		
საღმრთოს გაღება	98	საპატარძლოს მოპატიჟება// სარძლოს გამორჩევა	150
დატირება	100		
„მზოდას ონჩიუში დღა“ (ზღვაში ბანაობის დღე)	102	თამაშები	152
დადეგი//დადეგობა	104	“ბულიების ქედობა”	152
რწყილის გადალოცვა	104	დათვობია	154
ჩენვის და ხერტლის ნადი	106	ცეცხლობია//ათეშოინი	154
აბრეშუმის ქიის მოვლა	108		
ქსოვა	110	სიტყვების განმარტება	156
ზიარეთობა	112		
მეიდან-ოდა//მისაფირ-ოდა	114	ილუსტრაციები	170
სამეურნეო ყოფასთან დაკავშირებული ტრადიციები	117		
ნაცხრამარტევი	120		
ბუნებრივი მოვლენების "მოტყუების" ჩვეულება	120		
„მძლევარი“ გუგული	122		
ხარის შებმა	124		
ლეგენდები ტბის ხარის შესახებ	126		
კანულის//ყანულის გაღება	128		
ხარმანობა	130		
ლაზარობა	132		
"ოთხმოცი ათასი ქვის კენჭის შელოცვა"	134		
ქვაკაცები	136		
მემხლიანობა//მენხლიანობა	138		
მემთევრობა	140		
შუამთობა	142		

რა წისქვილის ქვა არ მობრუნებულა მის თავზე, რა ქარტეხილი არ გადაუტანია, რამდენ ტკივილს და ვაებას გაუძლო აჭარელმა გლეხკაცმა, თუმცა, ნირი ვერაფერმა უცვალა, წინაპრების დანატოვარი ვერ დაავიწყა, სულსა და გონებაში ჩაბეჭდილ ხატებას ვერაფერი დააკლო და ყველანაირ გასაჭირში ნაღვერდალი-ვით უბერა სული წინაპართა დანატოვარს, უბეში შეიფარა, კალთაში გამოახვია, იმ გაუსაძლის გასაჭირშიც კი ჩურჩულით, მალვით, მინიშნებებით გადასცა მემკვიდრეებს და დღემდე დიდი რუდუნებით მოიტანა ქართული მიწის მადლი, ქართული სულის ყივილი, ტრადიცია თუ დღესასწაული და ამ დრომდე მამაპაპური წესით ხვდება ახალ წელს, ლოცავს პატარძალს, უჩოქებს ვაზს, ხნავს, თესავს და ხელმადლიანი დიდნენეს ჭვარდასმული მჭადივით ელოლიავება ტრადიციებში შენახულ ქართველობას, რადგან კარგად იცის, თითოეული ერის უნივერსალურობა ტრადიციებში ვლინდება. ყველა ერთი თუ ეთნოსი არსებობს მანამ, სანამ თვითმყოფადობასა და ტრადიციებში განსხეულებულ კულტურულ იდენტობას ინარჩუნებს. ამიტომაც შემორჩა დღემდე აჭარის ყოფას ხალხში დამკვიდრებული ადათ-წესები, დაუნერვლი ჩვეულებითი ნორმები და მამაპაპისეული რჯული.

ტრადიციები და რიტუალები ერთგვარი კულტურული ძეგლებია, ისევე, როგორც ლაზური სახლები და სვანური კოშკები, უძველესი ციხე-სიმაგრეები და ეკლესიამონასტრები, რადგან „თუ ძეგლების მიხედვით ჩვენ ვსწავლობთ წარსული ეპოქის ხელოვნებას, სამშენებლო ტექნიკას, ვარკვევთ ოსტატების ნიჭსა და უნარს, დღესასწაულების გამოვლენასა და მათ დაცვას, ასევე, საიმედოდ მიგყავართ ერის ზნეობრივ სიმდიდრეთა გამომჟღავნებისაკენ“ (ჯ. რუხაძე). ამდენად, ტრადიციები მნიშვნელოვანია ყოველი ეთნოსის ისტორიისა და კულტურული მემკვიდრეობის შესასწავლად.

აჭარაში, ისევე, როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, ტრადიციები და რიტუალები საუკუნეების განმავლობაში იქმნებოდა და იხვეწებოდა, ამიტომ, საკმაოდ ტრანსფორმირებული სახითაა შემორჩენილი. მათში შემონახულია არა მხოლოდ ხანგრძლივ სამეურნეო-შრომით პროცესში დაგროვილი ემპირიული გამოცდილება, არამედ ხალხის საქმიანობასა და ცხოვრებასთან დაკავშირებული ბევრი სხვადასხვა ტრადიცია, სულიერი კულტურის არაერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი: რწმენა-წარმოდგენები, მაგიურ-რელიგიური რიტუალები და დღე-სასწაულები, სიმბოლოები, სიტყვიერი მაგია, სარიტუალო კერძები, რომლებიც თითქმის ყველა დღესასწაულს ამშვენებდნენ, ხალხური რელიგიური აზროვნების სხვადასხვა ასპექტი.

აჭარის ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობის უნიკალურობა სწორედ იმაშია, რომ აქ, თურქთა სამასწლოვანი ბატონობის, რელიგიურ რწმენათა და კულტურულ ფასეულობათა სიჭრელის პირობებშიც კი, შემოინახეს საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ტრადიციები. თუმცა, ბუნებრივია უცხო რელიგიამ თავისი კვალი დააჩნია ტრადიციებსაც და აქ წეს-ჩვეულებები სინკრეტული სახითაა წარმოდგენილი. მათში სამი რელიგიის: წინაქრისტიანული, ქრისტიანული და მუსლიმური დანაშრევები თანაარსებობენ. დღეს, ჩვენ სწრაფად ცვალებად კულტურულ-პოლიტიკურ ვითარებაში, როცა ყალიბდება ახალი მსოფლმხედველობრივი პოზიცია, ჩნდება ახალი ღირებულებითი ორიენტირები, ბევრი ხალხური ტრადიცია, ფაქტობრივად, ჩვენ თვალწინ კვდება, ყოფაში შემონახული რიტუალების წარმოჩენას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ერის სულიერი ფასეულობებისა და მენტალიტეტის შენარჩუნებაში.

აჭარის მდიდარი ტრადიციული ყოფა ოდითგანვე იქცევდა ქართველი და უცხოელი მოგზაურ-მკვლევრების ყურადღებას. მათ ჩანაწერებში არაერთი საინტერესო წეს-ჩვეულება და ადათია აღწერილი. აჭარულ რიტუალებს და ტრადიციებს ათწლეულების განმავლობაში აგროვებდა, იკვლევდა და სწავლობდა მეცნიერთა არაერთი თაობა, რომელთაც უდიდესი წვლილი მიუძღვით ამ ტრადიციების არქაული ფორების აღდგენასა და შენარჩუნებაში. სწორედ ამ ფასდაუდებელ საველე-ეთნოგრაფიულ მასალასა და ნაშრომებს ეყრდნობა წინამდებარე გამოცემა.

აჭარულ ტრადიციებთან ერთად, ზოგიერთი ლაზური რიტუალიც გავიხსენეთ, რადგან აჭარაში მცხოვრები ლაზების ტრადიციული ყოფა გადაჯაჭვულია აჭარულ წეს-ჩვეულებებთან.

აჭარაში ტრადიციები რთული, კომპლექსური სახითაა შემორჩენილი. ამიტომაც ძნელია ამ ტრადიციების გამიჯვნა მათი ფუნქციური დანიშნულების მიხედვით. ჩვენ შევეცადეთ სამ ძირითად კატეგორიად დაგვეყო ისინი, თუმცა ეს კლასიფიკაციაც პირობითია, რადგან თითოეული რიტუალი თავისთავში მრავალ განსხვავებულ მომენტს შეიცავს.

ადამიანის ცხოვრების
სხვადასხვა ეტაპთან
დაკავშირებული რიტუალები

ტრადიციები და რიტუალები მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ადამიანის ცხოვრების ციკლთან და, ძირითადად, ადამიანის ცხოვრების გზას ასახავდა დაბადებიდან სიკვდილამდე, ყოველდღიურობასა და ოჯახურ ტრადიციებს. ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპი, ბავშვების აღზრდა, საკვებსა თუ სხვადასხვა საქმიანობასთან დაკავშირებული მომენტები, საუკუნეების განმავლობაში შემუშავებულ გარკვეულ წესებს ემორჩილებოდა და საკულტო შინაარსით იყო გამსჭვალული, რადგან ადამიანი რელიგიური წარმოდგენებით ნასაზრდოვებ რეალობაში ცხოვრობდა. იმის მიუხედავად, თუ რას აკეთებდა აჭარელი კაცი-იმედით ეგებებოდა ახალ წელს, რგავდა და თესავდა გაზაფხულზე, სიხარულით იმკიდა თავისი შრომის ნაყოფს შემოდგომაზე, ზამთრის გრძელ ღამეებს რთვა-ქსოვაში ატარებდა, ქორწილს იხდიდა, აკვანს არწევდა, სტუმარს სიხარულით ეგებებოდა, მტერს მაჭახელის თოფით ხვდებოდა, ილხენდა თუ გლოვობდა, მუდამ ღმერთს იყო მინდობილი, მას ავედრებდა თავის ოჯახს, თავის ნაღვან-ნამკალს და მადლიერებას გამოხატავდა. ამიტომაც ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპთან დაკავშირებული ტრადიციები, რაციონალურ ქმედებებთან ერთად, მრავლად შეიცავდა დღესასწაულებს, მაგიურ ქმედებებს, აკრძალვებს, გართობა-თამაშობებს, უარყოფითი ძალებისგან თავდასაცავ რიტუალებს, სიტყვის მაგიას, მსხვერპლშენიშვასა და სხვ.

ქორწინებასთან დაკავშირებული რიტუალები

ქორწინება საოჯახო ყოფის უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა. ტრადიციულად, აჭარაში ახალგაზრდების დაქორწინება მთელი ოჯახის და სანათესაოს საქმედ მიიჩნეოდა. ისინი საქორწინო ციკლის ყველა ეტაპში იყვნენ ჩართულნი. ჩვეულებრივ, სარძლოს ქორწილში, ნადში, შუამთობის ან სხვადასხვა დღესასწაულის დროს ირჩევდნენ. დასაქორწინებელი წყვილის შერჩევას, მშობლებთან ერთად, დიდი უფლებებით სარგებლობდა დედის ძმა - ტაია. ქალ-ვაჟის შერჩევა ოჯახების ინტერესებიდან გამომდინარე ხდებოდა. სასიძო-საკპატარძლოს პირად თვისებებთან ერთად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა მათი ოჯახის ავკარგიანობას და ღირსებას, საგვარეულოს გავლენიანობას და ავტორიტეტს.

რასაკვირველია, დროთა განმავლობაში საქორწინო რიტუალები შეიცვალა და მხოლოდ ხალხის მესხიერებამ შემოინახა ნიშანლობა, აღდის გაკვეთა, აკვანში დანიშვნა თუ ბაშლულის მოთხოვნა. ამ თავში ჩვენ შევეცდებით გავიხსენოთ საქორწინო ციკლის ზოგიერთი მივიწყებული ეტაპი და ტრადიციული ელემენტი.

შუამავლობა

საცოლედ თუ სარძლოდ ქალიშვილის შერჩევას, „შეგულებას“, გოგოზე „თვალის დაკავებას“ უწოდებდნენ. ქალის მოწონების შემთხვევაში, საქმეში ერთვებოდა შუამავლი, რომელიც ორ ოჯახს შორის მოლაპარაკებას აწარმოებდა ქორწინების საკითხის მოსაგვარებლად. სწორედ ის მიდიოდა ქალიშვილის ოჯახში და „შემგულებელთა“ სურვილს აცნობდა. საქმის გადანყვეთა ამ ერთი მისვლით არ ხდებოდა. თუ ოჯახს არ სურდა ქალიშვილი შეთავაზებულ პირზე გაეთხოვებინა, შუამავალს უარით ისტუმრებდა. თუმცა, ეს უკანასკნელი ასე ადვილად არ ნებდებოდა. რამდენიმე მისვლისა და უარის შემდეგ, შუამავალი თუ მაინც მივიდოდა ქალის ოჯახში, სუფრას აღარ გაუწყობდნენ. ზოგან, საბოლოო უარის ნიშნად, ოჯახის უფროსი „ჭოხს გატეხდა“ და სუფრაზე დადებდა (შუახევი). ეს მისი საბოლოო

გადაწყვეტილების ნიშანი იყო. “ჯოხის გატეხვის მემრე მურავი აღარ იკადრებდა მისვლასო” - ამბობდნენ. თუ საქმე დადებითად გადაწყდებოდა, “პირობა, სიტყვა გამოვიდა”, “ამბავს თავი მუუთიკრეთ” (ქობულეთი), “საქმე მოვჭარითო” (ხელვაჩაური) - იტყოდნენ. საქმის კეთილად დასრულების მოლოდინში მყოფ შუამავალს ზოგჯერ თან ჰქონდა ბეჭედი ან სხვა ნივთი და საბოლოო თანხმობის შემთხვევაში, პირობის გასამყარებლად, ბელგად, ბედ უტოვებდა ქალიშვილის მშობლებს. თუმცა უმეტესად, „სიტყვის გამოტანა“ ანუ სიტყვიერი პირობაც საკმარისი იყო.

ნიშნობა

საქმის დადებითად გადაწყვეტის შემდეგ, ნიშნობის და ბოხჩის მიტანის დღეზე ხდებოდა შეთანხმება. ნიშნობისთვის არჩევდნენ დღეებს, რომლებიც ილბლიანად ითვლებოდა - სავსე მთვარის შაბათს ან ჯუმას (პარასკევი), რათა ახალდაქორწინებულთა ოჯახი ამ მთვარესავით სიკეთით და სიხარულით ყოფილიყო სავსე. ნიშნობისთვის განკუთვნილ ბოხჩაში შედიოდა საპატარძლოსთვის მისატანი აუცილებელი საჩუქრები: სამკაულები და ალთუნები, რომელსაც დანიშნული ქალი შუბლზე იკეთებდა. განსაკუთრებით საპატიოდ ითვლებოდა სარძლოსთვის ვერცხლის ქამრის მირთმევა. საჩუქარი დანიშნულის დედისთვისაც მიჰქონდათ. თუ ქორწილი დიდხანს ვერ გაიმართებოდა ან დანიშნული გოგონა ასაკით იმდენად პატარა იყო, რომ ჯერ ვერ გაათხოვებდნენ, ნიშან-ბოხჩასთან ერთად, მას ტანსაცმელს და სხვა პირად ნივთებსაც მიუტანდნენ ხოლმე. ამას საცვეთ ბოხჩას ეძახდნენ. ზემო აჭარაში ხშირად ნიშნობაზევე ხდებოდა აღდის გაჭრა//აღდის გაკვეთა.

აღდის გაკვეთა

აღდის გაჭრა//აღდის გაკვეთა მუსლიმური წესით ქორწინების ოფიციალური გაფორმებაა. ამ დროს სასულიერო პირი - მოლა ან ხოჯა არაბულ ენაზე ადგენდა ნიქახს - ქორწინების დოკუმენტს, სადაც განსაზღვრული იყო თანხის ის რაოდენობაც, რომელიც ვაჟის ოჯახს უნდა გადაეხადა ქალისთვის როგორც ქორწინებისას, ასევე განქორწინების შემთხვევაში. აღდის გაჭრაში თავად დასაქორწინებელი პირები არ მონაწილეობდნენ. მათ თანხმობას სასულიერო პირს „ვექილები“- ქალ-ვაჟის წარმომადგენლები უდასტურებდნენ. თუმცა ბოლო პერიოდში ეს წესი შეიცვალა და აღდის გაკვეთას თავად სიძე-პატარძალიც ესწრებოდა. აღდის გაჭრის შემდეგ ქორწინება ოფიციალურად გაფორმებულად ითვლებოდა.

ნიშანლობა

ნიშნობიდან ქორწილამდე ზოგჯერ საკმაოდ დიდი დრო გადიოდა, ამიტომ დასაშვებად ითვლებოდა სასიძოსა და საპატარძლოს შორის ქორწინებამდე კავშირი - ნიშანლობა. ეს იყო დანიშნული ქალ-ვაჟის შეხვედრის ძველი ტრადიცია სიმამრის სახლში. ნიშანლობის პირველი დღე - სასიძოს პირველი მისვლა საცოლის ოჯახში - ოფიციალურად აღინიშნებოდა „დაპაიჯნით“. ეს იყო თითქმის ქორწილის ტოლი ცერემონია. საზეიმო ვახშმის შემდეგ, სასიძო სასიმამროს ოჯახში რჩებოდა. დაპაიჯნის შემდეგ, სიძე ხშირად დადიოდა სანიშანლოდ, ოღონდ სასიმამროსთან შეხვედრას ერიდებოდა. ვაჟი დანიშნულთან ფარულ ვიზიტს საცოლის ახლობელი ქალების და ზოგჯერ სასიდედროს დახმარებითაც ახერხებდა, ხშირად სახლში სარკმლიდანაც კი იპარებოდა. ნიშანლობა შეიძლებოდა წელიწადზე მეტხანს გაგრძელებულიყო და ქალს შვილიც კი შესძენოდა მამის ოჯახში, რაც სირცხვილად არ ითვლებოდა. ასეთ ბავშვს სასელას ეძახდნენ. ქალი მშობიარობის შემდეგაც შეიძლებოდა დარჩენილიყო თავის სახლში და ქმრის ოჯახში უკვე ფეხადგმული ბავშვი მიეყვანა. ნიშანლობის ტრადიცია დიდხანს შემორჩა ზემო აჭარას.

“ტურაქორწილი”, წაყვანის ქორწილი

ქალის დანიშვნის შემდეგ, დასამოყვრებელი ოჯახები ქორწილის გამართვის დროზეც თანხმდებოდნენ. საქორწინოდ მზადება ყველა წესის დაცვით მიმდინარეობდა. თავდაპირველად პატარძლის სახლში იმართებოდა შედარებით პატარა, ტურაქორწილი. ჩვეულებრივ, თავად სასიძო არ მიდიოდა ქალის წამოსაყვანად. ამ საქმეზე იგზავნებოდნენ მაცრები - სასიძოს მამა, ბიძები, ძმები, ნათესავი მამაკაცები და დადე - ნათესავი ქალი, რომელსაც უშუალოდ ევალებოდა დედოფლის წამოყვანა. მაცრიონს თან მიჰყვებოდნენ დამკვრელები თავიანთი დავლა-ზურნითა და ჭიბონით. ქორწილი ქალის ოჯახში რამდენიმე საათს გრძელდებოდა. იმართებოდა ლხინი, მხიარულება და დროსტარება. ქორწილის დასასრულს, დავლის დამკვრელი ნეფის დადეს წინ დავლს დაუდებდა და ეტყოდა - “დავლზე ქამარი გამიწყდაო”. ეს რიტუალი პატარძლის ოჯახში ქორწილის დასრულების მაუწყებელი იყო. დადე დავლის დამკვრელს ასაჩუქრებდა და მაცრებს წასასვლელად უხმობდა. სახლიდან გამოყვანამდე, დედოფალს საქორწინო თავსაბურავს - ტვალს//დუალს ახურავდნენ. სამამამთილო დედოფლის დედას „ძუძუს ფარით“//“რძის ფარით“ ასაჩუქრებდა. პატარძლის ბებია, ძმა ან ბიძაშვილი იმ კარს კეტავდა, საიდანაც დედოფალი უნდა გამოეყვანათ. სამამამთილოს ან ნეფის დადეს აქაც ფული უნდა გადაეხადა. ამ რიტუალს კარის დასამყრელოს//კარდასამყრელოს//კარის დასამკეტოს//კაფიხარჯს ეძახდნენ. ამის შემდეგ მაცრიონიც აიშლებოდა - “გზას სიმღერა ვუთხრათო” და ხალისიანი ხმაურითა და „ორირას“ სიმღერით მიჰყვებოდნენ ცხენზე ამხედრებულ დედოფალს. ნეფის სახლში მისვლამდე მღეროდნენ “მგზავრულს”, “ხასანბეგურას”, “მაცრულს” და დიდი ზარ-ზეიმით მიაბრძანებდნენ პატარძალს სასიძოს ოჯახში.

მუჟღებალიში

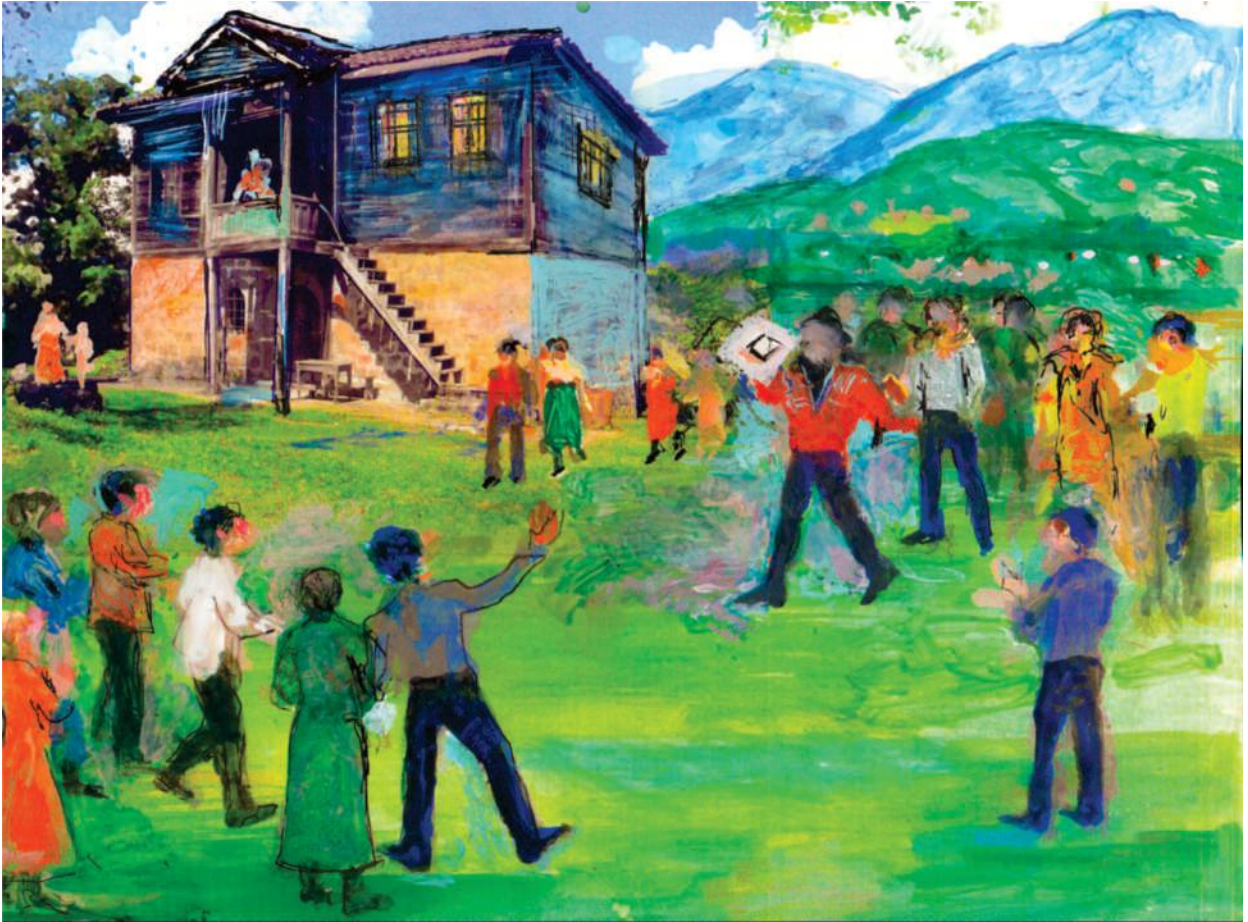
მაყართა შორის მახარობლად შერჩეულ დედოფლის ნათესავ ვაჟს - მუჟღეტს//მუჟღუტს დედოფლის მიერ სპეციალურად შეკერილ, შუაში პატარა სარკენაკერებულ და დაქარგულ სამახარობლო ბალიშს - „მუჟღებალიშს“ ატანდნენ სასიძოს სახლში. ოჯახის უფროსი ეზოს გარეთ ეგებებოდა მახარობელს, რომლის მოთხოვნითაც გამოჰყავდა ეზოში დამალული სიძე. მახარობელს „მუჟღებალიში“ სიძისთვის უნდა გადაეცა, მაგრამ ჯერ აწვალებდა - ტყუილად გაუნვდიდა ბალიშს, შემდეგ კი „გაუქნევდა“ - მოულოდნელად ესროდა. სიძეს ბალიში უნდა დაეჭირა და გაქცეულიყო, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუკი ამას ვერ მოახერხებდა, თუ „ძაბუნი ნეფე“ იყო და ვერ დაიჭერდა ბალიშს, სიცილს დააყრიდნენ და შეარცხვენდნენ. მასპინძლები შერბეთს შეასმევდნენ მახარობელს, მხარზე წითელ მოსახვევს შემოაკრავდნენ და შამფურით - „შაშლიგით“ დაასაჩუქრებდნენ. „მუჟღებალიშს“ არ იყენებდნენ და წლების განმავლობაში ოთახის კუთხეში ჩამოკიდებულს ინახავდნენ.

მტერობაში მოყვრობის ჩამოგდება

ადრე, თუკი ორ ოჯახს ან გვარს შორის რაიმე მიზეზით მტრობა ჩამოვარდებოდა, ამ გვარის თუ ოჯახის უხუცესი წევრები მათ შერიგებას და „ზავის ჩამოგდებას“ ცდილობდნენ. მტრობისა და სისხლისღვრის თავიდან აცილების ერთ-ერთი რეალური გზა დამოყვრება-დანათესავება იყო. „მტერობაში მოყვრობა ჩამოვარდოთ“ - გადაწყვეტდნენ და უთანხმოებაში მყოფი ერთი ოჯახის ქალს მეორე ოჯახის თუ გვარის ვაჟზე გაათხოვებდნენ. ეს ქალი ორივე მხარისთვის პატივსაცემი პიროვნება ხდებოდა. მას „სისხლში მიცემულ ქალს“ ეძახდნენ, რადგან სისხლს წმენდა ორივე ოჯახს, ორივე გვარს.

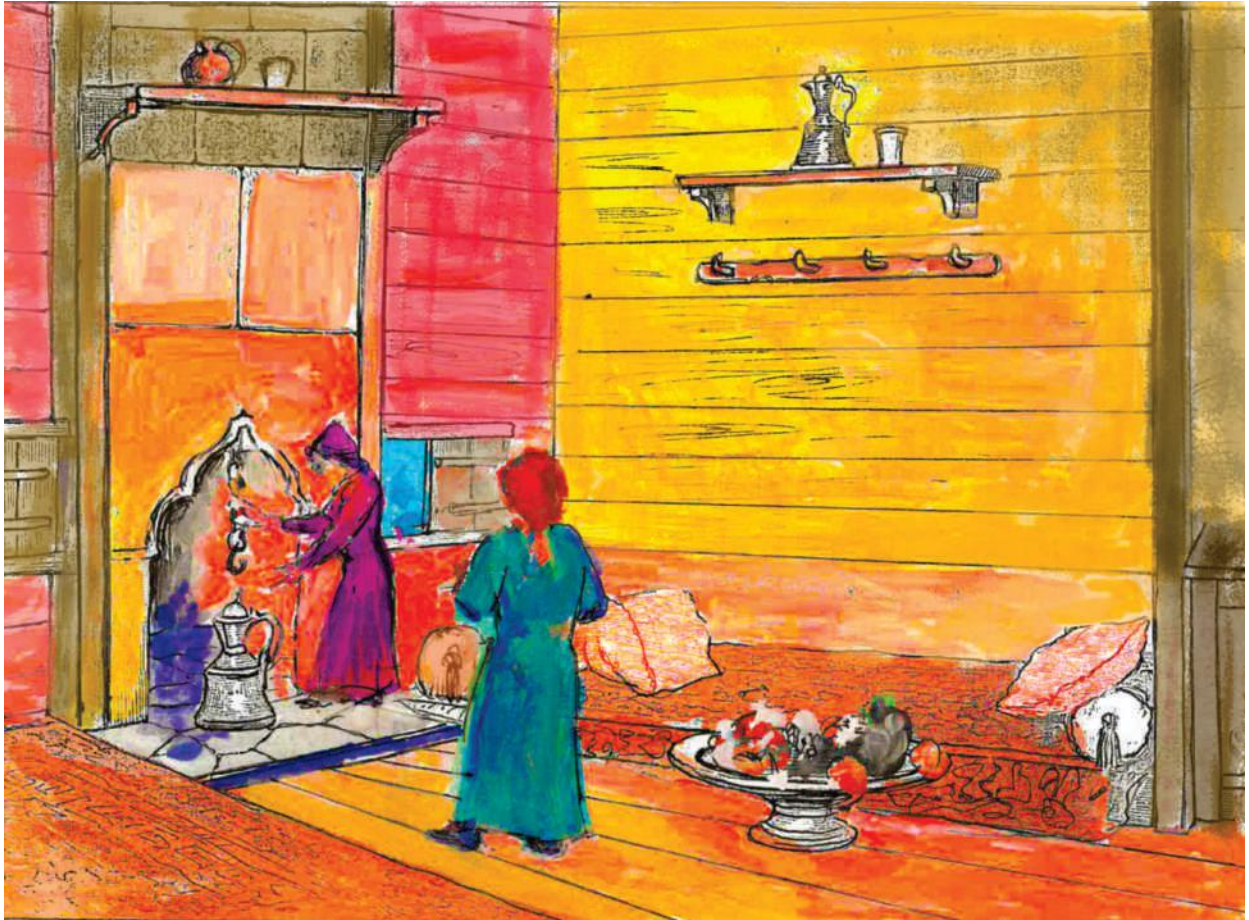

მოყვანის ქორწილი

ვაჟის ოჯახში იმართებოდა „მოყვანის“ ქორწილი, სადაც, ტრადიციულად, მრავალი წესი სრულდებოდა ახალშექმნილი ოჯახის შემდგომი ბედნიერებისა და წინსვლისთვის. ეზოში შესულ პატარძალს ხელისმტაცნელი// ხელისმომკიდე ცხენიდან მანამ არ ჩამოსვამდა, სანამ მამამთილისგან ე.წ. „უზანგის საჩუქარს“ არ მიიღებდა. სახლის კართან კი დედამთილი ეგებებოდა, რძალი კერასთან/ ბუხართან მიჰყავდა და იმისთვის, რომ ფეხბედნიერი გამომდგარიყო და ახალ ოჯახს ადვილად შერწყმოდა, სხვადასხვა წესს ასრულებინებდა: კერიაზე ფეხს მოასმევინებდა, საცეცხლურის ჯაჭვზე ხელს მოაკიდებინებდა, კეციდან მჭადს აარეკინებდა, ბუხარზე ცომს მიაცხებინებდა და ბოლოს თაფლიან თითსაც მოასმევინებდა კერიაზე - “ხელთაფლიანი” იქნებაო. სამზარეულოდან პატარძალი სასტუმრო ოდაში გაჰყავდათ, სკივრზე სვამდნენ და კალთაში პატარა ბიჭსაც ჩაუსვამდნენ - ვაჟიანობის დასაბედებლად. სიძე-პატარძალს ერთი ჭიქიდან შეასმევდნენ შერბეთს. მაყრებსაც ჯერ შერბეთს მიართმევდნენ და შემდეგ იწვევდნენ საქორწინო სუფრაზე.

ტვალის//დუალის ახდა

ქორწილის დღეს, მშობლების სახლიდან წასვლის წინ, პატარძალს მამა ან ძმა თავზე საქორწინო თავსაბურავს, კონუსის ფორმის მუყაოს ქუდზე გადმოფარებულ წითელ ჩადრს - ტვალს//დუალს ახურავდა, რომელიც საკმაოდ გრძელი იყო და დედოფალს მუხლებამდე ან კოჭებამდე წვდებოდა. საქორწინო ცერემონიალის დროს, სიძის ოჯახში, ვახშმის შემდეგ, დედოფლისთვის განკუთვნილ ცალკე ოთახში იწვევდნენ პირისამხედელს - დედოფლის ძმას ან ბიძაშვილს, რომელიც ყამის წვერით ახდიდა დედოფალს დუალს//ტვალს, სინით მორთმეულ მოხარშულ დედალს და ხაჭაპურს ხანჯალზე წამოაგებდა და გარეთ გავარდებოდა. ზოგან ახდილ ტვალს ხანჯლის წვერით მიასობდნენ თავანში, კარის თავზე, ან დედამთილს გადასცემდნენ და მიუმღერებდნენ: „დაიჭირე და მოსრისე კარგადო, რომ არ აგილოს მასხრადო“. ისიც არ იხევდა უკან, დაჭდებოდა ტვალზე, უბეში ჩაიდებდა, ფეხითაც კი შესდგებოდა ზედ. ზოგჯერ პირისამხედელი თავად აიღებდა ტვალს და რომელიმე გასათხოვარ ქალიშვილს მხრებზე შემოახვევდა, რითიც თავისთვის “დეიპირებდა”. ვაჟის მხარეს ტვალის ახდის შემდეგ ეძლეოდა დედოფლის ნახვის საშუალება. ყოველ შემომსვლელს პატარძლისთვის „პირსანახავი“ საჩუქარი უნდა მიერთმია.

სუფრის დაკავება

სიძის ოჯახში გამართულ ქორწილში დედოფლის მაყრები დიდი უფლებებით სარგებლობდნენ: გვეუბობდნენ, ჭირვეულობდნენ, შეეძლოთ ახალ-ახალი, ძნელად საშოვი თუ მოსამზადებელი კერძი ან სხვა რამ მოეთხოვათ. ამას რუსუმს ეძახდნენ. სანამ მასპინძლები რუსუმს არ შეასრულებდნენ, მაყრები სუფრიდან არ დგებოდნენ. ეს იყო სუფრის დაკავების წესი. ქორწილში მოწვეული სტუმრები რიგრიგობით უნდა დამსხდარიყვნენ, “სუფრის დაკავება” კი სხვა სტუმრების გამასპინძლებას აფერხებდა. მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ, მაყრები მასპინძლებს “სუფრას აჩუქებდნენ” - დგებოდნენ სუფრიდან. ზოგჯერ მაყრები წასვლის წინ სროლასაც ატეხდნენ. ეს სირცხვილად ითვლებოდა ოჯახისთვის. “თოფი გადაგვანვა მაყარმაო” - იტყოდნენ გულნატკენი მასპინძლები.

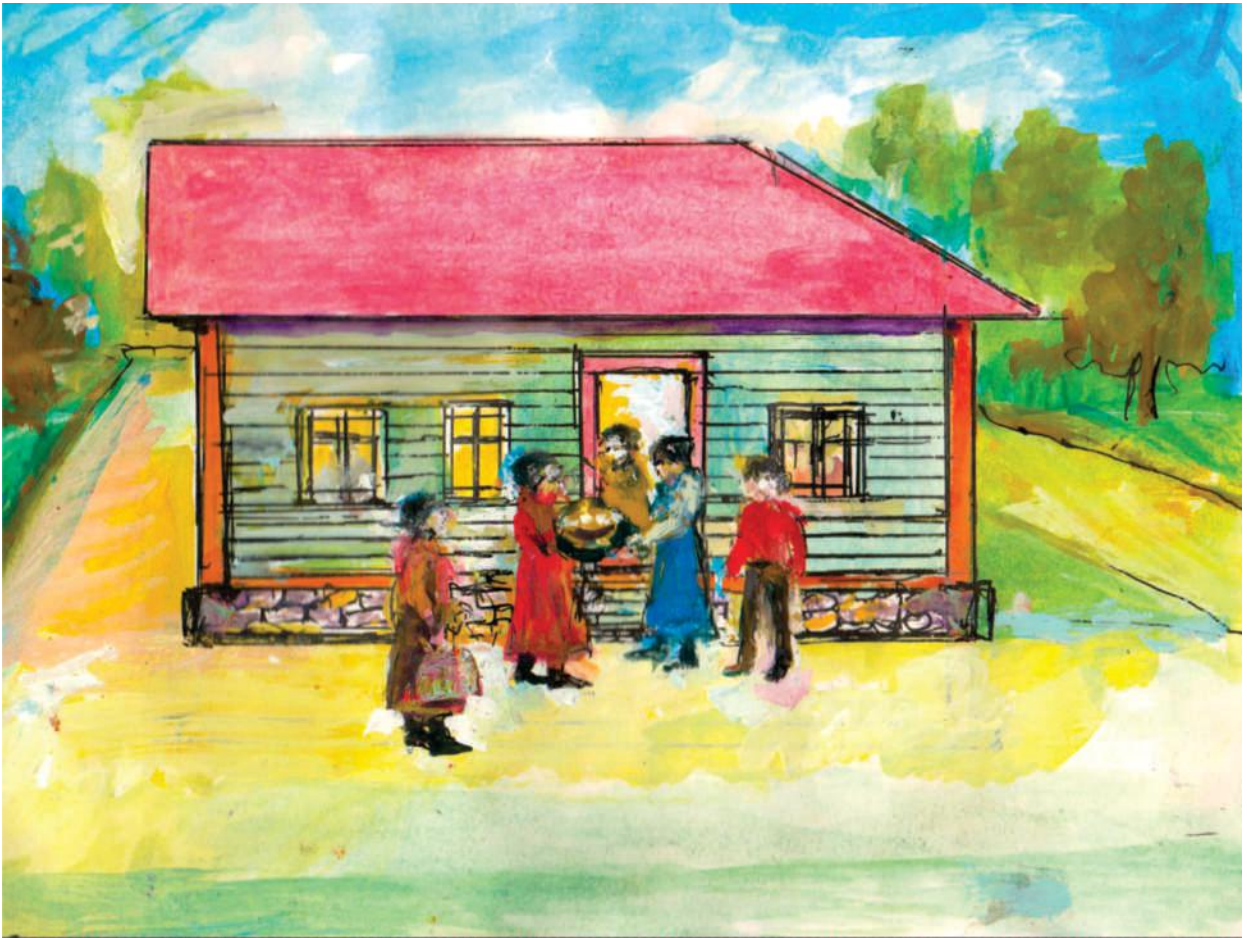

სადილის მიტანა

აჭარაში გათხოვილ ქალიშვილებზე ზრუნვა მისი ქორწილის შემდეგ როდი წყდებოდა. მშობლები ახალ ოჯახშიც მისი ცხოვრების ყველა მნიშვნელოვანი მომენტის მონაწილეები იყვნენ. ერთ-ერთი აუცილებელი რიტუალი გათხოვილი ქალისთვის „სადილის“ ანუ სხვადასხვა სახის ტკბილეულის მიტანა ყოფილა. ქობულეთში კი, გარდა საყოველთაოდ მიღებული ტკბილეულისა, მრგვლად მოხარშული ინდაურისა და ღვებელების მირთმევაც აუცილებელი იყო.

სადილის მიტანასთან დაკავშირებით ერთი უძველესი თქმულებაც არსებობს: ნოე წინასწარმეტყველს სამი დურგალი ჰყოლია და სამივეს ქალიშვილის მითხოვებას შეჰპირებია. მას მხოლოდ ერთი ქალიშვილი ჰყავდა და დანაპირების შესრულების დრო რომ დამდგარა, საგონებელში ჩავარდნილს, ასეთი ხერხისთვის მიუმართავს: თავისი ქალი, ერთი დედალი ძალი და ერთი დედალი ვირი ოთახში დაუმწყვდევია და ღმერთისთვის შეწევნა უთხოვია. დილით ოთახში სამი პირმშვენიერი ქალიშვილი დახვედრია, რომლებიც დურგლებისთვის მიუთხოვებია. ორ კვირაში, ნოე ქალიშვილების ოჯახებს სპეციალურად გამზადებული ძღვენით - სადილით სტუმრებია და მაშინ შეუტყვია, რომ ამ ქალებიდან ერთი ძალიან ჯიუტი იყო, მეორე ძალიან ავი, მესამე კი - ღვთისმოშიში და მშვიდი. მან მარტივად ამოიცნო თავისი ასული და სადილის მიტანის ჩვეულებაც აქედან დარჩენილათ - ასე სწამთ აჭარაში.

ლაზური საქორწინო ტრადიციები

ლაზები საუკუნეების განმავლობაში მტკიცედ იცავდნენ ტრადიციულ საქორწინო ჩვეულებებს, ამიტომ ლაზურ ეთნოგრაფიულ ყოფაში დღემდე კარგადაა შემონახული საქორწინო ციკლის ყველა ეტაპი შუამავლობიდან დაწყებული ლამაზი, მხიარული, ფერადოვანი საქორწინო ზეიმით დასრულებული. ისინი საერთო-ქართველური საქორწინო ტრადიციების საინტერესო ნაწილს წარმოადგენენ და, მსგავს რიტუალებთან ერთად, ლოკალური თავისებურებებითაც ხასიათდებიან.

მეჩქინეი

მეჩქინეი დაბადებამდე დანიშვნის ჩვეულებაა, რაც ლაზურმა ეთნოგრაფიულმა ყოფამ შემოინახა. თუ მეგობრების ცოლები ერთდროულად დაფეხმძიმდებოდნენ, ახლობლობის შენარჩუნებისათვის, მომავალი მშობლები მოილაპარაკებდნენ, რომ თუ ქალ-ვაჟი შეეძინებოდათ, დამოყვრებულიყვნენ. ტარდებოდა აკვანში დანიშვნის რიტუალი, რაც აკვნების ერთმანეთზე მიდგმით ხდებოდა. ბავშვების დაბადების შემდეგ გოგოს მხარე ნიშნობისმაგვარ წვეულებას - მცირე დუგუნს მართავდა. ვაჟის ოჯახი აკვანში მწოლ საპატარძლოს ოქროს სამკაულებს მიაართმევდა, გოგონას ოჯახი კი სტუმრებისათვის სხვადასხვა სახის კერძებს, ფლავს, ნამცხვრებს ამზადებდა. ამის შემდეგ ეს ოჯახები დამოყვრებულებად ითვლებოდნენ.

დანინდვა

სასურველი გოგონას დათავისების - დანინდვის ყველაზე გავრცელებულ ფორმას ლაზებში გასათხოვარ გოგონაზე მხრებზე ხელის დაკვრა ან იაზმის - მანდილის მოხდა წარმოადგენდა. ვაჟი შესაბამის დროს ელოდა და შესაძლებლობის შემთხვევაში, სასურველ ქალს თავსაბურავს მოხდიდა ან მხარზე მსუბუქად დაჰკრავდა ხელს. ხემენტხიმეი - ხელნაკარებული ქალიშვილი სხვას ვეღარ მისთხოვდებოდა. ვაჟი იაზმას ინახავდა და თუ ვინმე ქალიშვილის ხელის თხოვნას შეეცდებოდა, მაშინვე თავსაბურავს აჩვენებდა და ამით შეახსენებდა, რომ გოგო დათავისებული ჰყავდა. თუ ქალიშვილს დამთავისებელი არ მოსწონდა, შეიძლებოდა გაპარულიყო და სხვას მისთხოვებოდა. ამას ომტინუს - გაპარვით დაქორწინებას ეძახდნენ.

შუამავლობა

საპატარძლოს გამორჩევის ყველაზე გავრცელებული წესი შუამავლობა იყო. შუამავლად - ელჩად ავტორიტეტულ და საზოგადოებაში დაფასებულ ხანდაზმულ ქალს ან კაცს ირჩევდნენ. უპირატესობა დედისა და მამის ძმას ენიჭებოდა. მომავალი საპატარძლოს ოჯახში პირველად მისვლისას, ელჩს თან ტკბილეულობა მიჰქონდა. თუ საქმეს წარმატებით დასრულების პირი არ უჩანდა, მაშინ ელჩს მის მიერ მიტანილ ტკბილეულობას უკან მიუბრუნებდნენ, მაგრამ თუ საქმე წარმატებით უნდა დაგვირგვინებულიყო, ტკბილეულობას გახსნიდნენ და ელჩს მთავრად მიიღებდნენ. დადებითი პასუხის მიღების შემდეგ ელჩი ნიშნობის შესახებ შეუთანხმდებოდა საპატარძლოს ოჯახს.

სიტალიკობა

ნიშნობის შემდეგ საპატარძლოს ოჯახში სასიძო, ე.წ. ნიშანლი სიტა იწყებდა სიარულს ქორწინებამდე საცოლესთან ფარულად შეხვედრის მიზნით. საპატარძლოს მამისეულ ოჯახში სიძის ჩუმი ვიზიტები ხუთშაბათობით ხდებოდა. ამის შესახებ ყველამ იცოდა, მაგრამ საცოლის ახლო ნათესაობა და საოჯახო წრე არაფერს იმჩნევდა. ხუთშაბათი სიძეების დღედ ითვლებოდა. სიტალიკობის დროს, სასიძოს მომავალი სასიძამროს სახლში პატივისცემით ეპყრობოდნენ, ქალები ტკბილეულითაც კი უმასპინძლებოდნენ, თუმცა ოჯახის მამაკაცებს არიდებდნენ. ლაზური სიტალიკობა შეიძლებოდა ორი-სამი წელი გაგრძელებულიყო.

აღდი ოხვენუ//ნიშანი ოხვენუ

აღდი ოხვენუ ნიშნობის ცერემონიალი იყო. საპატარძლოს ოჯახში იმართებოდა წვეულება, რომლის დროსაც ხოჯებისგან უნდა დადასტურებულიყო მათ მიერ შექმნილი ოფიციალური დოკუმენტი - აღდი ნიქეხი („ნიშნობის აქტი“), რომელშიც განსაზღვრული იყო მხარეთა უფლება-მოვალეობები. ნიშნობას დაახლოებით ოცი-ოცდაათი ადამიანი ესწრებოდა. სასიძოს ოჯახს საპატარძლოსთვის ოქროს სამკაულები მიჰქონდა. საპატარძლო კი, თავის მხრივ, საქმროს ოჯახში მისატანად სასაჩუქრე ბოხნას ამზადებდა. ბოხნა დედამთილ-მამამთილის, მაზლის, მულის და მათი შვილებისთვის განკუთვნილი შინნაქსოვი და ხელნაკეთი ნივთები იყო.

კუჩხეშ ქთალა (კუჩხეშ ქთალაში)

კუჩხეშ ქთალა - ფეხის მობრუნება ერქვა მეოთხე ან მეშვიდე დღეს პატარძლის სტუმრობას მამისეულ სახლში. მას თან სპეციალურად დამზადებულ ტკბილეულს ატანდნენ. პატარძალი მამის სახლში ერთი ან რამდენიმე დღით რჩებოდა და შემდეგ უკან, თავის ახალ სახლში ბრუნდებოდა. ამის მერე სიძეს სიმამრის მხარე სტუმრობდა, რითაც საქორწინო პერიოდი სრულდებოდა.

ჭანდა

ჭანდა ტრადიციული ლაზური ქორწილია. დღეს, თურქულის გავლენით, დუგუნს ეძახიან. ქორწილისთვის ყველაზე სასურველი დრო შემოდგომა იყო. ნოლამეს - პატარძლის ოჯახში დიდი სუფრა არ იმართებოდა. სიჭას - სასიძოს ოჯახს მეტი მომზადება სჭირდებოდა. საქორწილო სამზადის სახლის უფროსი ხელმძღვანელობდა. სტუმრებს ქორწილამდე სამი დღით ადრე ეპატიჟებოდნენ. ქორწილის დღეს საპატარძლოს წამოსაყვანად ვაჟის მაყარი - მაყრიონი სასიძოს გარეშე მიემართებოდა. პატარძალი ქორწილის დღეს საგანგებოდ ემზადებოდა და იკაზმებოდა. მამიდაშვილები ბიძაშვილები ფეხს დაბანდნენ, წინდასა და ფეხსაცმელს შორის ფულს ჩაუდებდნენ, რომელსაც პატარძალი საქმროს სახლში მისვლისას ჩუქნიდა გოგონას, რომელიც ფეხს დაბანდა. მაყრიონს წასვლის წინ სახლეულის უფროსი - პაპული (ბაბუ) ლოცავდა. როცა პატარძალი მაყრიონს სახლიდან გამოჰყავდა, დედოფლის ძმას - ჭუმას ან ბიძაშვილს - ჭუმადიშს გასასვლელი კარის ორივე მხარეს ხანჯლები უნდა ჩაერჭო, ხოლო ბიჭის მხარეს ხანჯლები ფულის კუპიურით უნდა გადაეფარა. ამის შემდეგ ამოაძრობდნენ კარებიდან ხანჯლებს. პატარძალი სასიძოს მამისეულ სახლში თავდაბურული - ფატიტ მიჰყავდათ. ფატა პატარძლისთვის მომავალ ქმარს უნდა აეხადა. სახლში ფეხშედგმულ პატარძალს სადედამთილო - დამთირე თავზე ბრინჯს, ფულსა და კამფეტებს გადააყრიდა და ნეფე-დედოფალს ხანჯლების ქვეშ გაატარებდა. შემდეგ ამ ხანჯლებს მამამთილი და მამული კარებზე დაასობდნენ.

ქორწილის მეორე დღეს პატარძალს ახალი ნათესავები სტუმრობდნენ და ასაჩუქრებდნენ, ხოლო მესამე დღეს, დილას მჭადს დააკვრევიანებდნენ. ამის შემდეგ ის საოჯახო საქმეებში ერთვებოდა.

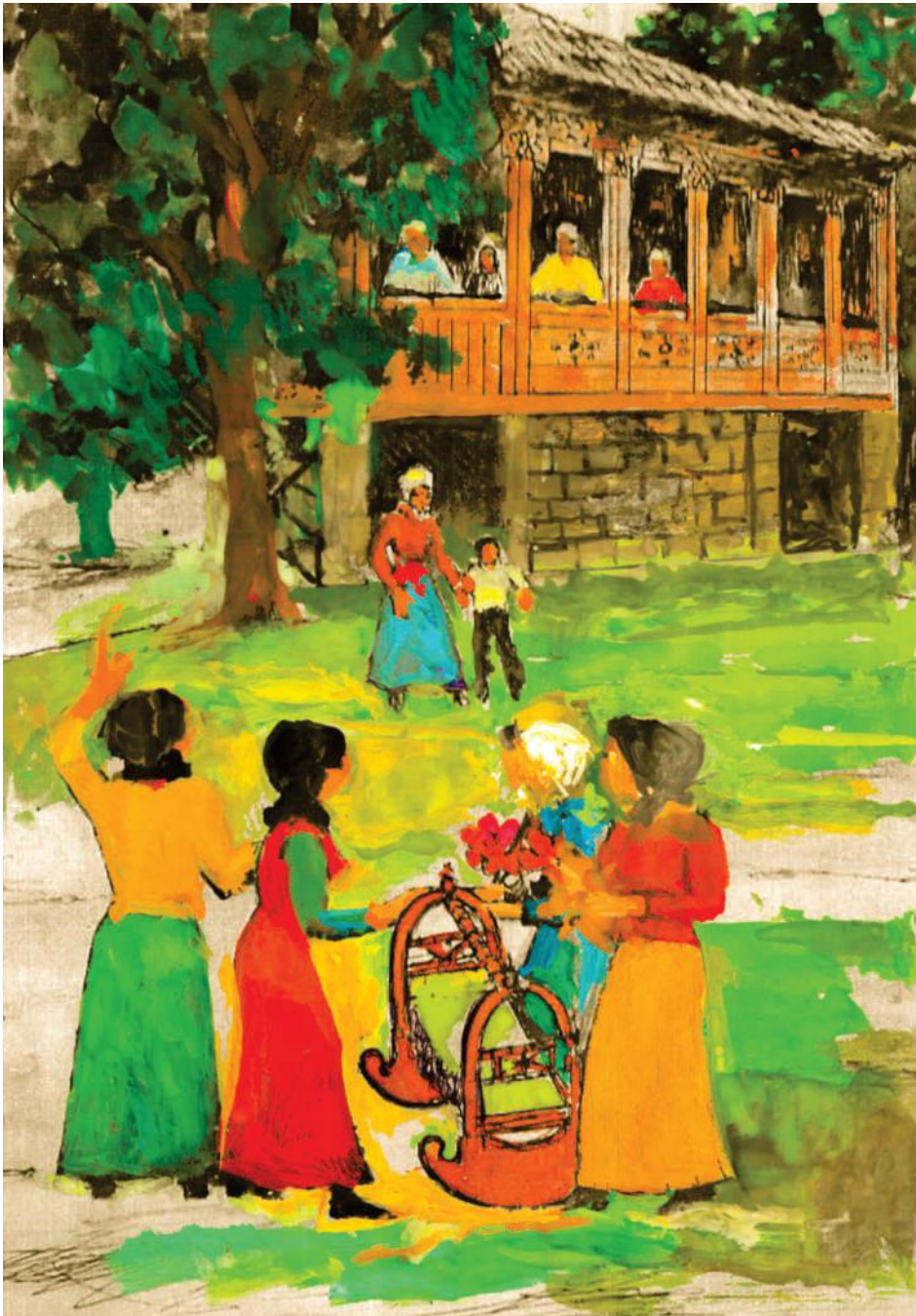

ძეობა//აკვნის მიტანა

ბავშვის შეძენას ყოველთვის დიდი სიხარულით ხვდებოდნენ აჭარაში. პატარას თავდაპირველად ხოჩინში//ხოჭიჭში აწვენდნენ, დაბადებიდან ორმოცი დღის შემდეგ კი საჩუქრად მოტანილ, ულამაზეს აკვანში გადააბრძანებდნენ. აკვნის მიტანა ახალშობილისთვის ქალის მშობლების მოვალეობად იყო მიჩნეული. სიძის ოჯახი ამ დღისთვის სპეციალურ წვეულებას - ძეობას მართავდა. ბებია-ბაბუა ახალშობილს მორთმევდა მოხარატებულ, საგანგებოდ დამზადებული საბან-ლეიბითა და მოქარგული საფენ-თეთრეულით განწყობილ, სახაჭუნებით მორთულ აკვანს. ამ დღეს ქალის ოჯახი პატიუებდა ახლობლებს, უმეტესად ქალებს, რომლებსაც საჩუქრები მოჰქონდა მელოგინესა და ბავშვისთვის. მამის ოჯახი კი სპეციალურ სუფრას ამზადებდა, რომლის მთავარი კერძი „ბიჭის ფაფა“ იყო.

ბავშვის აკვანში პირველად ჩაწვენა სავსე მთვარეზე უნდა მომხდარიყო, რომ ბავშვი მთვარესავით „სავსე“ ყოფილიყო, თანაც აუცილებლად კარგ, „წაღმა“ დღეს, რათა „მისი საქმე წინ წასულიყო“. ძეობას საზეიმო ხასიათი ჰქონდა. წვეულების საპატიო სტუმრები იყვნენ მუსიკოსები, უმეტესად მეჭიბონეები. მოწვეული ქალები ასრულებდნენ ცეკვა „ფადიკოს“ და საძეობო ფერხულს “ნაი-ნაი, ნინაინას“ - იგივე ქალთა ხორუმს. ეს არ იყო შემთხვევითი, რადგან ნაყოფიერებისა და შვილიერების უძველეს ქალღმერთ ნანას ეძღვნებოდა, რომელიც ჩვილთა მფარველადაც ითვლებოდა.

ბავშვის აღზრდის ტრადიციები

საუკუნეთა მანძილზე, ქართველები დიდ ყურადღებას აქცევდნენ ბავშვების ფიზიკურ და სულიერ აღზრდას. ამისათვის შემუშავებული ჰქონდათ აღზრდის მეტად თავისებური და ორიგინალური სისტემა, რომელიც ხელს უწყობდა ბავშვს საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ჩამოყალიბებაში.

მცირე ასაკში ბავშვის მოვლა მთლიანად დედას ევალებოდა. ის იყო პასუხისმგებელი ბავშვის აღზრდაზეც. მოზარდობის პერიოდში ქალთა და ვაჟთა აღზრდის მეთოდები განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან. 6 წლის ასაკიდან ბიჭის აღზრდა და ცხოვრებისთვის მომზადება უფრო მამის საქმე იყო, ვაჟს მამა ასწავლიდა ცხენზე ჯდომას, თოფის სროლას, ნადირობას, საქონლის მომწყემსვას, შეშის დაჩეხვას და სხვ. გოგო კი უფრო დედის, ბებულის და მამიდა-ბიცოლების გავლენით იზრდებოდა. სახლში ბავშვების ადგილი საქალებო ნაწილში, კერასთან, საბავშვო კუთხეში იყო. ასაკობრივ ცვლილებასა და ახალ მდგომარეობასთან ერთად, ბავშვი უფროსებისთვის განკუთვნილი ნაწილისკენ ინაცვლებდა.

„ჭიპის მიჭრა“

„ჭიპის მიჭრა“ იყო პირველი ტრადიცია, რომელიც ბავშვის დაბადებისთანავე სრულდებოდა. ბავშვი, ჩვეულებრივ, ბებიაქალს – ებეს აჰყავდა და „ჭიპის მიჭრის“ ცერემონიალს იმის მიხედვით ასრულებდა, ახალშობილი გოგონა იყო თუ ვაჟი. ვაჟის შემთხვევაში, ჭიპს რაიმე სამეურნეო ან სახელოსნო იარაღზე (თოხი, ბარი, გუთანი, გრდემლი ...) „მიაჭრიდნენ“, გოგონას კი ხერტალზე - ხელსაქმე ეყვარებო. ოჯახში ბავშვის დაბადების აღსანიშნავად ჩატარებულ რიტუალებს მიეკუთვნება, ასევე, სპეციალური კერძის მომზადების ტრადიციაც. ვაჟიანობის შემთხვევაში – “ბიჭის ფაფას“ აკეთებდნენ, ხოლო გოგონას შეძენისას – ფლავს.

„უბეში ამოძრენა“

აჭარის ეთნოგრაფიულმა ყოფამ მოკვდინება-აღდგომის და ხელახლა დაბადების გათამაშების ჩვეულებაც შემოინახა. აჭარულ ოჯახებში, ბავშვების ხშირი სიკვდილიანობის შემთხვევაში, ახალშობილი გაჩნდებოდა თუ არა, ბედნიერ მრავალშვილიან დედასთან მიჰყავდათ. ხელახლა დაბადების ნიშნად, ქალი ბავშვს ფართო პერანგში ამოიტარებდა - "უბეში ამოიძრენდა". რიტუალის შემდეგ, ახალშობილს სახელსაც უცვლიდნენ. ზოგჯერ ბავშვის წონის თევზს ჩაფლავდნენ მიწაში, რაც ახალშობილის სიცოცხლის მსხვერპლით ჩანაცვლების სიმბოლო იყო. ხალხური რწმენით, ასეთი სიმბოლური „მოკვდინება-აღდგომის“ შემდეგ, ბავშვის სიცოცხლეს აღარანაირი საფრთხე აღარ ემუქრებოდა.

მომავალი საქმიანობის განსაზღვრა

ძველად აჭარაში ბავშვის ბედის და მისი მომავალი საქმიანობის განმსაზღვრელი რამდენიმე ხერხი ჰქონდათ შემუშავებული. პატარა ენას ამოიდგამდა თუ არა, მისთვის სხვადასხვა საქონლის (თხის, ძროხის, ცხვრის) ბეწვი მოჰქონდათ და ერთ-ერთის ამორჩევას სთხოვდნენ. მათი რწმენით, ბავშვი რომელი საქონლის ბეწვსაც მოჰკიდებდა ხელს - ძროხას, ცხვარს თუ თხას, შემდგომში იმის მოშენებაში ექნებოდა ბედი. ამის გარდა, სხვადასხვა სამეურნეო იარაღსაც დაუწყობდნენ ხოლმე და თვლიდნენ, რომელსაც ახლა აირჩევდა, მომავალშიც იმ საქმიანობას მოჰკიდებდა ხელს. ბავშვის ცხოვრების გზის არჩევას არა მხოლოდ მკითხაობით ან მის მიერ რომელიმე ნივთის არჩევით განსაზღვრავდნენ, არამედ ე.წ. „პირველი დღის“ მაგიითაც. პირველ კბილს, პირველად შეკრეჭილ თმას თუ მოჭრილ ფრჩხილს სამჭედლოში, ყანაში, ახორში ან სხვა სამეურნეო ნაგებობის საძირკველში დამალავდნენ, რომ ბავშვის მომავალი ამ საქმიანობასთან ყოფილიყო დაკავშირებული.

”მანიღში მიღება”

სამეურნეო საქმიანობაში ბიჭების ჩაბმას მამა ხელმძღვანელობდა. მათ ბავშვობიდან აჩვენებდნენ საქონლის მწყემსვას. ჯერ თხებს და ცხვრებს ანდობდნენ, შემდეგ ხბორებს, ბოლოს კი - საქონელს. ზაფხულში მემთევრებს ბავშვებიც მიჰყავდათ მთაზე, სადაც საქონლის მოვლისა და მომწყემსვის პროცესში რთავდნენ. რძის პროდუქტების გასაღებაშიც ეხმარებოდნენ ბიჭები უფროსებს, თოხნაშიც იღებდნენ მონაწილეობას - შესაფერისი ზომის თოხებს დააჭერინებდნენ და ამუშავებდნენ. თუმცა, სამინათმოქმედო სამუშაოებში უფროსებთან ერთად მოზარდის ჩართვა ოფიციალურად ნადის დროს ხდებოდა. ვაჟი რომ 16-17 წლის გახდებოდა, "ნადში დაპატიუებდნენ", გვერდში ამოიყენებდნენ და ამუშავებდნენ, საღამოს სუფრაზეც გვერდით მოისვამდნენ მონადეები და განსაკუთრებულად დალოცავდნენ. ამას "მანიღში მიღებას" ეძახდნენ. ამის შემდეგ მოზარდი ახალ საფეხურზე გადადიოდა და გვარის, თემის მამაკაცთა საზოგადოების სრულფასოვანი წევრი ხდებოდა.

გოგონების აღზრდის ტრადიციები

გოგონების საქმიანობაზე ოჯახის ქალები – დედა, ბებიები, მამიდა-ბიცოლები ზრუნავდნენ. ისინი მონაწილეობდნენ რძის პროდუქტების გადამუშავებაში, ქურჭლის დარეცხვაში, სახლისა და ეზო-კარის დასუფთავებაში. გოგონები ხშირად მემთევრებადაც მიჰყავდათ. ბავშვებს 6-7 წლიდან აჩვენებდნენ ქსოვას, კერვას და ქარგვას. მათ ჯერ მარტივი ქარგვიდან აწყებინებდნენ, შემდეგ კი ორნამენტების კეთებასაც ასწავლიდნენ. სოციალურ სტატუსში გოგონას ახალ საფეხურზე ასვლა განსაკუთრებული წეს-ჩვეულებით აღინიშნებოდა: მას თავზე თიხის კეცს ან ქურჭლის ნატეხს დაადებდნენ და ზედ მის მიერ მოქსოვილ პატარა ნაჭერს დააწვავდნენ. ითვლებოდა, რომ ამის შემდეგ ის რთვა-ქსოვას შეიყვარებდა და სრულყოფილად დაეუფლებოდა ამ საქმეს.

ბრძნილობები და აკრძალვები

აჭარული ყოფა-ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროში გვხვდება გარკვეული მოქმედებების აკრძალვის ჩვეულებები, რომელთა მიზეზებიც მივიწყებულია და მხოლოდ იმიტომ იცავენ, რომ ერთი თაობიდან მეორეს ტრადიციით გადაეცემა და “ძველებიდან ასე მოდის”. ამის მიუხედავად, მათ დარღვევას „იბრძნიან“ - ერიდებიან, კრძალავენ, რადგან, სწამთ, რომ ამ შემთხვევაში, საფრთხე შეექმნება ადამიანის ჯანმრთელობას, სიცოცხლეს და საქმიანობას. თაობების მიერ მრავალი დამცავი საშუალებაა შემუშავებული ქცევის ამ ნორმების დასაცავად.

საქორწინო აღკვეთები

აჭარაში ქორწინების სხვადასხვა მომენტთან დაკავშირებული მრავალგვარი აღკვეთა არსებობდა. დედოფლის მორთვაში იბრძნიდნენ ქვრივი ან შინაბერა ქალის მონაწილეობას. ამ საქმეში მხოლოდ ქმარშვილიან, ბედნიერ ქალებს რთავდნენ. აჭარაში საქორწინო ტანსაცმელზე ნასკვების გამოყენება ცუდ ნიშნად იყო მიჩნეული, ამიტომაც, დედოფლის ჩასაცმელზე ყველა ნასკვს ხსნიდნენ, რათა მისი ცხოვრება არ ყოფილიყო შებოჭილი - “ჩაკეტილი”. ასევე, ბედის, ცხოვრების “ჩამკეტ” მოქმედებად ითვლებოდა ნეფე-დედოფლის გასავლელ გზაზე დანის ქარქაში ჩაგება, ბოქლომის გასაღებით ჩაკეტვა, ძაფების, თოკის ან ნაჭრების განასკვა და სხვ. სწორედ ამ ბრძნილობის გამო, ნეფე-დედოფალი წინასწარ უცნობი, მიხვეულ-მოხვეული გზით მიჰყავდათ; ხალხის ორ რიგს თუ ორ წყალშუა არ გაატარებდნენ. ასევე, იბრძნიდნენ ახალი პატარძლების ერთმანეთთან შეხვედრასაც. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ შეხვედრა მაინც შედგებოდა, ორივე დედოფალს საცერში გაახედებდნენ. ამავე მიზეზით, აკრძალული იყო ერთ ოჯახში ერთდროულად ორი წყვილის ქორწილი. ერთ უბანში, ორმოცი დღის განმავლობაში ორი ქორწილის გამართვასაც ერიდებოდნენ. თუ ეს მაინც აუცილებელი იყო, თვალდახუჭულ დედოფლებს ნემსებს გააცვლევინებდნენ ან წყალს ერთი თეფშიდან დააღვინებდნენ.

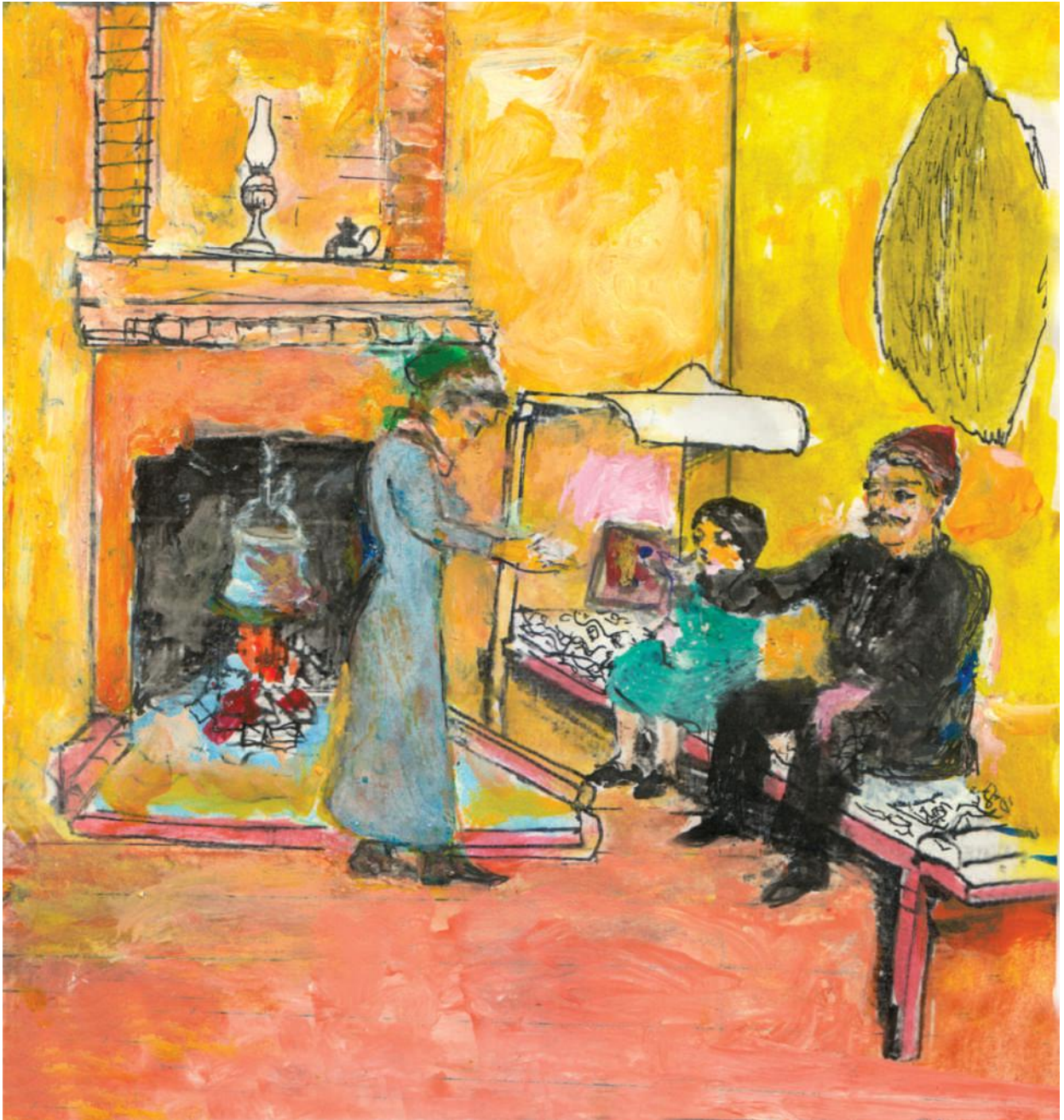

განრიდება

საქორწინო აღკვეთებში შედიოდა პატარძლის განრიდების, „დამუნჯების“, უმძრახად ყოფნის ჩვეულება, რაც უფროსებისადმი პატივისცემის ერთგვარ გამოხატულებას წარმოადგენდა. უმძრახობის წეს-ჩვეულება, პირველ ყოვლისა, ოჯახში ახლად შემოსული რძლისა და მამამთილის ურთიერთ-დამოკიდებულებას ეხებოდა. პირველი შვილის გაჩენამდე, ისინი ერთმანეთს არც კი ეკონტაქტებოდნენ. თუკი რძალი და მამამთილი ოთახში ერთად იმყოფებოდნენ, რძალი ზურგშექცევით ვერ გავიდოდა, აუცილებლად უკანსვლით ტოვებდა იქაურობას. რძლები განრიდების ჩვეულებას იცავდნენ არა მხოლოდ მამამთილის, არამედ ქმრის ბიძებისა და მამლების მიმართაც. უფრო მეტიც, ცოლ-ქმარიც არ მიმართავდა ერთმანეთს სახელით და ხშირად შვილების მეშვეობით კონტაქტობდნენ ან მესამე პირში ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს. განრიდების წესი დედამთილთან და უფროს რძლებთან ურთიერთობაშიც დაცული იყო, მაგრამ ნაკლებად შეზღუდული ფორმით და მხოლოდ იქამდე, სანამ რძალი დედა გახდებოდა. ეს ტაბუ მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაირღვეოდა, თუ რძლებთან დალაპარაკების სურვილს თავად უფროსები გამოიჩენდნენ. მამამთილები ამას აკეთებდნენ რძლისთვის საჩუქრის მირთმევითა და უმძრახობის დარღვევის თხოვნით.

ორსულობა - შვილიერებასთან დაკავშირებული აკრძალვები

ორსულობასა და მის შემდგომ პერიოდში, გარდა იმისა, რომ ქალს ყოველგვარ უსიამოვნებასა და მღელვარებას არიდებდნენ, მისთვის მთელი რიგი აღკვეთებიც მოქმედებდა. ორსული ქალი ერიდებოდა მიცვალებულის შეხედვას და ახლობლის გარდაცვალების შემთხვევაშიც კი არ იცმევდა ძაძებს, რადგან, მიაჩნდათ, რომ შავი ფერი ნაყოფს თრგუნავდა და ბავშვი შეიძლება ნერვიული დაბადებულიყო. ორსულს, ასევე, ეკრძალებოდა გარკვეული სახის საკვების, განსაკუთრებით, ნანადირევის ან თაფლის ჭამა. იბრძნიდნენ, აგრეთვე, ორსულის დასწრებას პირუტყვის ან ფრინველის დაკვლაზე. ბევრი აკრძალვა უკავშირდებოდა მოლოგინებასა და ახალშობილის მოვლას. ახალშობილის ნაბან წყალს ღამით გარეთ არ გადაასხამდნენ. იბრძნიდნენ ნაბანი წყლის დასხმას ისეთ ადგილზეც, სადაც შეიძლებოდა ფეხი დაედგათ. დედას რძე თუ დაეღვრებოდა, მასზე ფეხის დადგმაც აკრძალული იყო. ბავშვის მოჭრილ ფრჩხილებსა და თმასაც განსაკუთრებული სიფრთხილით ეპყრობოდნენ. არ შეიძლებოდა მათი ცეცხლში დაწვა ან უმეტვალყურეოდ გადაგდება, მიაჩნდათ, რომ ასეთ შემთხვევაში, მათ ბოროტი ძალა დაეპატრონებოდა და ბავშვს ზიანს მოუტანდა. სწორედ ამიტომ, ახალშობილის პირველად მოჭრილ თმასა და ფრჩხილებს ახალგაზრდა ხეზე შემოდებდნენ ხოლმე. ღამით ახალშობილის სარეცხის გარეთ დატოვებაც ცუდის ნიშანი იყო და გარედან შემოსულსაც ბავშვს მანამ არ აჩვენებდნენ, სანამ ღია ცეცხლზე არ “მოატარებდნენ”. თვლიდნენ, რომ ახალმოსული ცეცხლით “განიწმინდებოდა”, მოიცილებდა ბოროტ ძალებს, “უჟმურს” და უსაფრთხო გახდებოდა ბავშვისთვის. იბრძნიდნენ ბავშვის კეფაზე კოცნას, რათა მისი ჭანმრთელობა და სილამაზე “უკან არ წასულიყო”.

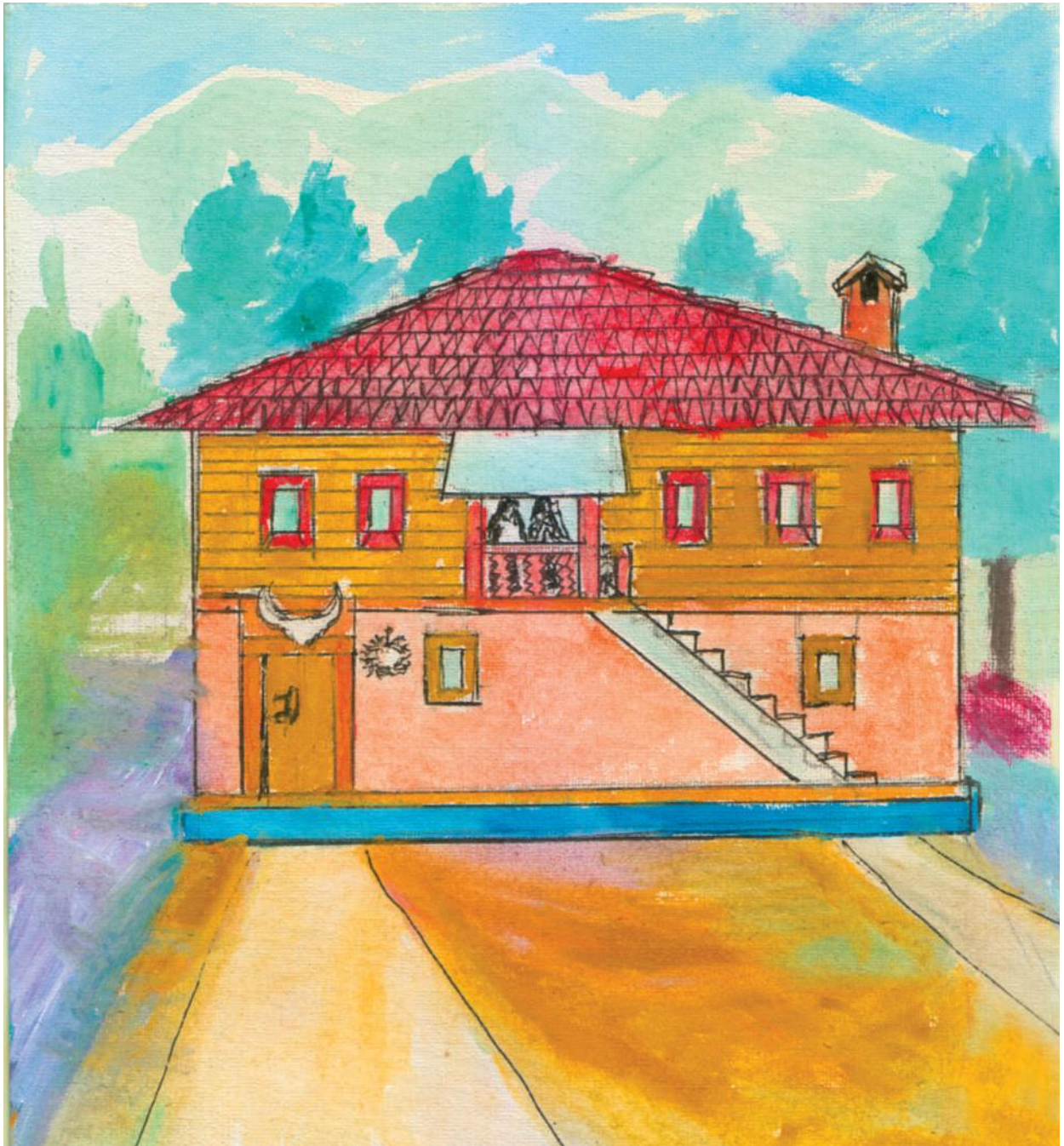

თვალის წაკვრა

აღკვეთის ჩვეულებები განკუთვნილი იყო როგორც ადამიანის, ისე შინაური ფრინველებისა და საქონლის დასაცავადაც. განსაკუთრებულად უფროხოდნენ გათვალვას, თვალის წაკვრას; ყოველთვის ერიდებოდნენ თვალკვეთარა, ავი თვალის მქონე ადამიანს, გარკვეულ მოქმედებებს კი ტაბუ ჰქონდა დადებული. აქედან წარმოიშვა მესაქონლეობასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ისეთი აკრძალვა, როგორცაა: “საქონლის ბეწვისგან გაკეთებული ბურთით თამაში არ შეიძლება, “საქონელი დავარდებო”, “რძე რომ ძირში დაგექცევა, ფეხი არ უნდა დაადგა, ძროხა დაშრებაო” და სხვ. იბრძნიდნენ, აგრეთვე, რძის პროდუქტებზე უცხო თვალის “წაკვრას”, საძროხეში თუ ახორში უცხო პირის შესვლას, რადგან ეს “ცუდი ფერხობის”, “გლახობის” მომასწავებელი იყო. ამიტომ, “ყურუთს რომ აკეთებენ, კარს ჩაიკეტავენ, რომ ვინმე არ შემემესწროსო, თვალის საცემია და არ წაკრასო”. ძროხის ნაწველის გაცემას ორმოც დღემდე ერიდებოდნენ, რათა მას “ხელი არ გადაყოლოდა” და ძროხას წველა არ შეეწყვიტა. ამავე მიზეზით, გაყიდული რძის, ყველის ან ნადულის მცირე ნაწილს “ხელის მოსაბრუნებლად” იტოვებდნენ. თვალის წაკვრის საწინააღმდეგოდ, სახლის, ახორის, საქათმის კარებზე წრიულ საგნებს, ეკლიან ან წითელ ტოტებს, ჭაბ-ეკალას და სხვადასხვა ამულეტს ჰკიდებდნენ.

მიწის სამუშაოთა აკრძალვის ჩვეულება

აჭარის ეთნოგრაფიულ ყოფაში, საქართველოს სხვა კუთხეების მსგავსად, ფეხმოკიდებულია გარკვეულ დღეებში მიწის სამუშაოთა აკრძალვის ჩვეულება. ეს ტრადიცია მოსავლის დასაცავად იყო განკუთვნილი და “ნაკრძალი დღეების” ანუ “აღკვეთილი დღეების” სახელითაა ცნობილი. ასეთი ნაკრძალი დღეები, რომლებიც, ძირითადად, ამინდს უკავშირდებოდა, აჭარაში იყო კვირკობა//ჩურუგაი და ელიობა//ბახურა.

კვირკობა//ჩურუგაი

კვირკობა//ჩურუგაი - მიწაზე მუშაობის აღკვეთის ტრადიციაა. ამ დღეებში ავდრის, სეტყვის, დელგმისა თუ ღვარცოფების თავიდან ასაცილებლად, თოხს, ცულს, სახნისს, ჭილღას სახნავ მიწაზე არ გაატარებდნენ, დაჭედებულ ხარებსაც კი არ გაიყვანდნენ, რათა ნიაღვარს ყანები არ წაეღეკა. აკრძალული იყო არა მხოლოდ საკუთარ მიწაზე მუშაობა, არამედ, ზოგადად, მიწის “შენუხება”. ასეთ დღეებში “შიშაც არ უნდა დააპო, სხვის ყანაშიც არ უნდა გეიარო, მიწა გეიკანრება და ცოდვათ დაგედობაო”. თუ ვინმე ამ აკრძალვას დაარღვევდა, უქმის გამტებს შესაწირავი უნდა გაეღო საკლავის სახით. ნაკრძალ დღეებში ბოსტანშიც კი არ ჩადიოდნენ მწვანილის “შესატეხად”, ნათესების დაღუპვა რომ არ გამოეწვიათ. თუმცა, ხალხური ყოფა გამონაკლისსაც უშვებდა. აუცილებლობის შემთხვევაში, თუ მინდორში სპილენძის ნაჭერს ან სხვა რკინეულობას გაიტანდნენ, მუშაობა ნებადართული იყო.

ელიობა//ბახურა

ელიობა//ბახურაც - სტიქიის გამგებელი ძალების კეთილგანწყობის მოსაპოვებლად დაწესებული უქმეა. ქართველთა რწმენა-წარმოდგენებში ელია ღრუბელთა ბატონი, სეტყვისა და ქექა-ქუხილის წინამძღოლია. ელიობა დღეს მიწის სამუშაოებიც აკრძალული იყო და ბანაობაც, რადგან, ხალხის რწმენით, ამ დღეებში წყლის სტიქიას წყალში მცხოვრები სული - ბახურა განაგებს; წყალში მობანავეს შეიძლება ბახურა შეეყაროს და ტანზე „დააპეკლავს“, აჭრელდება, დააყრის.

მცენარეებთან დაკავშირებული აკრძალვები

მთიანი სოფლები, ტრადიციულად, ბუნებრივ ტერასებზეა გაშენებული, რომლებსაც თავში, როგორც წესი, ტყის ზოლი აკრავს. ასეთ ტყეს აჭარაში საფარ ტყეს, საცავს ან ყორი ტყეს//ყორისაც უწოდებენ. ტყის დაცვა სავალდებულო იყო მთელი სოფლისთვის. განსაკუთრებით სოფლის მახლობელ ფერდობებზე გაშენებულ ტყეებს უფრთხილდებოდნენ. ხეები სათემო-სასოფლო და საგვარეულო საკუთრებად ითვლებოდა. თითოეულ გვარს თავისი ნიშანი – თაჯი ჰქონდა. საშეშედ ბებერ ხეს გამოჭრიდნენ, მოზარდი ხის გამოჭრა არ შეიძლებოდა. სამასალე ხედ სწორ და ნაკლებად როკიან ხეებს იყენებდნენ. სამშენებლო და სამასალე ხის შერჩევის ხალხური წესები ტყეს განადგურებისგან იცავდა.

აჭარაში განსაკუთრებით მრავალი აკრძალვა მოქმედებდა ხეებთან დაკავშირებით. იბრძნიდნენ ურთხმელის (წითელი ხე) და ალვის ხის გამოყენებას. ლედვს არ წვავდნენ - ცოდვიანი ხეა და ოჯახს “დააცოდვილებსო” ან “სანამ კერაზე ლედვის ხის ნაცარია, ავადმყოფობა არ გამოილევასო”. თხემლაზე ამბობდნენ, ლეხტის ხეა და მისი დაწვა ცოდვააო. ხის მოსაჭრელად წასულები, ცულს ქსოვილში ახვევდნენ, რადგან ხალხური რწმენით, ხეები შიშველი ცულის დანახვაზე კანკალს იწყებდნენ და ტიროდნენ. აკრძალული იყო ხის ცულით ან წალდით უმიზნოდ დასერვა და ხის ქერქიდან წვენის გამოდენა, რასაც ხალხი “ხის ცრემლებს”, “ხის ტირილს” უწოდებდა.

წმინდა ტყეები

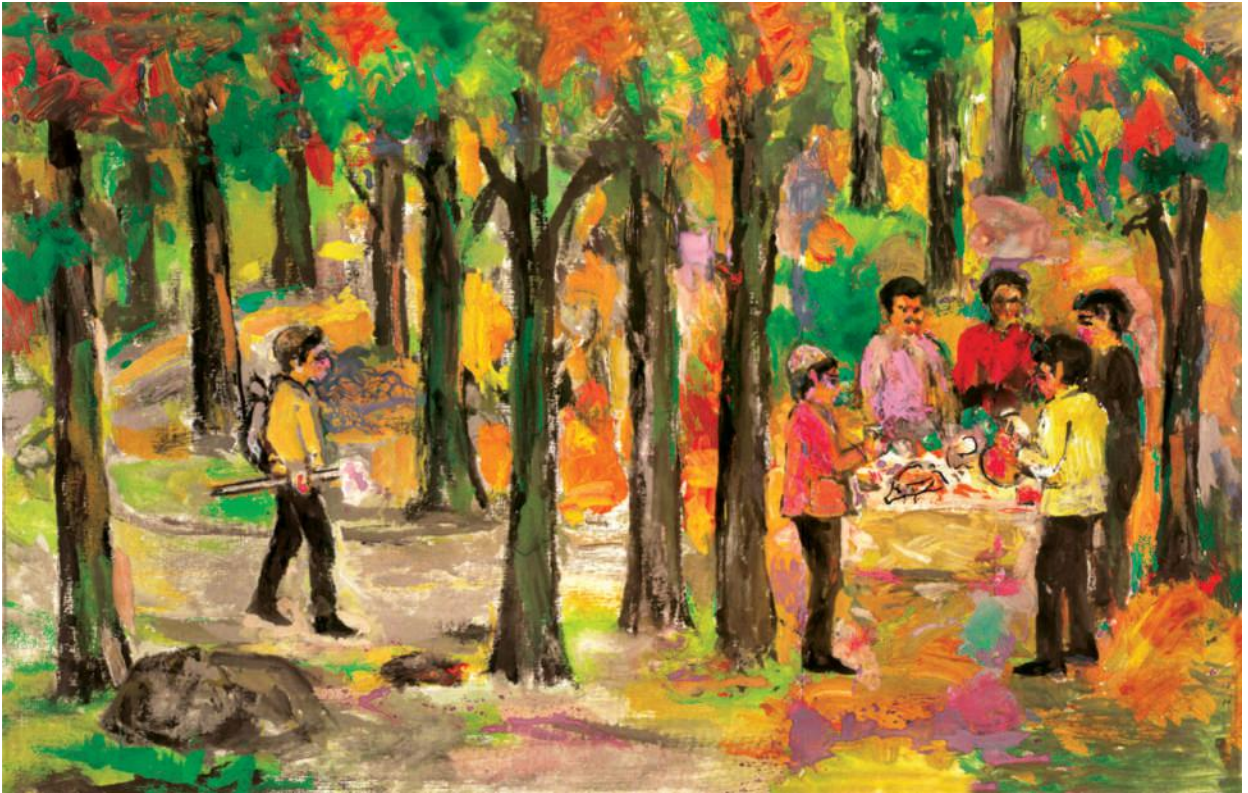
აჭარაში წმინდა ტყეების არსებობაც დასტურდება. ასეთი ტყეები ღვთაების საუფლოდ ჰქონდათ წარმოდგენილი და იქ არათუ ხის მოჭრა, ბუნებრივად წაქცეული ხის ან ტოტის გამოტანაც კი არ შეიძლებოდა. ასეთი წმინდა ტყე ყოფილა ქობულეთში, სოფ. ხუცუბანში, თეთროსნის წმინდა გიორგის სატაძრო კომპლექსის ადგილას. ასეთი საკულტო ტყეები ყოფილა სოფელ სამებაში, თეთრულას ნასაყდრალებზე, სოფელ ქობულეთში - ინაიშვილების ნასაყდრალებზე, სოფელ ჭახათში - ნოღაიდლების ნასაყდრალებზე, სოფელ კოხში - ხუტაძის ნასაყდრალებზე. ასეთ ადგილებში შესაწირავებიც კი მოჰქონდათ. ქობულეთში ასეთ ნასაყდრალბთან არსებულ ტყეებში ხშირად არის „ნაბრალევის ქვა“. ეს არის მრგვალი ან ოთხკუთხა ფორმის, საგანგებოდ დამუშავებული ქვა, რომელზეც აწყობდნენ „თავზე შემონარებს“//“ნაბრალევის“ ანუ შესაწირავს: ნამცხვარი, ქათამი, ფული, სანთლის ნაჭრები, ფერადი ძაფები. საუკეთესო შესაწირავად ითვლებოდა თეთრი მამალი და ზოგჯერ, ლითონის ნივთებიც (ნემსი, ლურსმანი, ნალდი და ა.შ.)

გარგნობა

აჭარაში იყო გაზაფხულის ერთი დღე, როცა ოჯახში არათუ მსხვილი ხის ან შეშის, არამედ ფიხის შეტანაც არ შეიძლებოდა, რადგან, სწამდათ, რომ ამ დღეს გველები მოგზაურობდნენ და ხესთან ერთად შევიდოდნენ სახლში. სწორედ ამიტომაც უწოდებდნენ ამ დღეს, გარგნობასთან ერთად, გველის დღესასწაულსაც, ქობულეთში კი გზობას (ბზობას) ეძახიან. ბზობა უფლის ბზებით, ბაიებით და სხვადასხვა ხის ტოტებით მიგებების დღესასწაულია. თუმცა ქობულეთში დაკარგული აქვს ეს სემანტიკა, სადაც „ბზობა“ „გზობითა“ შეცვლილი და შემორჩენილია რწმენა, რომ ეს დღესასწაული ხეს, მცენარეს უკავშირდება. სახელწოდება „გარგნობაც“ ხესთანაა კავშირში, რადგან აჭარულ დიალექტში გარგანი მსხვილ ჯოხს ნიშნავს.

მონადირეობა-მეთევზეობის აღკვეთები

მონადირეობა-მეთევზეობა ადამიანის უძველესი საქმიანობა იყო და პირველი აკრძალვებიც სწორედ ამ საქმიანობას უკავშირდება. აჭარის სამონადირეო ტრადიციებში ბევრი აღკვეთაა შემონახული, რომლის დაცვა არა მხოლოდ მონადირეს, არამედ მთელ მის ოჯახსაც ევალებოდა. სანადიროდ დილით ადრე მიდიოდნენ. მონადირეს მხოლოდ უშვერი სიტყვების წარმოთქმა კი არა, საერთოდ ხმის ამოღებაც კი ეკრძალებოდა. სანადიროდ წასვლის წინ, სახლიდან უბრად გამოსულ მონადირეს ქალთან, მათ შორის საკუთარ ცოლთანაც კი ყოველგვარი ურთერთობა ეკრძალებოდა. უფრო მეტიც, სანადიროდ მიმავალს, შემთხვევით, რომელიმე ქალი თუ შეხვდებოდა, გზას აღარ აგრძელებდა და უკან ბრუნდებოდა, რადგან ქალი უწმინდურად იყო მიჩნეული და მასთან შეხვედრა მონადირისთვის ხელის მოცარვასთან ასოცირდებოდა.

მრავალგვარი ბრძნილობა და აღკვეთა უკავშირდებოდა მეთევზეობასაც. აჭარაში გავრცელებული იყო რწმენა, რომ წყლის სტიქიას წყლის სული განაგებდა. მისი გულის მოსაგებად, მეთევზე ყოველ დაჭერილ მეთევზს წყალში აბრუნებდა და ცოცხლად უშვებდა. როგორც თავად ხსნიან, განგებას დაუდგენია ეს წესი და ყველა ვალდებულია, მას დაემორჩილოს. თუმცა ამ ჩვეულებებს საფუძვლად აჭარაში გავრცელებული ის ხალხური რწმენა-წარმოდგენაც უნდა ედოს, რომ თევზი ადამიანის წინაპარია – “ადამიანი თევზიდან გაშენებულა”. თევზის სიცოცხლის საწყისად მიჩნევა უნდა ედოს საფუძვლად თევზის გარკვეული ჯიშების ტაბუირებასაც. აჭარაში, ზოგან ორაგულის დაჭერა და ქამა იკრძალებოდა. “ყველა თევზი დაიჭირება, გარდა ორაგულისა. ორაგულის დაჭერა ცოდვაა, იქიდან ადამიანი გაშენდა და ამიტომ იგი არ იჭმებაო” - სწამდათ აჭარაში.

საზოგადოებრივ-საოჯახო
ყოფასთან დაკავშირებული
ტრადიციები

ეროვნულ ტრადიციათა შენარჩუნებაში განსაკუთრებული როლი ენიჭებოდა სოფელს, თემსა და ოჯახს. სწორედ ამ ფენომენმა შემოინახა ისტორიულ მემკვიდრეობაში ასახული უმთავრესი ღირებულებები, მშობლიური ენა, ადათ-წესები, სტუმარ-მასპინძლობასა და ნათესაურ კავშირებზე აგებული ურთიერთობები, წარსულში გავრცელებული რწმენა-წარმოდგენები. საქართველოს სხვა კუთხეებისგან განსხვავებით, სადაც მრავლად იყო საერთო-სათემო, საერთო-სასოფლო დღესასწაულები, აჭარაში ტრადიციების უმრავლესობა საოჯახო რიტუალს წარმოადგენდა და ოჯახში, ეზო-გარემოში, კერასთან სრულდებოდა. ეს ყველაფერი განაპირობა ისლამის მიერ მასიური ტრადიციული დღესასწაულების აკრძალვამ და მათი გაბატონებული იდეოლოგიისგან მოფარებულად შესრულების აუცილებლობამ. თუმცა რამდენიმე საერთო-სახალხო დღესასწაული აჭარაშიც შემორჩა. საოჯახო რიტუალების დანიშნულება ოჯახის სინმინდის დაცვა, ოჯახის წევრთა ჯანიერება, ხვავისა და ბარაქის უზრუნველყოფა, წინაპართა სულის სამსახური, ასევე, მრავალსაუკუნოვანი ემპირიული გამოცდილების თაობათა შორის გადაცემა იყო.

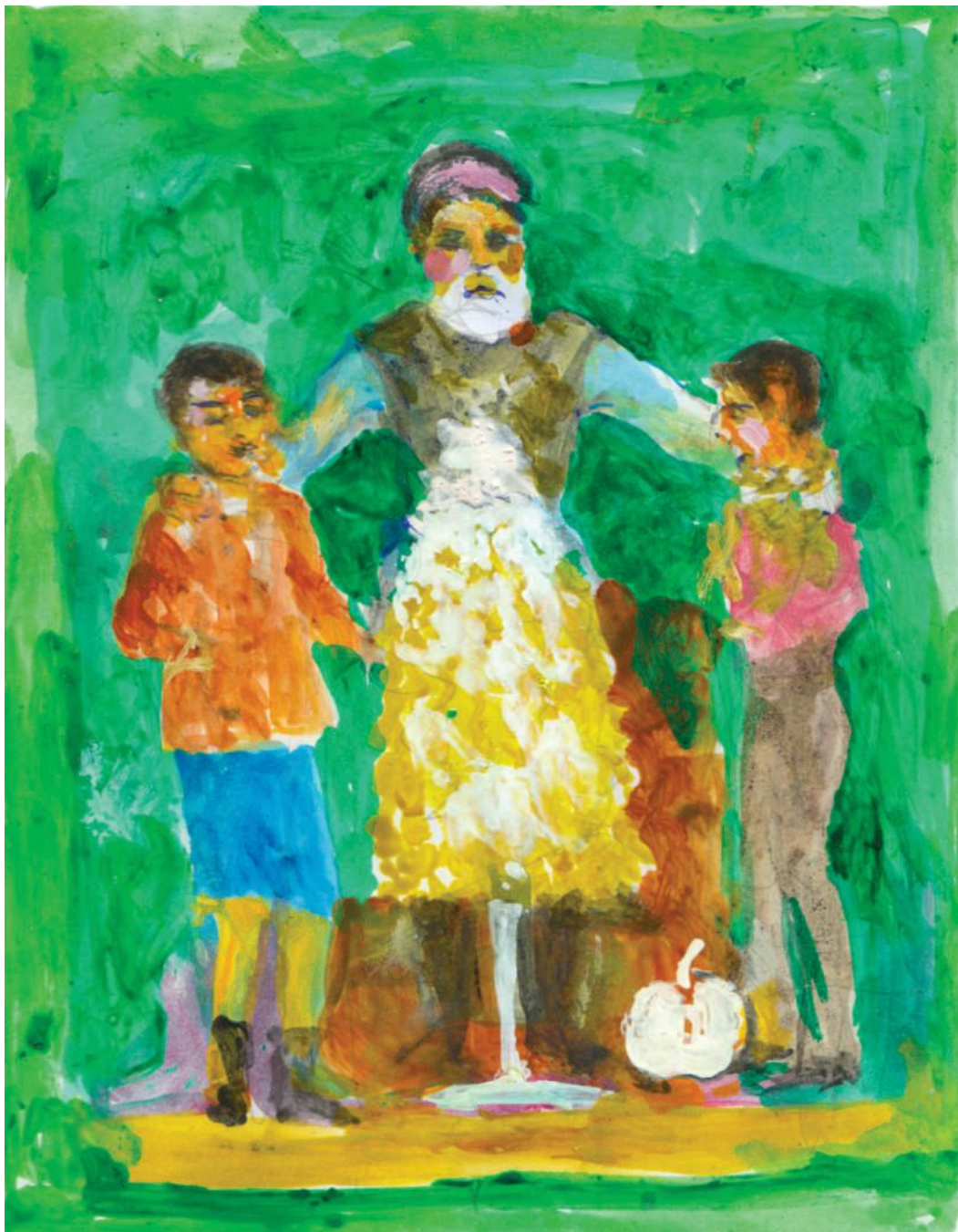
საახალწლო წეს-ჩვეულებები აჭარაში

წლის უმნიშვნელოვანესი თარიღის - ახალი წლის დღესასწაული, ყოველთვის განსაკუთრებულად საკრალურ პერიოდად აღიქმებოდა, რადგანაც იგი სამყაროს ყოველმხრივ განახლებას მოასწავებდა, თითოეული ადამიანის წინაშე ცხოვრების ახალ ფურცელს შლიდა და მათ უკეთესი მომავლის იმედს უღვივებდა.

აჭარაში ადრიდანვე იჭერდნენ თადარიგს ახალი წლის შესახვედრად. აქ სწამდათ, რომ ახალი წლის ღამე არამხოლოდ ადამიანებმა და საქონელ-ფრინველმა, საოჯახო ნივთებმაც საკუთარი სახლის ქერქვეშ უნდა გაატარონ. ამიტომ აჭარლები პირველ რიგში ვალებს ისტუმრებდნენ და განათხოვრებულ ნივთებსაც უკან იბრუნებდნენ. საახალწლო სამზადისის დროს არც მოსთხოვდნენ ვინმეს რამეს და არც მისცემდნენ, რათა „ხელი არ გადაჰყოლოდა“ და ბარაქა ოჯახიდან არ გასულიყო. ახალი წლის დღესასწაულის შესახვედრად, ოჯახის ყველა წევრი ფუძე-სახლში იყრიდა თავს, რადგან ეს, უპირველესად, ოჯახური ზეიშია.

ახალი წელი ყველაზე ხმაურიანი, მნიშვნელოვანი დღესასწაულია, რომელსაც ადამიანებისთვის ხვაჯი, ბარაქა და ოჯახების კეთილდღეობა მოაქვს. ამიტომაც სულაც არაა გასაკვირი, რომ მას ბევრი რიტუალი უკავშირდება. საახალწლო ზეიმი აჭარაში რამდენიმე დღეს გრძელდებოდა და დღესასწაულთა მთელ ციკლს წარმოადგენდა, რომელშიც ყველა რიტუალს თავისი საკრალური დანიშნულება ჰქონდა.

“ცხემლის ჭრა“

აჭარაში საახალწლო ზეიმი რამდენიმე დღის განმავლობაში გრძელდებოდა. ახალი წლის ღამეს ქობულეთში „ცხემლის ჭრის“ რიტუალი სრულდებოდა. ოჯახის უფროსი მამაკაცი ურმით მიდიოდა ტყეში, ხშირტოტებიან რცხილას//ცხემლას შეარჩევდა, მოჭრიდა და სახლში მოჰქონდა. ცხემლის ტოტებს სახლის შესასვლელში, საქათმისა და ბოსლის წინ აწყობდნენ, რომელზეც ახალი წლის დილით უნდა გადაევლოთ ადამიანებს, საქონელს და ფრინველს. საახალწლო ცეცხლის დასანთებადაც ცხემლის მორებს იყენებდნენ. ახალი წლის დილით ოჯახის უფროსი ცხემლის შეშას შეაწყობდა კერაზე, ცეცხლს დაანთებდა, ნაკვერცხლებს გაჩხრეკდა, ნაპერწკლებს ააყრევინებდა და დაილოცებოდა: „რამდენი წინწკალიც ავარდა, იმდენი სიმინდი, პური, ოქრო, საქონელი, ფრინველი, ხვავი და ბარაქაო!“. „ცხემლის ჭრის“ ღამეს სოფელშიც ინთებოდა ცხემლის შეშისგან კოცონი, რომლის გარშემოც სოფლის მამაკაცები იკრიბებოდნენ და ახალი წლის საგალობელს - „მეკვლეს“ ასრულებდნენ. ახალი წლის ღამეს აჭარულ ოჯახში დანთებულ ცეცხლს განსაკუთრებით უფრთხილდებოდნენ და დიდხანს არ აქრობდნენ, რადგან აქ ცხემლის//რცხილის ხეს საკრალურ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ და ბარაქისა და ნაყოფიერების მომტანად თვლიდნენ. ალბათ ამიტომაც იყო კიდევ ერთი წესი გავრცელებული - თუ აჭარულ კაცს ეზოში რცხილის ხე არ ერგო, ქალს არ მიათხოვებდნენ.

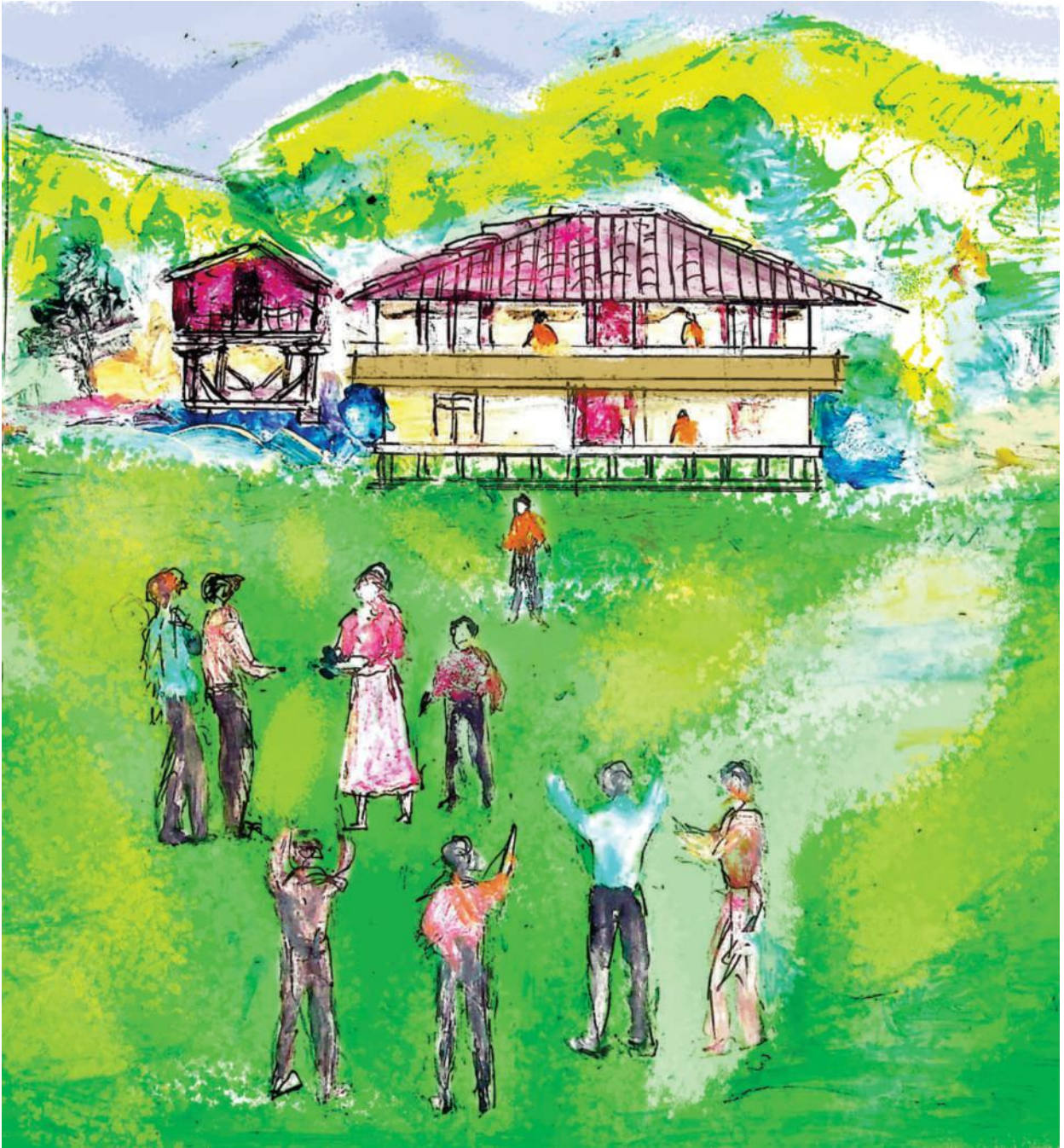

ალილოობა

ქობულეთში გავრცელებული იყო შობის მიხარების რიტუალი - „ალილოობა“, რაც კარდაკარ ჩამოვლას და მოსახლეობისთვის შობის მილოცვას გულისხმობდა. ახალი წლის საღამოს მომლოცველები ჭგუფებად იკრიბებოდნენ, თითქმის გათენებამდე დადიოდნენ და გალობით ულოცავდნენ ოჯახებს ახალი წლის მოსვლას. მასპინძლებიც არ რჩებოდნენ ვალში და ფულით, ტკბილეულით თუ ხილით ასაჩუქრებდნენ მათ. ყველაზე ბოლოს თავიანთ ოჯახებს ულოცავდნენ და მიუმღერებდნენ კიდევ. მეალილოეები ზოგჯერ ბოლო მასპინძლის ოჯახში რჩებოდნენ ან სადმე იკრიბებოდნენ და ამ დღეს მხიარულებაში ატარებდნენ. მეალილოეთა ძღვენის გარეშე გაშვება ხალხში ფუძის უბარაქობისა და ზიანის მომტანად ითვლებოდა.

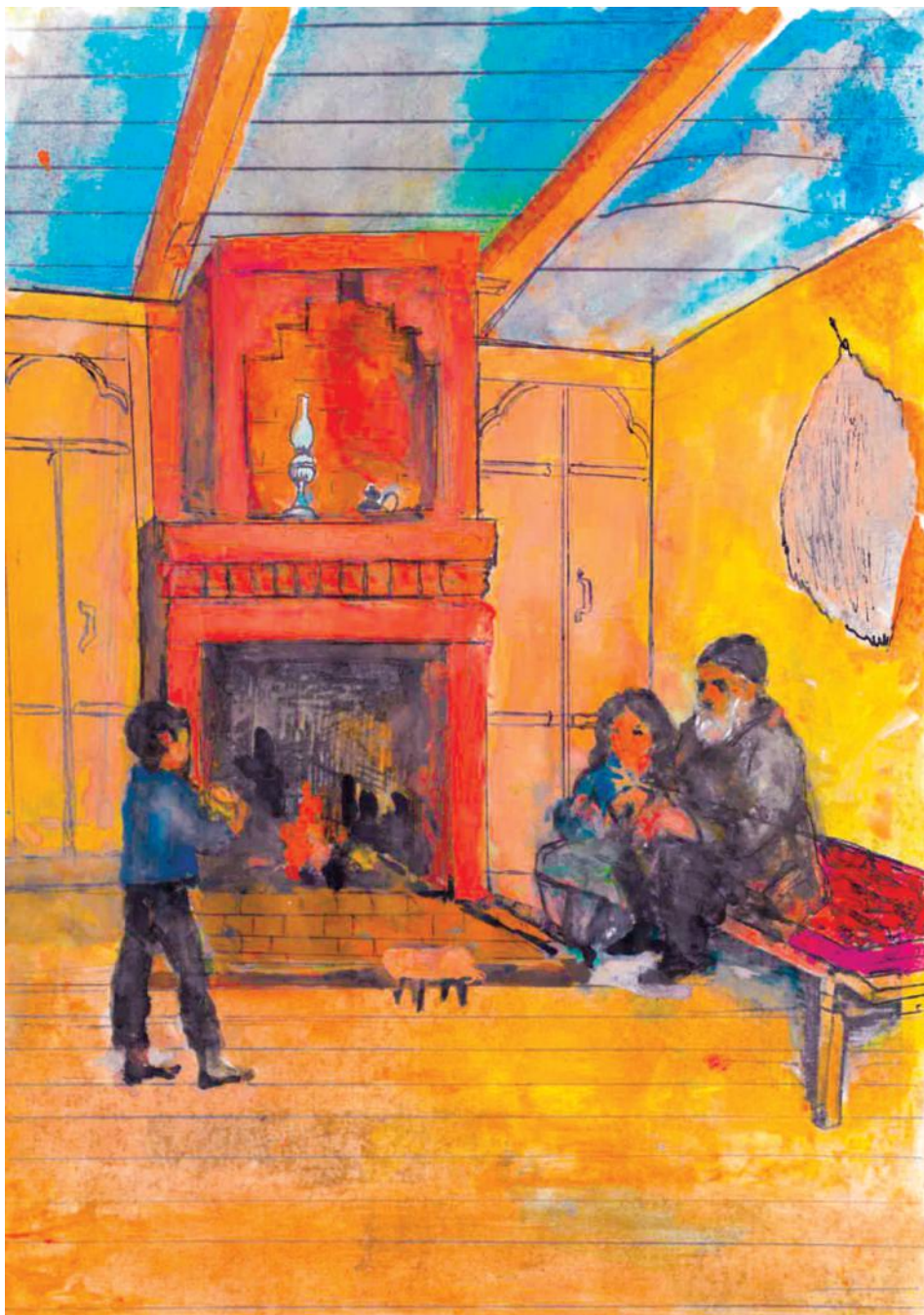
ცეცხლის შენახვა

აჭარელთა რწმენა-წარმოდგენებში ცეცხლს მაგიური ძალა ენიჭებოდა. მას აღიქვამდნენ, როგორც მზის ნაწილს, ღვთიურ ძალას, ოჯახის სინამდისა და ერთიანობის მარადიულ სიმბოლოს. ამიტომ კერაში ცეცხლის გაქრობა დიდი უბედურების მანიშნებლად იყო მიჩნეული, განსაკუთრებით კი ნახალწლევს. ამიტომ დაწოლის წინ ოჯახის უფროსი დიასახლისი ცხემლის შეშისაგან დაყრილ ნაკვერცხლებს “შეახვევდა” - ცეცხლმოკიდებულ მუგუზლებს კერის შუაში შეაქუჩებდა, ზედ ნაღვერდალსა და ნაცარს მიაცრიდა, თან ასე შეულოცავდა:

„ცეცხლო, ელოდე, მელოდე,
მე მელოდე, მზეს ელოდე,
მთვარეს ეთაყვანებოდე,
დილას ადრე ავდგებოდე,
დონჩხაურად დამხვდებოდე“.

ამგვარად “შენახული” ცეცხლი, როგორც სიცოცხლის და სითბოს სიმბოლო, მეორე დილას მზის ამოსვლას გაუმქრალი უნდა შეხვედროდა.

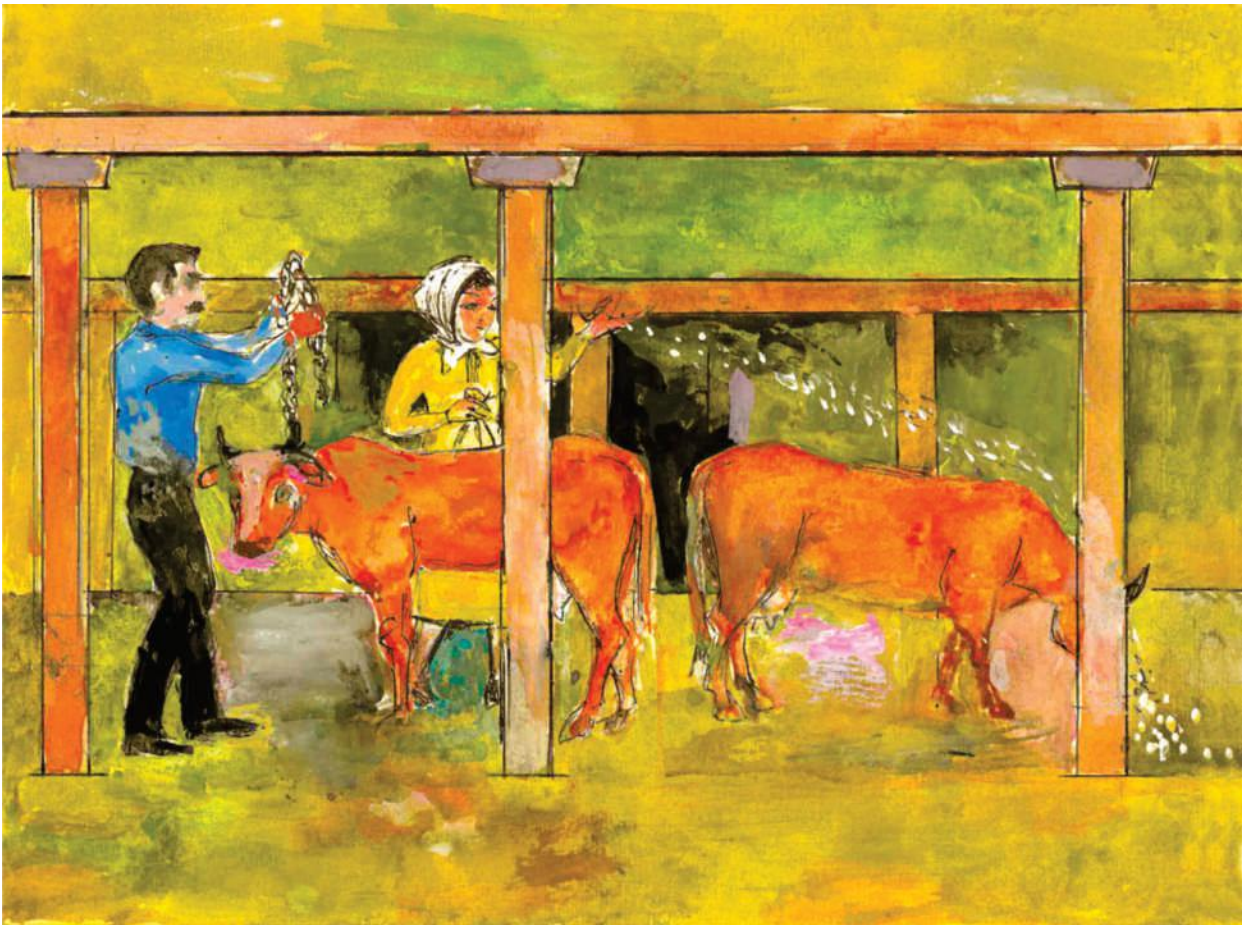

ბოსლობა

საახალწლო წეს-ჩვეულებათა უმეტესობა აჭარაში ნაყოფიერების მაგიას უკავშირდებოდა. სწორედ ასეთი, აგრარულ-რელიგიური ხასიათის დღესასწაულია აჭარაში ფრაგმენტების სახით შემორჩენილი „ბოსლობა“. ეს არის რიტუალი, რომელიც ნაყოფიერებისა და ბარაქიანობის გამომწვევი ძალების გაძლიერებას ემსახურებოდა და რომლის დანიშნულებაც იყო ბუნების ძალთა აღორძინება, მიწისა და საქონლის ნაყოფიერების უზრუნველყოფა. „ბოსლობა“ ახალი წლის ღამეს სრულდებოდა: ოჯახის უფროსები - მამაკაცი და ქალი - კერიდან ხმის ამოუღებლად ხსნიდნენ ჭაჭვს, საქონლის სადგომში ჩადიოდნენ, საქონელს სამჯერ შემოუვლიდნენ და განაყოფიერების სიმბოლურ რიტუალს ასრულებდნენ. არსებობდა მეორე ვარიანტიც, როდესაც კაცს საქონლის შემოვლისას მარცვლეულიც უნდა მიმოეფანტა.

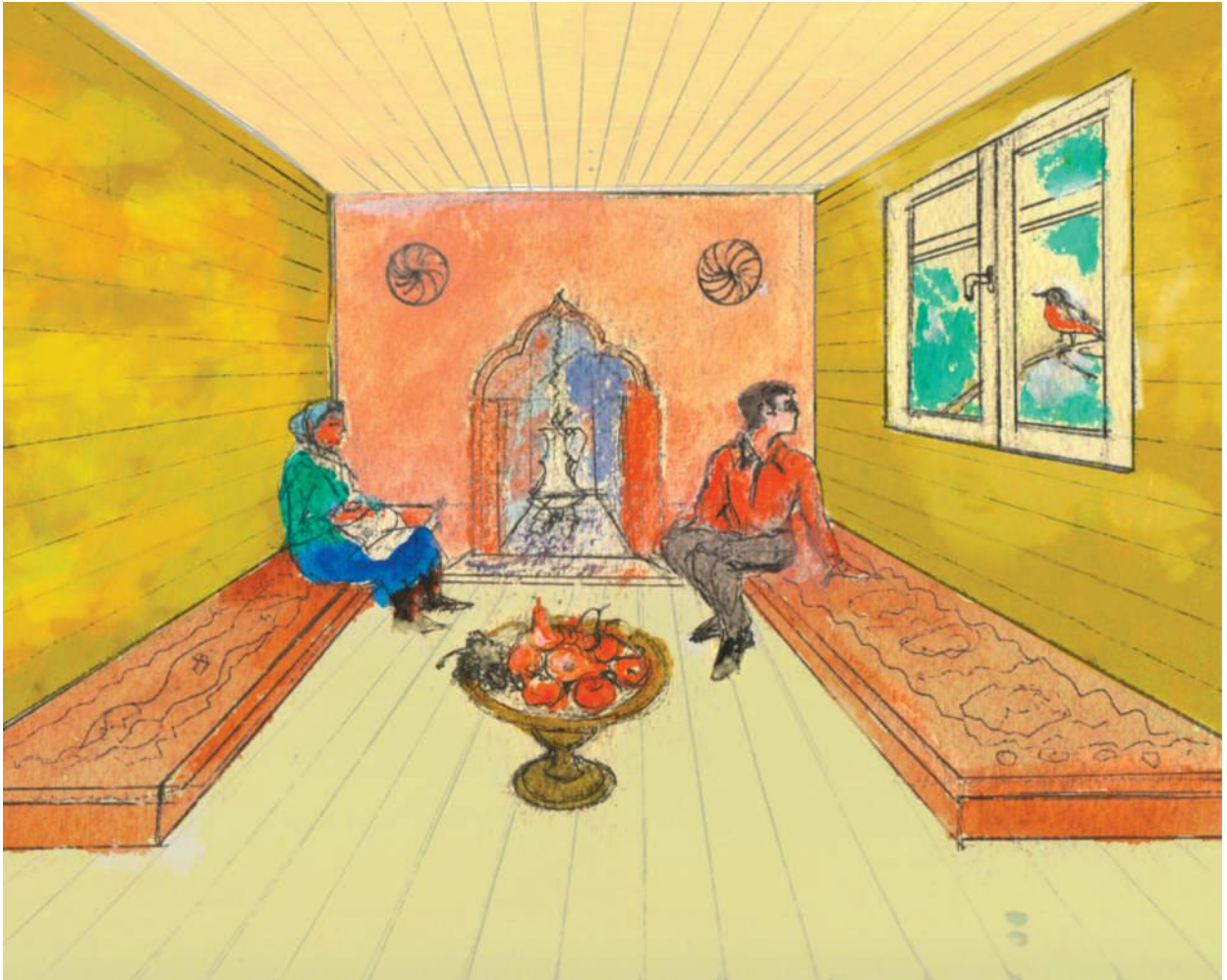

ფრინველის დაძლევა

ხალხური რწმენით, წლის პირველი დღე განსაზღვრავდა მთელი წლის ბედს. სწორედ ამიტომ ამ დროს არაერთი ისეთი რიტუალი სრულდებოდა, რომლის დანიშნულება მომავალი სამეურნეო წლის იღბლიანობის უზრუნველყოფა იყო. აჭარაში ცდილობდნენ ახალ წელს მაძღრისად შეხვედროდნენ, ახალი წლის დილას კი განსაკუთრებით მარჯვედ ყოფილიყვნენ, ხელი არაფერში მოსცარვოდათ. ამ მიზნით, ახალი წლის წინა ღამით ბალიშის ქვეშ მჭადის ლუკმასაც ამოიდებდნენ. ოჯახის თითოეული წევრი ცდილობდა გათენებამდე გაღვიძებოდა და შენახული მჭადის ლუკმა მამლის ყვივლამდე ან ჩიტის პირველ დაძახილამდე შეეჭამა, რათა ფრინველისაგან "დაძლეული" - დამარცხებული არ დარჩენილიყო და მომავალ წელს იღბალი არ დაეკარგა.

მეკვლეობა

ძველად კალენდარული ახალი წელი ახალი სამეურნეო წლის დასაწყისსაც ემთხვეოდა. ამ პერიოდის ტრადიციის მიხედვით, ოჯახის პირველი მომლოცველის ერთ-ერთი მთავარი მოვალეობა პირველი კვალის გავლება და რიტუალური ხვნა-თესვა იყო. სწორედ ამიტომ ეძახდნენ მეკვლეს. მას შემდეგ, რაც ახალი წლის დღესასწაული 1 იანვარს გადაიტანეს, მეკვლეობამ კვალის გამვლების თავდაპირველი ფუნქცია დაკარგა და მხოლოდ „ფეხბედნიერი“ მომლოცველის ანუ „მეფეხის“ მნიშვნელობით შემორჩა ყოფას.

აჭარაში დამკვიდრებული რწმენით, ოჯახის ბედ-იღბალი მეკვლის „ფეხზე“ იყო დამოკიდებული. ამიტომაც დღესასწაულის პირველ მომლოცველად „კაი ფეხის“ ადამიანს ირჩევდნენ, რომლის მეკვლეობაც წინა წლებში კარგად ჰქონდათ დაცდილი. ახალი წლის დილას, მფერხავი ადრიანად, ტკბილეულით ხელდამშვენებული მიდიოდა ოჯახში, კართან პატარა სკამი (ჭორკო) ხვდებოდა, რომელზეც ბრინჯიანი თასი იდო. მფერხავი აიღებდა თასს, დაჭდებოდა ჭორკოზე და სამჯერ წაინაცვლებდა წინ - რათა ოჯახის საქმე წინ წასულიყო, შემდეგ ოთახებში ბრინჯს და კანფეტს მოაყრიდა და ხვავს, ბარაქას, სიტკბოს, სიხარულს და ბედნიერებას აბედებდა. მფერხავი დიდი პატივისცემით სარგებლობდა. მთელი დღის განმავლობაში სახლიდან არ უშვებდნენ, რათა ხვავი და ბარაქაც თან არ გაჰყოლოდა.

აჭარაში მეკვლედ საქონლის გამოყენების ჩვეულებაც იყო გავრცელებული. ახალი წლის დილას, სახლის ზღურბლზე პირველად ახალმოზარდ ხბოს, ბატკანს ან ცხვარს გადაატარებდნენ და სახლს აფერხვინებდნენ. სწამდათ, რომ ოთხფეხი კარგი ფეხის, სიუხვის და სიმრავლის მომტანი იქნებოდა.

ქათმის ფერხვა

ქობულეთში ახალი წლის მილოცვა-მეკვლეობა და ხვავისა და ბარაქის დაბედება არა მხოლოდ ადამიანებისთვის, საქონელ-ფრინველისთვისაც მიღებული იყო. ქობულეთის საახალწლო დღესასწაულების ციკლში, 1 იანვარს ახალი წლის ტრადიციულად შეხვედრასთან ერთად, 2 და 3 იანვარს ქათმის და საქონლის ფერხვაც აღინიშნებოდა. 2 იანვარს ქათმის ფერხვა იმართებოდა. ამ დღეს, დილით ადრე, ოჯახის ერთ-ერთი წევრი ქალი ან სპეციალურად ამ დღისათვის მოწვეული მფერხავი ქალი საქათმის კართან, საკენკით ხელში მიდიოდა, ქათმებს კარს უღებდა და დალოცავდა:

“ჭიჭი, ჭიჭი დედალაო,
 ჭიჭი, ჭიჭი მამალაო,
 ასი მამალ, ასი დედალ,
 ასი მისი მოჩხორობი.
 ზეით მია ნეფერები,
 ქვეით დადიანებით,
 ყველა ამას გეხვეწებით,
 შორეთ ნუ დეიარებით.
 ტყეში სურო, ზღვაში ქვიშა,
 ღმერთო, იმდენი ამრავლეო”.

მფერხავი ქალი ამ სიტყვებზე საკენკის კოთხოს თავზე იმხოვდა, რაც იმის გარანტი უნდა ყოფილიყო, რომ წინილების უმრავლესობა ვარიები იქნებოდა. კაცის მოსვლას კი ერიდებოდნენ, რადგან მიაჩნდათ, რომ ამ შემთხვევაში, წინილებში ბევრი ყვინჩილა გამოერეოდა. გარდა ამისა, ხალხური რწმენის მიხედვით, ამ დღეს ქობულეთში ბევრი აკრძალვა მოქმედებდა: სახლში “ფინჩი არ უნდა დავარდნილიყო, ქათამი კვერცხს გაანარნალებს, ყოლიფერ ადგილზე დადებსო”; მფერხავი ან ოჯახის უფროსი დიასახლისი ქათამს თავზე საცერს ჩამოაცმევდა - “კოკოტაი ქათმები გამუაო”; იბრძინდნენ ამ დღეს მაკრატლის, დანის, ნემსის ხმარებას - “ქათამი ნისკარტს დააცილებს ერთმანეთსო”; ცულს არ იხმარდნენ - “ხმაი აქ და ქათამი იკარკალებსო”. ქათმის მფერხავს რომ დაბალ სკამზე (ჭორკოზე) დასვამდნენ, იმ დღეს იმავე სკამზე სხვისი დაჯდომა აკრძალული იყო. სკამს თოკსაც შემოახვევდნენ -- “კრუხი შორს არ წავაო”; ამ დღეს ოთახის დაგვაც აკრძალული იყო - “ქათამი ყველაფერს დაჭეჭყავს ბოსტანშიო”.

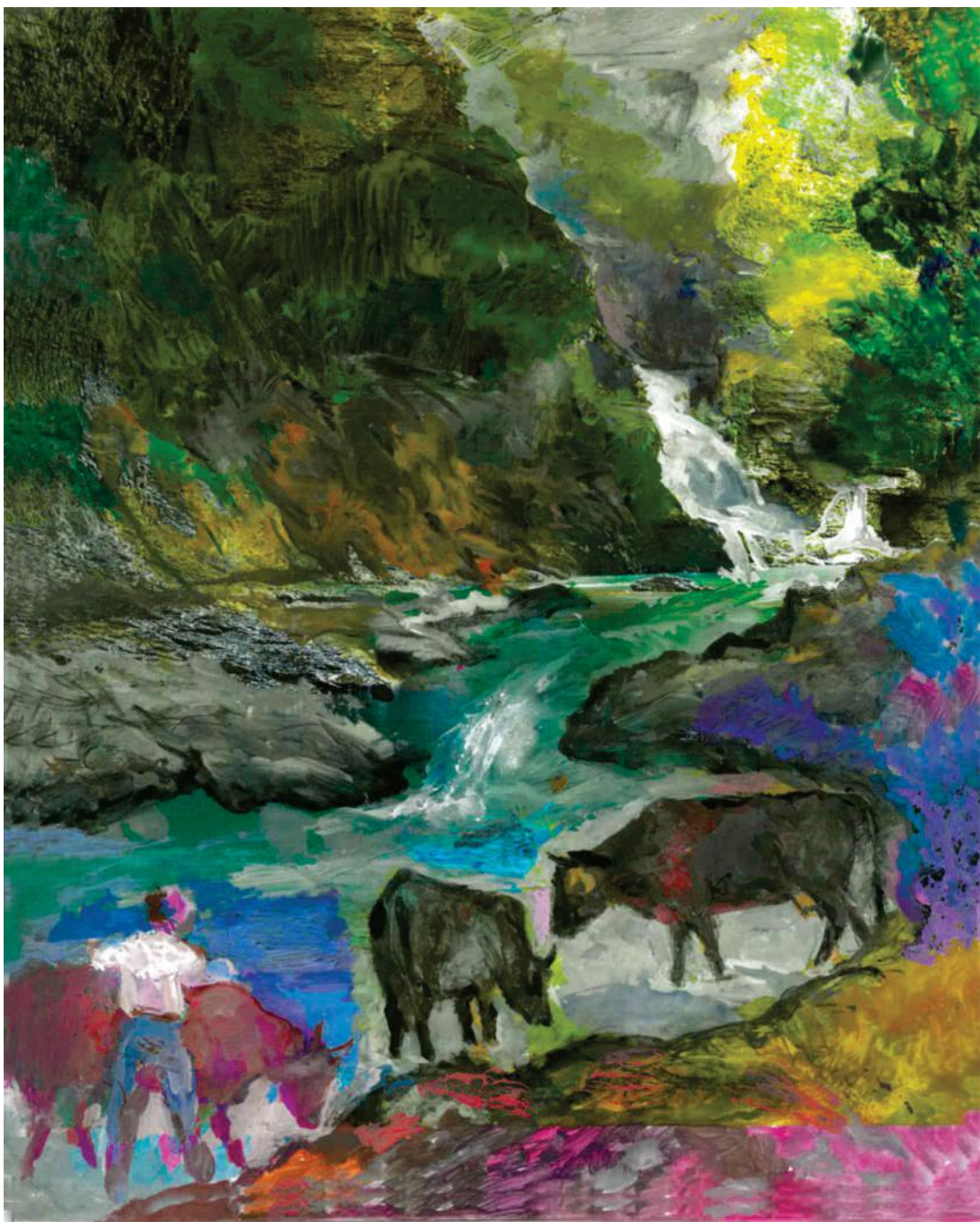

საქონლის ფერხვა

საქონლისთვისაც იყო სპეციალური მფერხაობის დღე. “საქონლის ფერხვა” ქობულეთში 3 იანვარს აღინიშნებოდა. ფერხობისთვის ოჯახის თავკაცს ან “კარგად დაცდილ” პირს არჩევდნენ, რომელიც დილით, ხმის ამოუღებლად შედიოდა ახორში, ჯერ დაილოცებოდა: “გამრავლდეს, ბერექეთი იყოსო!”, შემდეგ სიმინდს და ბრინჯს მოაბნევდა ბარაქისა და საქონლის სიმრავლისთვის, ბოლოს კი საქონელს მიხედავდა: წყალს ასმევდა, ბალახს დაუყრიდა და სიმინდს აჭმევდა. ამ დღეს პირუტყვს ზურგზე ხელს არ გადაუსვამდნენ – ბუზი და მატლი გაუჩნდებაო.

საქონლის სიმრავლისა და სიჯანსაღისთვის განკუთვნილი რიტუალები ზემო აჭარაში ახალ წელს სრულდებოდა. აქ გავრცელებული იყო ახალი წლის დილას საქონლის წყალზე გაყვანის ჩვეულება. აჭარელი მესაქონლე, წლის პირველ დღეს, გამთენიისას, საქონელს სადგომიდან უშვებდა და წყაროსკენ ან მდინარისკენ მიერეკებოდა წყლის დასალევად. ყველა ცდილობდა, რაც შეიძლება ადრიანად შეესრულებინა ეს წესი, რადგან მიაჩნდათ, რომ ახალი წლის დადგომისას, საქონლის თუნდაც ახლოს მიყვანა წყალთან და „პირის დასველება“ ხელს უწყობდა საქონლის სიჯანსაღესა და გამრავლებას.

ნადი

„მართოკაცი ჭამაშიაც ბრალიაო“ და აბა, აჭარაში შრომისას ვინ დატოვებდა მართო გლექაცს?! ხვნა-თესვა იყო თუ მოსავლის აღება, ტყის გაკაფვა თუ თივის დამზადება - აჭარის სოფლებში მცხოვრებლები მუდამ მხარში ედგნენ ერთმანეთს. აჭარელ გლექს სამუშაო რომ მოეძალეობდა, ან თავად გადასძახებდა მეზობელს, მოკეთეს, ნათესავს და მოყვარეს ან რომელიმე ახლობელს გააგზავნიდა და ნადში იწვევდა, შეკრებდა, დახმარებას სთხოვდა. ერთ დაძახებაზე შეიკრიბებოდნენ მოწვეულები და ყოველგვარი საზღაურის გარეშე დაუდგებოდნენ მხარში ნადის მწვეველს. ქვრივის და ობლის დასახმარებლად ხომ დაძახებაც არ სჭირდებოდათ! თავისით დაადგენდნენ რიგს და თხოვნის გარეშეც ეხმარებოდნენ შეჭირვებულ ოჯახს. ის კი არა, საკუთარ ყანაში თუ ადრე მორჩებოდა შრომას მასპინძელი, მეზობლის მამულში გადაინაცვლებდა თავის ნადთან ერთად და ახლა მეზობელსაც წაუკრავდა ხელს!

დილით, ადრინად, ნადზე წვეულები ყანაში შეუდგებოდნენ ხოლმე მუშაობას, დიასახლისები კი - სახლში, რათა მათთვის შესაფერისი სადილი მიერთმიათ. მიუხედავად დამღლელი შრომისა, ნადი მაინც მხიარულად, ნადური სიმღერების თანხლებით მიმდინარეობდა. განსაკუთრებით ქობულეთური ოთხხმიანი ნადურები იყო ცნობილი. მონადეები ორ ჯგუფად იყოფოდნენ და ერთმანეთს არა მხოლოდ შრომაში, ნადურ სიმღერებშიც ეჭიბებოდნენ. ნადის შრომა რომ წაეხალისებინა, მასპინძელი ზოგჯერ სპეციალურად იწვევდა კარგ მომღერლებს. აჭარისწყლის ხეობაში მომღერლებთან ერთად მესაკრავეებსაც იწვევდნენ ხოლმე და ჭიბონის რიტმული ჰანგებით აფხიზლებდნენ მონადეებს. ხულოში, ნადის დამთავრების შემდეგ, სპეციალური რიტუალიც ტარდებოდა: თოხის ტარს რამდენიმე კაცი თავსა და ბოლოში მოჰკიდებდა ხელს, ზედ მასპინძელს შესვამდა და ასე მიჰყავდათ სახლში შეძახილით: „ყანის პატრონო, ყანა გიკეთდესო!“, თან „მგზავრულსაც“ შემოსძახებდნენ. ყველაზე სასიამოვნო მაინც ნადის ბოლო აკორდი - ვახშამი იყო! დიასახლისები თავს არ ზოგავდნენ და საუკეთესო ვახშამს უმზადებდნენ მოწვეულ დამხმარეებს. გემრიელ სუფრას თან ცეკვა-სიმღერა თუ გართობა-თამაშებიც ახლდა და ნადის ვახშამი ხშირად მამლის ყვილამდეც გრძელდებოდა.

წარმო და ნახსი დღეები

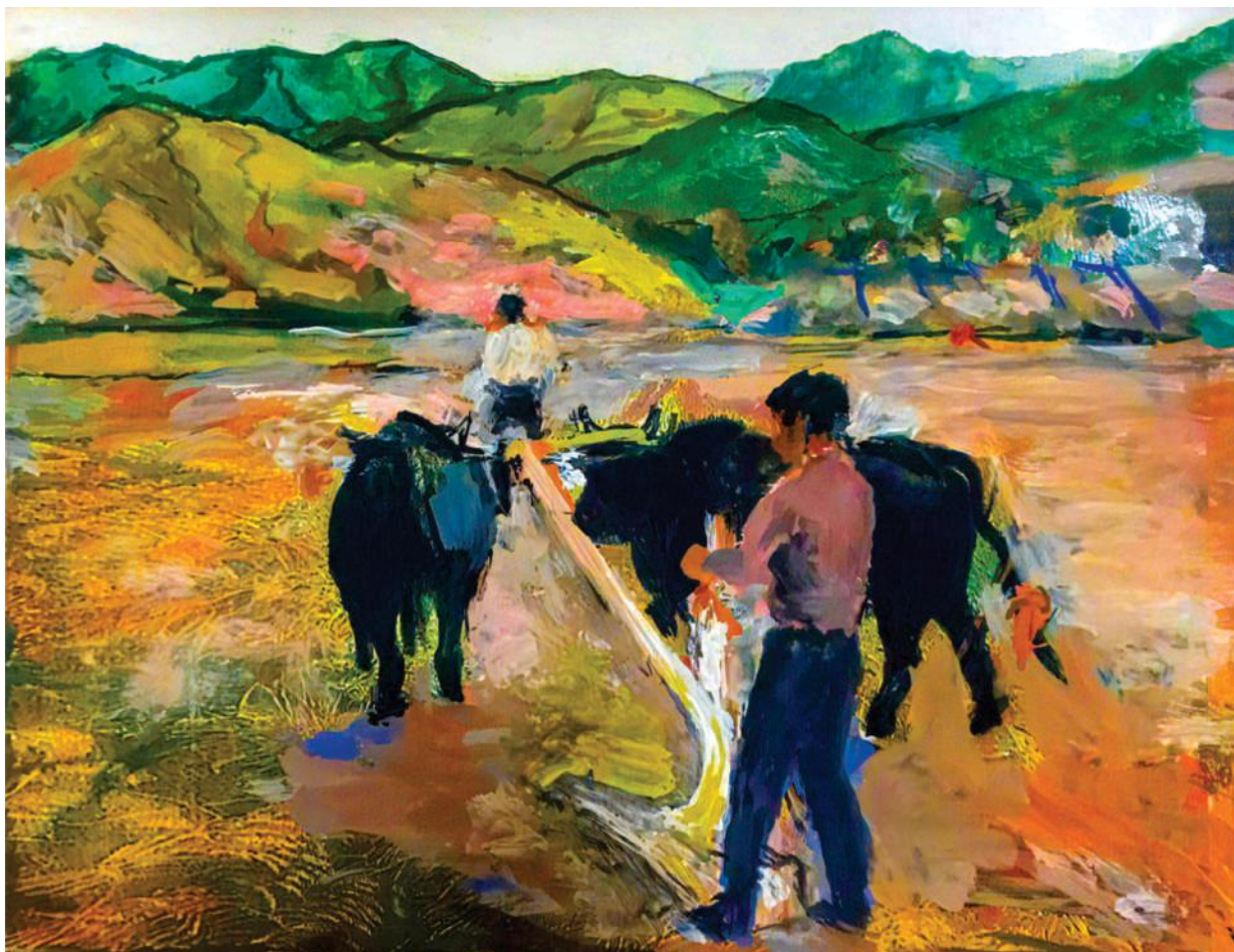
აჭარაში გავრცელებული იყო შეხედულებები ხელსაყრელი - წარმო//წალმართი და არახელსაყრელი - უკმო//ნახსი დღეების შესახებ. სამუშაოს აუცილებლად წარმო//წალმართ დღეს იწყებდნენ. უკმო//ნახს დღეებში რაიმეს გაკეთებას ერიდებოდნენ. წარმო დღეებად ითვლებოდა სამშაბათი, ხუთშაბათი, შაბათი და კვირა. ორშაბათი-ოთხშაბათი ნახსი დღეები იყო ორფეხისა და ოთხფეხისთვის, ამიტომაც ამ დღეებში არც გზას დაადგებოდნენ, არც ფრინველსა და საქონელს გაჰყიდდნენ, არც რძის პროდუქტსა და კვერცხს გასცემდნენ. განსაკუთრებით „ხვავრიელ“ დღეებად ითვლებოდა სამშაბათი და ხუთშაბათი. ხალხური რწმენით, „სამი და ხუთი შაბათია ერთად მოყრილი და მოსავალიც ხვავრიელი იქნებაო“. თუმცა, ყველგან როდი იცავდნენ დღეების შერჩევას ამ პრინციპს. ზოგან სამუშაოს იწყებდნენ იმ დღეს, რომელიც ამა თუ იმ ოჯახს ან მეურნეს კარგად ჰქონდა „დაცდილი“ ან წინაპრებისაგან - „ძველებისაგან“ ნაანდერძევი. ეს იყო „დაცდა“ ანუ გამოცდილებებზე დამყარებული ცოდნა, რომლის საფუძველზეც „ურჩევდნენ დღეს“. კვირა უნაკლო დღედ ითვლებოდა, რადგან, როგორც ამბობდნენ, „ეს ქვეყანა პირველში იყო ქაფი, მერე ოქრო გახდა, მერე - ვერცხლი, მერე - სპილენძი, მერე გახდა შავი მიწა. კვირა დღეს დაარსდა მიწა, ქვეყანა, ამიტომ კვირა დღეს გეყვანდით ხარს პირველადო“.

ხისეს//არჩივის გაღება

ძველად აჭარაში გავრცელებული იყო მწერებისა და მღრღნელების გამასპინძლების, ანუ მათი წილის - ხისეს, არჩივის - წინასწარგაღების ჩვეულება. აჭარელი გლეხი, თესვას შეუდგებოდა თუ არა, მოსავალზე ზრუნვასაც მაშინვე იწყებდა. ამიტომაც თესლის მობნევისას, ყოველგვარი მავნებლის წილსაც ითვალისწინებდა. ამას აჭარაში „ხისეს“ ანუ „არჩივის გაღებას“ ეძახდნენ. თესვის დაწყებამდე, გლეხი ხნულში მარცვალს მოაბნევდა და თან ილოცებოდა: „ეს ჩიტის ხისე, თაგვის ხისე, ბუზის არჩივი, ორსული ქალის არჩივი, ორფეხის წილი, ოთხფეხის წილიო“. სწამდათ, რომ მათი წილის წინასწარ გაღებით, მღრღნელებსა თუ ჩიტებს „მოქრთამავდნენ“ და ამგვარად დაიცავდნენ ნათესებსა და მოსავალს მათი შემოტევისაგან.

მთვარესთან დაკავშირებული რიტუალები

აჭარაში სავსე მთვარეს განსაკუთრებულად ელოდნენ და ცდილობდნენ სავსე ხელით შეხვედროდნენ. როგორც კი ცაზე სავსე მთვარე ამოიწვერებოდა, მონეტას, ტკბილეულს, ოქროს ნივთს "დაანახვებდნენ" და შეულოცავდნენ:

„მთვარე, მოვდა ნებაზე,
ჩემსა გახარებაზე,
მთვარევ, რა მოგვიტანე?
გული მთელი, სული მთელი,
ხელნაქნარი ხვავრიელი,
ჩემი ნამზად-ნაკეთები
ქვეყნის უგემრიელესი“.

სწამდათ, რომ სამაგიეროდ მთვარისგან სისავსეს და ბარაქს მიიღებდნენ. სხვადასხვა საქმიანობის დაწყებასაც მთვარის ფაზებთან აკავშირებდნენ. ხალხის რწმენით, მიწის სამუშაოების დაწყება მიღებული იყო ძველ მთვარეზე. ასევე, ძველ მთვარეზევე იცოდნენ დათესვა და დარგვა, რადგან სწამდათ, რომ ახალ მთვარეზე დათესილი ნაყოფი მწარე, წალტე იქნებოდა და მალე „დაჩიჩავდა“ (დაჭიანდებოდა). ხალხის დაკვირვებით, მიწის სამუშაოების დაწყებამდე, მთვარეს ერთი ხუთშაბათი უნდა ჰქონოდა გავლილი. „თვარის წყვეტაზე“ (მთვარის მიღევა და ახალზე გადასვლა) ლობიოს არ დარგავდნენ - „ხაშარზე არ ავაო“. ხაპს, კვახსაც „ხუთშაბათგავლილ“ მთვარეზე დათესავდნენ, რომ მთვარესავით გავსებულიყო. თან მიწაზე დაგორდებოდნენ და ღმერთს შეევედრებოდნენ: „ღმერთო, ჩემი სიმძიმეო!“. მთვარის მდგომარეობას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ მოსავლის აღების დაწყებისას. სიმინდის აღება ძველ მთვარეზე იცოდნენ. ახალ მთვარეზე არც თესლს შეინახავდნენ, რადგან სწამდათ, რომ ამ დროს აღებულ სიმინდს და ბოსტნეულს „დაჩიჩავდა“, „დარკილავდა“. საერთოდ, მოსავლის აღებისათვის ხელსაყრელად ითვლებოდა არა ახალი, „ჩვილი მთვარე“, არამედ „დავახშმებული“, ე.ი. ერთ ხუთშაბათ გავლილი მთვარე. გადმოცემით, სიმინდს, ბოსტნეულს, ხაპს „შესანახად“ „მთვარე რომ გეივსება“ მაშინ იღებდნენ, რათა ყველაფერი სავსე გულიანი ყოფილიყო. ახალშობილსაც ძველ მთვარეზე ჩაანვენდნენ ხოლმე აკვანში (ერთი ხუთშაბათი რომ იქნებოდა გავლილი), „მთვარესავით გეიზდება და მაგარი იქნებაო“.

სახლის საძირკვლის ჩაყრა

აჭარაში სახლის ასაშენებელ ადგილს განსაკუთრებული ყურადღებით არჩევდნენ. გარდა იმისა, რომ სამოსახლო ადგილი მზიან, ნაყოფიერ, წყალთან და გზასთან ახლომდებარე ნაკვეთზე უნდა ყოფილიყო, აგრეთვე, დიდ ყურადღებას აქცევდნენ იმასაც, რომ ეს არ ყოფილიყო „ნაბედგარი“ (ნაწყევარი) ან გადაშენებული ოჯახის ნამოსახლარი ტერიტორია. საძირკვლის ჩასაყრელ ადგილას, მიწას წინასწარ თხრიდნენ ხოლმე და შიგ მოზრდილ ქვას დებდნენ. 2-3 დღის შემდეგ ქვას იღებდნენ და თუ მის ქვეშ ჭიაყელა იყო გაჩენილი, იმ ადგილას სახლს აღარ აშენებდნენ - ნესტიანი ადგილი იქნებაო. ჭიანჭველის გაჩენა კარგ ნიშნად ითვლებოდა. ახალი სახლის მშენებლობის დროს, სახლის მარჯვენა საძირკველში პურის კაკლის, საქონლის ბეწვის, შაქრისა და ხურდა ფულის ჩატანების ჩვეულებაც იყო გავრცელებული. სჯეროდათ, რომ საძირკვლის ქვა მხოლოდ ამის შემდეგ “იცნობდა თავის ადგილს” და შესაძლებელი იყო სახლის მშენებლობის დაწყება. ზოგან, განსაკუთრებით ქვემო ქობულეთში, ცოცხალი შესაწირავის (შინაური ფრინველი, წვრილფეხა თუ მსხვილფეხა საქონელი) გაღება და ბალავარში მისი სისხლის ჩასხმაც სცოდნიათ.

ბაირალის აღმართვა

სახლის აშენება ყველგან საზეიმო და მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, მაგრამ აქარაში მშენებლობის დასრულებას განსაკუთრებული რიტუალით აღნიშნავდნენ, რასაც სახლის მოყავრას ანუ გადახურვას უწოდებდნენ. სამუშაოების დასრულების შემდეგ, მთავარი ოსტატი ანუ უსტა სახლის სახურავის მთავარ ბოძზე ბაირალს - დიდი ზომის ფერად, უმეტესად წითელ ქსოვილს გადმოჰკიდებდა, რაც მშენებლობის დასასრულის და სახლის პატრონებისთვის სიცოცხლის და სიხარულის დაბედების ერთგვარ სიმბოლოს წარმოადგენდა. ამ რიტუალში მონაწილეობისთვის მეზობლები და ნათესავებიც იყვნენ მოწვეულები. მათ საჩუქრები მოჰქონდათ და ბაირალთან აწყობდნენ. ბოლოს სტუმრებისთვის საზეიმო პურობა იმართებოდა, რომლის დასრულების შემდეგ, ბაირალს ჩამოხსნიდნენ და ოსტატებს გასამრჯელოსთან ერთად გადასცემდნენ.

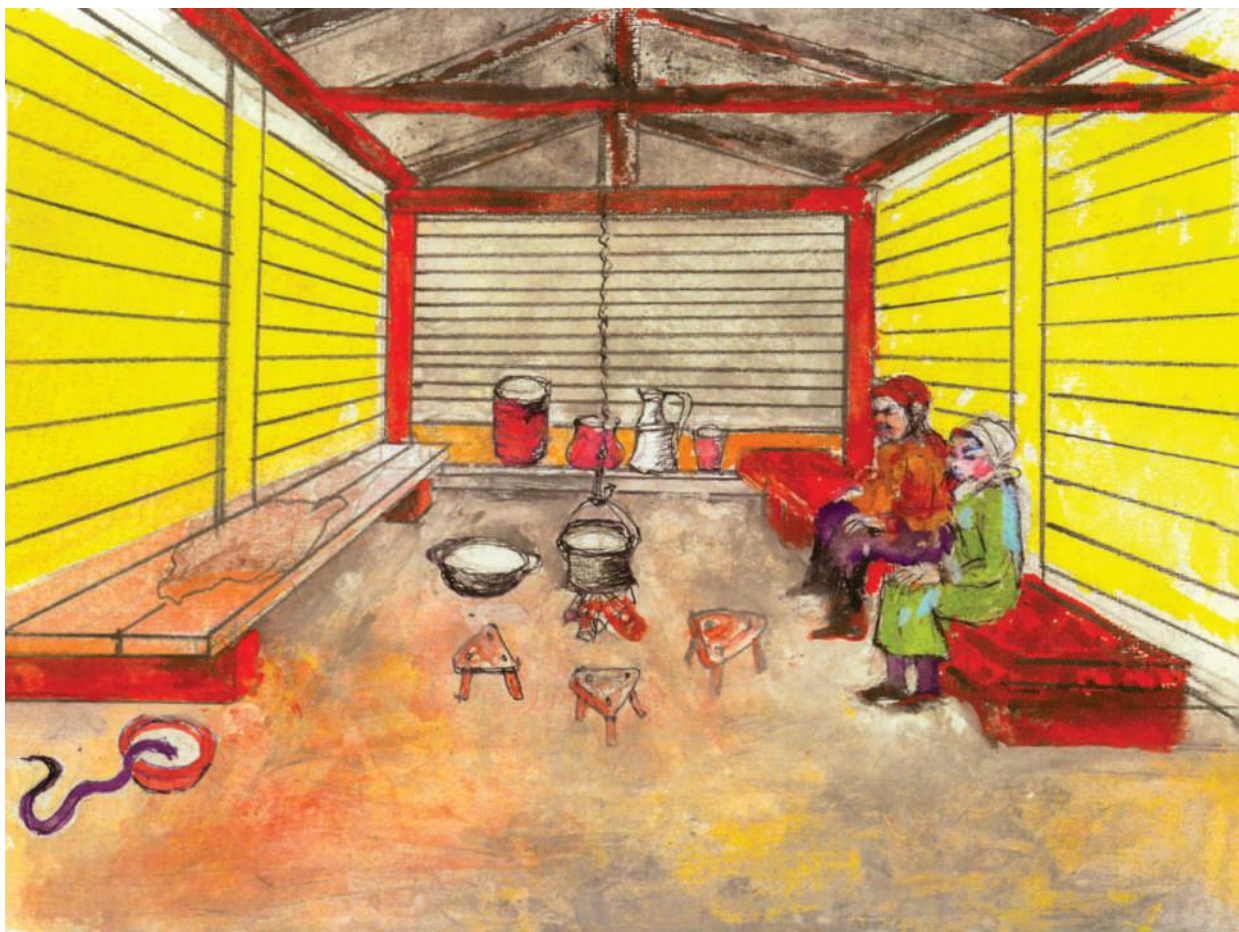

გველის კულტი

აჭარის ტრადიციულ ყოფაში გველის კულტი ამბივალენტურად აღიქმება. ერთი მხრივ, იგი სიკეთის მომტან და ოჯახის კეთილდღეობის მცველად ითვლებოდა, მეორე მხრივ კი, შიშის მომგვრელ და ავის მომასწავებელ არსებად. ამიტომაც მისი ეშინოდათ და ამავედროულად, თაყვანსაც სცემდნენ, როგორც სახლისა და კერის მფარველს. ხალხური რწმენის მიხედვით, მიჩნეულია, რომ ყველა ოჯახს საკუთარი ფუძის გველი ჰყავდა, რომელიც ბედნიერ ფუძეში ცხოვრობდა. ამ მიზეზით, მას დიდი მზრუნველობით ეკიდებოდნენ, რძესაც კი უდგამდნენ ჭამით. „ოჯახის მფარველი“ გველის გაბრაზება და მისი მოკვლა იკრძალებოდა და დიდ ცოდვადაც ითვლებოდა, რადგან, სჭეროდათ, ამას შესაძლოა ოჯახის წევრის დაღუპვა მოჰყოლოდა.

ნადირის დაკოჭვა

აჭარის ეთნოგრაფიულ ყოფაში შემორჩა საქართველოსა და მთლიანად კავკასიის მთიელებისთვის კარგად ცნობილი „მგლის უქმის“ რიტუალი, რომელიც აჭარაში „ნადირის დაკოჭვის“ სახელწოდებითაა ცნობილი. „ნადირის დაკოჭვის“ რიტუალს ატარებდნენ მაშინ, როცა საქონელი დაიკარგებოდა ან ღამით გარეთ დარჩებოდა. ამ დროს იღებდნენ მაკრატელს, სავარცხელს, დანასა და კლიტეს, ყველაფერს ქამრით კრავდნენ და თან შეულოცავდნენ:

“მგელი მუა მგელოსანი,
თვალი მუაქ ცეცხლოსანი,
ღმერთო, ღმერთო გადაჰყარე,
ცხრა კლიტული კლიტოსანი,
მგელსა პირი შეუკარი,
მის მეგობრებს ხელ-ფეხიო”.

აღნიშნული შელოცვის შემდეგ, შეკრულ ნივთებს კერასთან აწყობდნენ და ზედ ქოთანს ამხოვდნენ. შეკრული საგნები მხოლოდ მაშინ იხსნებოდა, როცა საქონელი პატრონს უბრუნდებოდა.

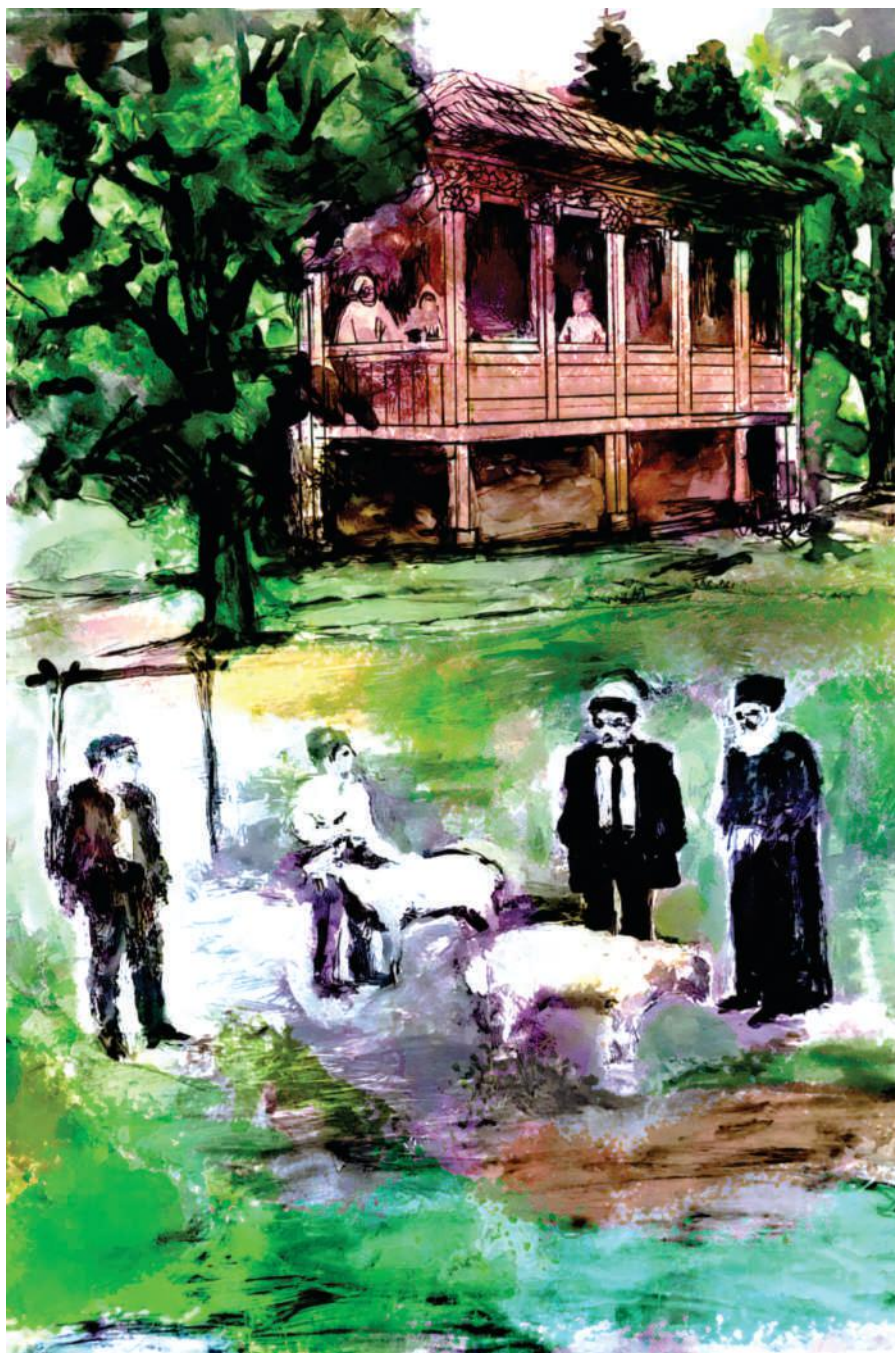

საღმრთოს გაღება

საღმრთოს გაღების ჩვეულება ქობულეთის მუნიციპალიტეტში იყო გავრცელებული. ეს რიტუალი ოჯახში ხშირი ავადმყოფობისა და სიკვდილიანობის შემთხვევაში ტარდებოდა. თვლიდნენ, რომ ოჯახი რაღაც ცოდვის გამო იყო დაწყევლილი, “გადაცემული”. ოჯახის სიკვდილიანობისგან დასაცავად, ყიდულობდნენ ცხვარს ან თხას, მოიყვანდნენ ხოჯას (გურიის მოსაზღვრე სოფლებში - მღვდელსაც), ცხვარს დაკლავდნენ, ხორცს მოწვეულ სტუმრებს და ოჯახის რძალს აჭმევდნენ, ხოლო ძვლებსა და მორჩენილ ნაწილებს მიტკალში ახვევდნენ და მიწაში ფლავდნენ. რიტუალური ტრაპეზის ნარჩენების მიწისთვის სიმბოლური “მიბარება” მისი შემწირველის დასაცავად ტარდებოდა. ეს იყო მსხვერპლის გაღება მიწისთვის, ოჯახის წევრის სიცოცხლის სანაცვლოდ.

დატირება

აჭარაში ლხენაც ლამაზად იცოდნენ და გლოვაც. „კარგი ტირილი ხალხსაც უხდება და მკვდარსაცო“ - ამბობდნენ. მიცვალებულის მოთქმა-მოტირების უნარი დიდად ფასობდა და გლოვისა და დატირების განსაკუთრებული წესებიც კი ჰქონდათ შემუშავებული. მოთქმა-დატირების სამგლოვიარო ტექსტები ხალხური ზეპირსიტყვიერი ხელოვნების ნიმუშებს წარმოადგენდა. მოთქმაში ჩამოთვლიდნენ მიცვალებულის დამსახურებებს, მის დადებით თვისებებს, იგონებდნენ ეპიზოდებს მისი ცხოვრებიდან. განსაკუთრებული პატივით სარგებლობდნენ მოტირლები, რომლებსაც დატირებისას, ტექსტების იმპროვიზაციის კარგი უნარი ჰქონდათ. ყველაზე მეტად ოჯახის რძლებს ევალეობდათ დატირება. თითოეული რძალი ცდილობდა თავისი „მოთქმით“ ღირსეული პატივი მიეგო მიცვალებულისთვის. როგორც წესი, მოთქმით ერთი ტიროდა, სხვები კი უსმენდნენ. მოთქმა-დატირებაში ჩარევა არ შეიძლებოდა. ნებადართული იყო მხოლოდ „ტირილის ჩამორთმევა“ - რიგ-რიგობით ტირილი - როცა ერთი დაიღლებოდა და მეორე აგრძელებდა. ზარის შეწყვეტა სირცხვილად ითვლებოდა. თუ მიცვალებულს ახლობლის გარდა სხვა ქალიც დაიტირებდა, წესად ჰქონდათ, ამ დატირების სანაცვლოდ პატივის მიგება - იმ ოჯახის მიცვალებულის სამაგიერო დატირებით. გარდა ამისა, ქობულეთში დამკვიდრებული ჩვეულებით, ოჯახის ქალები მთელი წლის განმავლობაში გამოდიოდნენ ეზოში, გამოჰქონდათ განსვენებულის ტანსაცმელი ან ნივთი და თითო-თითოდ, მოთქმით, მორიგეობით ტიროდნენ. მიცვალებულის დაკრძალვამდე ოჯახში ცეცხლის დანთება არ შეიძლებოდა, ამიტომაც საჭმელს ჭირისუფლისთვის მებობლები ამზადებდნენ. გამოსვენებისას, ყველა ფეხზე უნდა წამომდგარიყო, ავადმყოფსაც წამოაყენებდნენ, აკვანსაც კი წამოსწევდნენ თავით.

„მზოლას ონჩვიუში დლა“ (ზღვაში ბანაობის დღე)

გასული საუკუნის 20-იან წლებამდე, სარფსა და აღმოსავლეთ ლაზეთის ზღვისპირა სოფლებში ფართოდ იყო გავრცელებული ზღვაში მასობრივი ბანაობის ტრადიცია “მზოლას ონჩვიუში დლა”. ეს რიტუალი “მარაშინაშ შქვითში” (მარიამობის შვიდში) ანუ 20 აგვისტოს იმართებოდა. ლაზი ქალები მასიურად მიდიოდნენ ზღვაზე საბანაოდ, თან სხვადასხვაგვარი ხილი, ახალშემოსული ყურძენი, მოხარშული კვახი მიჰქონდათ და ზღვის ნაპირთან მიირთმევდნენ.

ნიკო მარის მონაცემებით, რომელიც თავადაც შესწრებია ამ დღესასწაულს, ზოგან 24 ივნისს, იოანე ნათლისმცემლის ხსენების დღესაც იმართებოდა ლიტროპ//მიტროპ-ის სახელით ცნობილი მსგავსი დღესასწაული. მკვლევარი ზურაბ თანდილავა მას ბერძნულენოვანი სამყაროსთვის ცნობილ - დანაშაულის გამოსყიდვის, მონანიების, ცოდვისგან განწმენდის აღმნიშვნელ ტერმინად მიიჩნევდა.

დადები//დადებობა

აჭარაში ძალიან უფროსოდნენ ავსულებს და მათგან თავდასაცავად არაერთ რიტუალს მიმართავდნენ. ბოროტი სულების წინააღმდეგ მიმართულ დღეობათაგან, უმთავრესი დადები//დადებობა იყო. იგი 1 სექტემბერს (1 ენკენისთვის) იმართებოდა, რადგან ხალხური რწმენით, ამ დღეს კუდიანობა - ჯაზების დღესასწაული იყო. ისინი მთელ დედამიწაზე დაძრწოდნენ ადამიანებისთვის ზიანის მისაყენებლად. დადებობა ღამეს ყანაში სიმიდს შეებჭდნენ - სიმიდის ფურცლებს ერთმანეთზე სანთლით მიანებებდნენ, რათა ავ სულებს ჭირნახულის ბარაქა არ გამოეღიათ. ეშმაკებისგან დასაცავად, ოჯახის დიასახლისი ბავშვებსაც სანთლის ჯვარს მიანებებდა ყურის ძირში. სანთლის ჯვარს სახლის შესასვლელშიც მიაკრავდნენ, კარებში უმცროს რძალს დააყენებდნენ და ეტყოდნენ: „რძალო, კარები დაკლიტე, ამაღამ ბაღნებს არაფერი ევნოსო.“ ხალხის რწმენით, „შებეჭდილ“- სანთლის ჯვრით დაცულ სახლში ავი სულები და ქაჯები ვერ შევიდოდნენ.

რწყილის გადალოცვა

აჭარაში, მარტის პირველ დღეს, ოჯახის რწყილისგან განწმენის რიტუალს ატარებდნენ, რასაც ქობულეთში „პწყილის გადალოცვას“, ხულოში კი „პწყილის დაყვერვას“ ეძახდნენ. ქობულეთში, დილით, ადრე, დიასახლისი ხმისამოუღებლად დაიჭერდა სამ რწყილს, ჩაყრიდა ქილაში, ასტამით ნაცარს აიღებდა, გაიტანდა თავისი ეზოს მიჯნაზე, გადაყრიდა ეზოს გადაღმა და თან იტყოდა: „მარტი, მარტმეტი, ყოველი თვის მეტი. ჩემსას პწყილი არცერთი, სხვისას ნიჩბით სახვეტი“.

„პწყილის დაყვერვის“ რიტუალი ხულოშიც პირველ მარტს სრულდებოდა: ერთი ადამიანი ცოცხით ხელში ადიოდა სახლის ჭერში, მეორე კი ქვემოდან შესძახებდა: - მანდ რას იჯებო? ჭერში მყოფი უპასუხებდა: -ია და ვარდსაო. ამას სამჯერ გაიმეორებდნენ. მეოთხედ შეკითხვის შემდეგ ჭერში მყოფი გადმოსძახებდა: პწყილს ვყვერავო, ცოცხით გვას აგრძელებდა და გაიძახოდა: „მარტი, მარტი, მარტმეტი, ჩემს სახლში პწყილი არც ერთი, ღელიებში - სახვეტი!“.

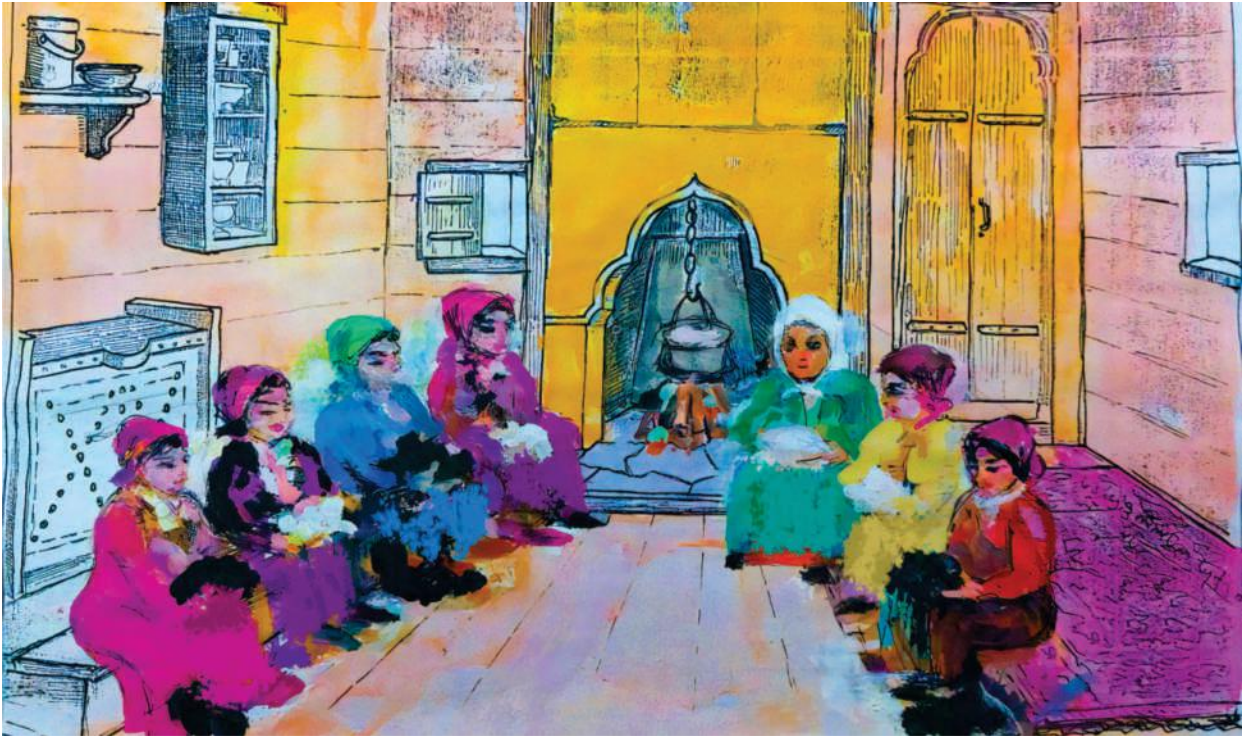

ჩეჩვის და ხერტლის ნადი

მატყლის დამუშავება და ნართის მიღება რთული, შრომატევადი პროცესია და დიდ დროსაც მოითხოვს. ამ საქმიანობასთან დაკავშირებით, აჭარაში ქალების ნადის მოწვევა სცოდნიათ.. აქ გავრცელებული იყო “მატყლის საჩეჩავში ნადი” ანუ “ჩეჩვის ნადი” და “მატყლის სართავში ნადი” ანუ “ხერტლის ნადი”. მატყლის დამუშავება, ძირითადად, ღამით, სხვა საოჯახო საქმეების დასრულების შემდგომ ხდებოდა. მოიპატიჟებდნენ 20-30 მეზობელ თუ ნათესავ ქალს, რომელთაგან ყველას თავისი საჩეჩელი მოჰქონდა, ერთად სხდებოდნენ და მატყლს ჩეჩავდნენ. ქალები თან შრომობდნენ და თან ერთობოდნენ. დღესაც ბევრს ახსოვს ასეთ ნადში გავრცელებული სასიმღერო ლექსი “ძილო, რეიზა გვეძინები”. ეს მელოდიური და ზომიერი ტემპის სიმღერა მონადეებს აფხიზლებდა და მთელი ღამის განმავლობაში უნარჩუნებდა შრომის რიტმს. მოწვეულ ქალებს, ზოგჯერ, წინდაწინ ურიგებდნენ რამდენიმე წყვილ მატყლის ქულას, რასაც „ბეს დარიგებას“ უწოდებდნენ. ნადში მონაწილე ყველა ქალს თითო ხერტალი (თითისტარი) ძაფის დართვა მაინც უნდა მოესწრო. თუ მოწვეული ქალები ადრე დარიგებულ მატყლის ქულებს წინდაწინ, სახლში, ნადში მოსვლამდე დაართავდნენ, გასართობად მეტი დრო რჩებოდათ. მატყლის ჩეჩვისას, „მატყლი მოჩეჩებულია“ (მიმოფანტულია) და გართობა ძნელია. ჩეჩვის ნადის დროს კი, ქალებს სიმღერა-შაირებითა და ზღაპრების მოყოლით შეეძლოთ თავის გართობა. ხერტლის ნადის დროს უფრო მხიარულობდნენ: უკრავდნენ, მღეროდნენ, სამობდნენ (ცევაგდნენ). ამ დღეს განსაკუთრებით ემზადებოდა ის, ვისაც ნადი ჰყავდა მოწვეული. ნადის მონაწილეებისთვის გამასპინძლება - ჯერის მირთმევა იყო საჭირო. მრავალფეროვან სუფრაზე აუცილებლად უნდა ყოფილიყო მოხარშული კვახი. მასპინძელი თავს არ იზოგავდა, რომ გულუხვი ყოფილიყო და სირცხვილი არ ეჭამა. თუ სუფრის გაშლა დაგვიანდებოდა, ნადის მონაწილეები მასპინძელს მიუმღერებდნენ და „სერიკუდს“ მოითხოვდნენ, რაც ვახშმის შემდეგ, გვიან ღამით პურისჭამას ეწოდება.

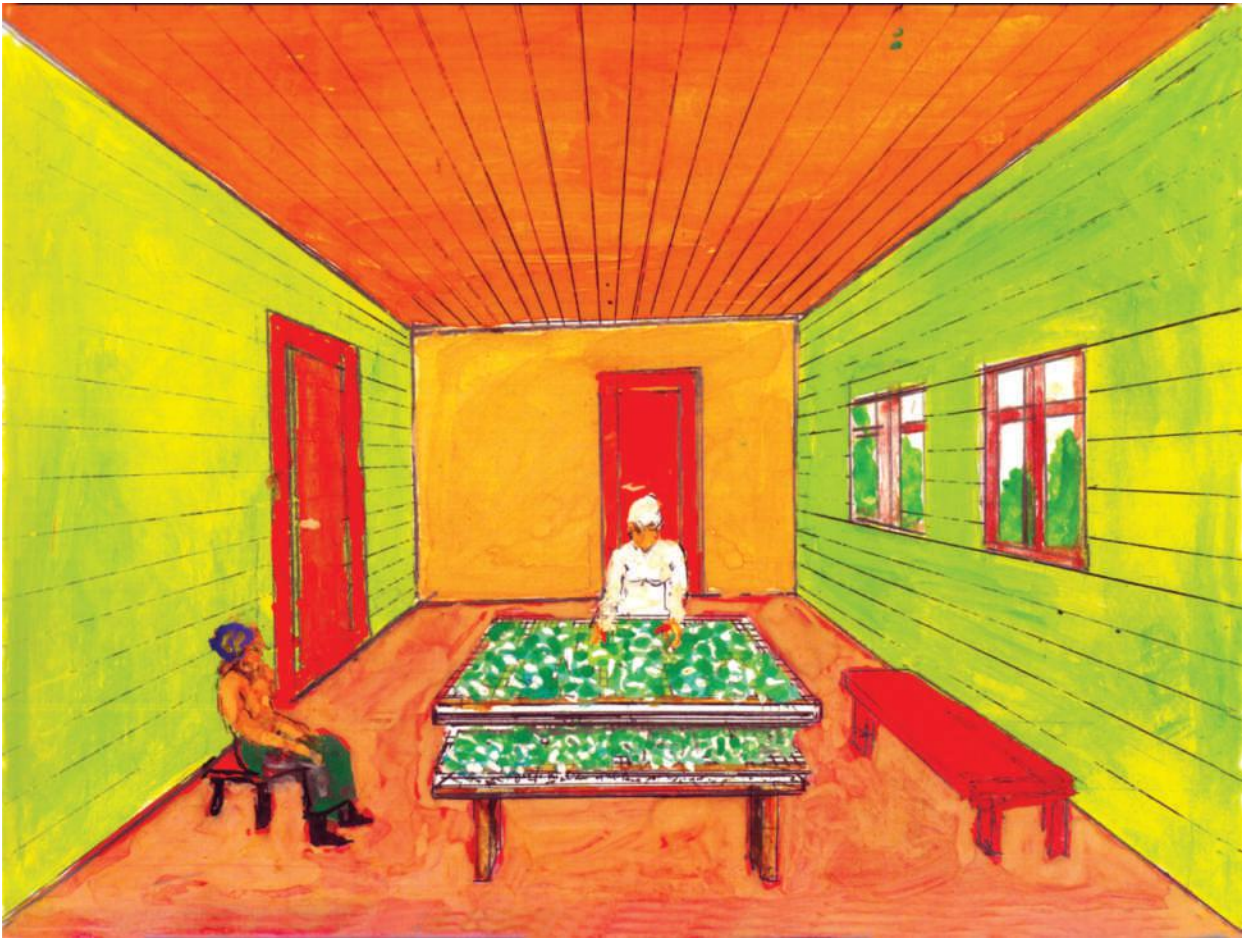

აბრეშუმის ჭიის მოვლა

აჭარაში დიდი გამოყენება ჰქონდა შინნაწარმ აბრეშუმს. ძაფს სახლში, აბრეშუმის პარკიდან ახვევდნენ. ადრე დიდი რაოდენებით აბრეშუმის ჭიას უვლიდნენ. ოჯახში, სადაც აბრეშუმის ჭიას აშენებდნენ, მრავალ წესს იცავდნენ: ჭიის სახელს იშვიათად ახსენებდნენ მანამ, სანამ “ყაჭი” (აბრეშუმის ჭია) პარკს გააკეთებდა; თუთის შეშასა და ფოთოლს არ დაწვავდნენ; თუთის ტოტების მოჭრისას, იარაღს (ცულს, წალდს, ნაჭახს, დანას, მაკრატელს) ხიდან ძირს არ გადმოაგდებდნენ - “ყაჭი ფეხს ვერ მოიკიდებსო” და სხვ.

აბრეშუმის ჭია ნაზი და ხმაურისადმი მგძნობიარეა. ხალხში არსებული რწმენით, ჭიას განსაკუთრებით ჭექა-ქუხილის “ეშინია”. ამ დროს შეიძლება “ყაჭი დაბუკდეს” და ძირს ჩამოცვივდეს. ჭექა-ქუხილის დროს, აბრეშუმის ჭიის სამყოფ სათავსოს დააბნელებდნენ ხოლმე და ჭექა-ქუხილის ხმის გადასაფარად, ლითონის ჭურჭელს ააბრაზებდნენ, რათა ჭია არ “შეშინებულიყო”. მეაბრეშუმეებს განსაკუთრებით აბრეშუმის ჭიის “გათვალვისა” ეშინოდათ; ცდილობდნენ აბრეშუმის ჭიის სამყოფ სათავსოში სხვა, უცხო პირი არ შეეშვათ - “ჭიას თვალი არ ეცესო”. ხალხის თქმით, “ყაჭის ნახვა არ ვარგა, რადგან თვალის ბატონი კაცი არაა!” თუკი ჭიას გარეშე, უცხო პირი დაინახავს, აუცილებლად უნდა დალოცოს: “ჯვარი გიწერია ჩემი თვალიდან, ასი ჩემი წონა, ასი ჩემი წონა...” ან “ღმერთო, ჩემი სიმძიმეო”. შენობის კარზე ეკლიანი ხის (ასკილის, აკაციის...) ტოტებს ან რკინის ნივთებს დაჰკიდებდნენ, აბრეშუმის ჭიას კი შეულოცავდნენ.

ქსოვა

ტრადიციულად, აჭარაში ქსოვა ყველა ქალს უნდა სცოდნოდა. სიმბოლურია, რომ აჭარელ პატარძალს პირველ საქმედ უკვე „დანყებულ წინდას“ მისცემდნენ მოსაქსოვად. თავად მას კი, წესისამებრ, 50 წყვილზე მეტი წინდა მაინც უნდა ჰქონოდა მზითევში, საქმროს ახლობლებისათვის სასაჩუქრედ. „სანეფო წინდა“ (სასიძოსთვის მისართმევი წინდა) კი სპეციალურად, საქსოვი მასალის, ფერებისა და ორნამენტების - სახეების განსაკუთრებული შერჩევითა და დიდი ოსტატობით იქსოვებოდა. ქსოვა, მით უფრო, ნაქსოვში სახეების გამოყვანა, დიდ დაკვირვებას, მოხერხებულობასა და გემოვნებას მოითხოვს. ამ საქმეში გოგონების წვრთნას ემსახურებოდა მათი ძაფებით თამაშობაც, რომელსაც „აბანდულას“ ან „ბანდიბუნდას“ ეძახიან. თამაშობს ორი გოგონა: კანაფის მოგრძო ძაფს ბოლოებს გამოუნასკვავენ და შეკრულ ძაფს ორივე ხელისგულზე ჩამოიცვამენ, რომელსაც თითებით „ხლიბავენ“ - გრეხენ და თითიდან თითზე გადააქვთ. ძირითადად, ორი თითით - საჩვენებლითა და ცერა თითით გამოჰყავთ გამოსახულებები. თითოეულ მათგანს თავისი სახელი აქვს: ხიდი, წყალაი, მარხილაი, ხართვალაი, აკვანაი, ხაშარაი (ჭიგო, სარი), ხერხაი, გობაი, ზემბილაი (ნაქსოვი კალათი) და სხვ. ვინც თამაშის პროცესში ახალ ბანდას - გამოსახულებას ვერ „ამოიღებს“, წაგებულია.

ზიარეთობა

აჭარაში გავრცელებული იყო ზიარეთის - წმინდა ადგილების მოლოცვის ჩვეულება. ასეთ ადგილებად ითვლებოდა მაღლა მთებში არსებული „შეიდების“, ანუ წმინდა კაცების საფლავები, რომლებსაც, ხალხის რწმენით, დიდი მადლი და სამკურნალო-მაგიური თვისებები გააჩნდა. ხშირად, ზიარეთი ნაეკლესიარ ადგილებზე ან მის ახლომახლოდ იყო. ზიარეთობაზე, ძირითადად, უშვილო ქალები, ავადმყოფი ან გასაჭირში მყოფი ადამიანები მიდიოდნენ მოსალოცად. ზიარეთში წასვლა საფლავებზე - მეზერებზე ღამის გათევას და მსხვერპლის შეწირვასაც გულისხმობდა. ზიარეთში ასული მომლოცველისთვის აუცილებელი იყო იქვე, საფლავზეც დაეძინა და ენახა სიზმარი, სადაც ეუწყებოდა გამოჯანმრთელების ან მიზნის მისაღწევად საჭირო მოქმედებების შესახებ, რაც, უმთავრესად, მსხვერპლშეწირვას უკავშირდებოდა. ჩათქმული სურვილის ასასრულებლად, მომლოცველი ვალდებული იყო სიზმარში დათქმული პირობა შეესრულებინა და მსხვერპლად შეეწირა ქათამი, ცხვარი ან ძროხა. ზიარეთზე წასულები წმინდა ადგილებში რამდენიმე დღის განმავლობაშიც კი რჩებოდნენ, ხშირად მიჰქონდათ საკუთარი ხელით ჩამოქნილი სანთლები, საფლავებზე ანთებდნენ და ლოცულობდნენ. სწამდათ, რომ ამის შემდეგ ავადმყოფები განიკურნებოდნენ, უშვილოებს - შვილი შეეძინებოდათ, პრობლემები კი მოგვარდებოდა.

მეიდან-ოდა//მისაფირ-ოდა

სტუმართმოყვარეობით საქართველოში ვერავის გააკვირვებ, რადგან რომელი კუთხის წარმომადგენელიც არ უნდა იყოს, ქართველს დედის რძესთან ერთად აქვს შესისხლხორცებული სტუმარმასპინძლობის დაუწერელი კანონები, მაგრამ აჭარული სტუმართმოყვარეობა მაინც ყოველთვის განსხვავებული და გამორჩეული იყო, რადგან აქ სტუმრის ღირსეულად მიღება და გამასპინძლება არა მხოლოდ ოჯახის, არამედ მთლიანად სოფლის თუ თემის საერთო საზრუნავს წარმოადგენდა. აჭარაში ყველა სახლს ჰქონდა სპეციალურად სტუმრისთვის განკუთვნილი ოთახი - მეიდან ოდა, რომელიც იზოლირებულად იდგა ეზოში და სტუმარს ისე შეეძლო შიგ შესვლა და ღამის გათევა, რომ ოჯახი ვერც კი შეიტყობდა. ამას გარდა, სოფელში ცალკე სასტუმრო სახლიც ჰქონდათ, რომელიც მუდამ მზად, მომარაგებული იყო სტუმრის მისაღებად: ბუხარში შეშა, სანთელი ან ქრაქი, სუფთა თეთრეულით გაწყობილი საწოლი, მაგიდაზე ხილი და წყალი. ეს ყველაფერი ახალმისული მგზავრისთვის იყო განკუთვნილი, თორემ როგორც კი სახლის ფანჯარას ქრაქის შუქი გაანათებდა, მთელი სოფელი დაიძვრებოდა მეიდან ოდისკენ, რათა, ვისაც რით შეეძლო, იმით გამასპინძლებოდა სტუმარს, თან ისე, რომ არც კი იკითხავდნენ ვინ იყო, რა საქმეზე მოსული ანდა რამდენი ხნით. აჭარაში კარგად იცოდნენ, რომ „სტუმარი ღვთისაა“ და მტერიც რომ წვეოდათ, სტუმარმასპინძლობის ხელშეუხებელი წესები მაინც უნდა აღსრულებულიყო. რამდენ ხანსაც არ უნდა დარჩენილიყო სტუმარი მეიდან ოდაში, სოფელი არ დაიღლებოდა მისი სამსახურით. მაშინაც კი, თუ მოულოდნელად მოსული თოვლი ხეობას კარგა ხნით ჩაკეტავდა, შეხიზნულ სტუმარს ისე გამოაზამთრებინებდნენ, წარბსაც არავინ შეიხრიდა!

სამეურნეო ყოფასთან დაკავშირებული ტრადიციები

აჭარაში მეურნეობის ძირითად ფორმას ბარში მიწათმოქმედება, ხოლო მთაში მესაქონლეობა წარმოადგენდა. გარდა ამისა, აჭარის თითქმის ყველა სოფელში იყო განვითარებული ხელოსნობისა და შინამრეწველობის სხვადასხვა დარგი. სამეურნეო სამუშაოებს ერთგვარი სეზონურობა ახასიათებდა. ამიტომაც საუკუნეების მანძილზე ადამიანების შრომითი საქმიანობის პროცესმა აგრარული კალენდარი ჩამოაყალიბა, სადაც, ძირითადად, ადგილობრივების სამეურნეო ყოფა აისახა. კალენდარულმა ტრადიციებმა შემოინახა აჭარელი მეურნის საქმიანობის ცალკეული ეტაპები და მათი თანმიმდევრობა, მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილების შედეგად გამომუშავებული მეურნეობის წარმოების რაციონალური ხერხები და მეთოდები, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ბუნებაზე დაკვირვების შედეგად ჩამოყალიბებული ემპირიული ცოდნა, ხალხურ-რელიგიური აზროვნების სხვადასხვა საფეხურზე ფორმირებული მსოფლმხედველობა და მასზე დაფუძნებული რიტუალების სისტემა. ამ ტრადიციებში ისახება მიწის ნაყოფიერების უზრუნველყოფის, ბუნების ძალთა მუდმივი განახლების სურვილი, ყოველდღიური ცხოვრების წესი, მეურნეობის წარმოების მდიდარი ტრადიციები, აგრარული კულტების თაყვანისცემა და ზრუნვა მათი კეთილგანწყობის მოპოვებისთვის.

ნაცხრამართევი

აჭარაში მიწის სამუშაოების დაწყება 9 მარტის გასვლის შემდეგ ანუ ნაცხრამართევს იყო ნებადართული, რადგან, ხალხური გადმოცემების მიხედვით, ზღვიდან სწორედ 9 მარტს გამოდიოდა სტიქიის გამგებელი ძალა - წყლის სული, რომელსაც აჭარაში წყლის დედაბრის//ზღვის დედაბრის//ზღვის ნენეის და წყლის კაცის//ზღვის კაცის სახელით მოიხსენიებდნენ. მათ ამინდის მართვის ფუნქცია ეკისრებოდათ. ხალხის რწმენით, 9 მარტს ზღვიდან გამოსულ წყლის კაცს კარგი ამინდი თუ დახვდებოდა და გათბებოდა, დაილოცებოდა და იმ წელიწადს კარგი ამინდები და მოსავალი იქნებოდა, მაგრამ თუ შეცივდებოდა, დაიწყევლებოდა, რის შემდეგაც ამინდიც გაფუჭდებოდა და მოსავალიც.

ბუნებრივი მოვლენების „მოტყუების“ ჩვეულება

მთაგორიან აჭარაში ნისლი ხშირად იყო ხელისშემშლელი როგორც მგზავრების, ასევე მწყემსებისთვისაც. ამიტომაც საქართველოს სხვა კუთხეების მსგავსად, აქაც ხშირად მიმართავდნენ ნისლის შელოცვას:

„ნისლო, ნისლო, ეიყარე,
ცა და გორას გადიარე,
სამი შვილი გყოლია,
ერთი კუტი, ერთი ბრუტი,
ერთი მათზე უკეთესი,
მალე მიხვალ, მოგირჩება,
გვიან მიხვალ, მოგიკტება“.

ქარის დასამორჩილებლადაც არსებობდა „ქარის დამწყვდევის“ ჩვეულება. ძლიერი ქარების დროს შეულოცავდნენ:

„ახტი ქარო, ჩახტი ქარო,
ქარი ახტა-დახტა,
შუა ქოთანში ჩახტა!“.

ამის შემდეგ კარის ძირში წყალს ჩაასხამდნენ და გადმობრუნებულ ქოთანს ჩაამხოებდნენ - ქარი აღრე ჩავარდებო.

„მძლევარი“ გუგული

ხალხური ტრადიციის მიხედვით, ხვნა-თესვის დაწყება გუგულის მოფრენას უკავშირდება. აჭარაში გავრცელებული რწმენით, გუგულს თავისი „კაფეთესეთი“ მუშაობის დაწყების ამბავი მოჰქონდა. ეს ფრინველი ბუნების გამოღვიძების და აღორძინების დასაწყისის მაუწყებელი იყო და, ხალხის რწმენით, ვინც ამ მომენტს მშეიერი, უხემსოდ შეხვდებოდა - თუნდაც სიმბოლურად ლუკმის პირში ჩადებას ვერ მოასწრებდა, „გუგულისაგან დაძლეული“ ე.ი. ხელმოცარული დარჩებოდა. როცა უიღბლო წელი დაუდგებოდათ, ასე იტყოდნენ: „წელს გუგულმა მატობაო“. ხალხური რწმენის თანახმად, გუგული „მძლევარი“ ფრინველია. მის დასაძლევად აჭარაში დილით ადრე დგებოდნენ და პირში ხემსს (მჭადის ნატეხს) ჩაიდებდნენ, გუგულის ხმის გაგონებისთანავე კი დაიძახებდნენ: „მიჯობნია, მიჯობნიაო!“

ხარის შებმა

ხარი ქართულ მითოლოგიასა და რწმენა-წარმოდგენებში ერთ-ერთი ყველაზე ძველი და უნივერსალური სიმბოლოა. აჭარელი გლეხი ყოველდღიურ ყოფაშიც განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობოდა ხარს - მარჩენალ პირუტყვს და ყოველწაირად ცდილობდა მის დაცვას, პატივით შენახვას, მოვლა-პატრონობას.

ხარის პირველად გაყვანა სამუშაოდ, პირველი ჭილის გატანა კვირაობით ხდებოდა. შესაძლოა, ეს ორშაბათს ან სამშაბათსაც მომხდარიყო, მაგრამ არა მუსლიმთა სალოცავ ჯუმა -პარასკევ დღეს. ხარებს უღელში წითელი ხის - ვაშლის, ტყემლის ან ასკილის ხისგან დამზადებულ ტაბიკებს უკეთებდნენ, ხარის რქაზე წითელი ნაჭრის შებმაც სცოდნიათ, ზოგჯერ პირუტყვს რქებსაც უღებავდნენ ხოლმე წარნაქით - წითელი საღებავით. აჭარაში წითელ ფერს მაგიური ძალა ენიჭებოდა. ხალხს ეს ფერი სისხლის, სიცოცხლის, მზის სიმბოლოდ მიაჩნდა და ავი თვალისგან დაცვის ფუნქციასაც ანიჭებდა.

ხარის უღელში პირველად შებმისას, პირუტყვს შუბლზე კვერცხსაც მიაბტვრევდნენ ხოლმე, ახალი წლის დილას კი კვერცხს მის ზურგზე გადაატარებდნენ, გადააგორებდნენ, რათა ხარები ყოფილიყვნენ სავსე, როგორც კვერცხი, სიმინდი კი კვერცხის გულივით ყვითელი და საღი გამოსულიყო....

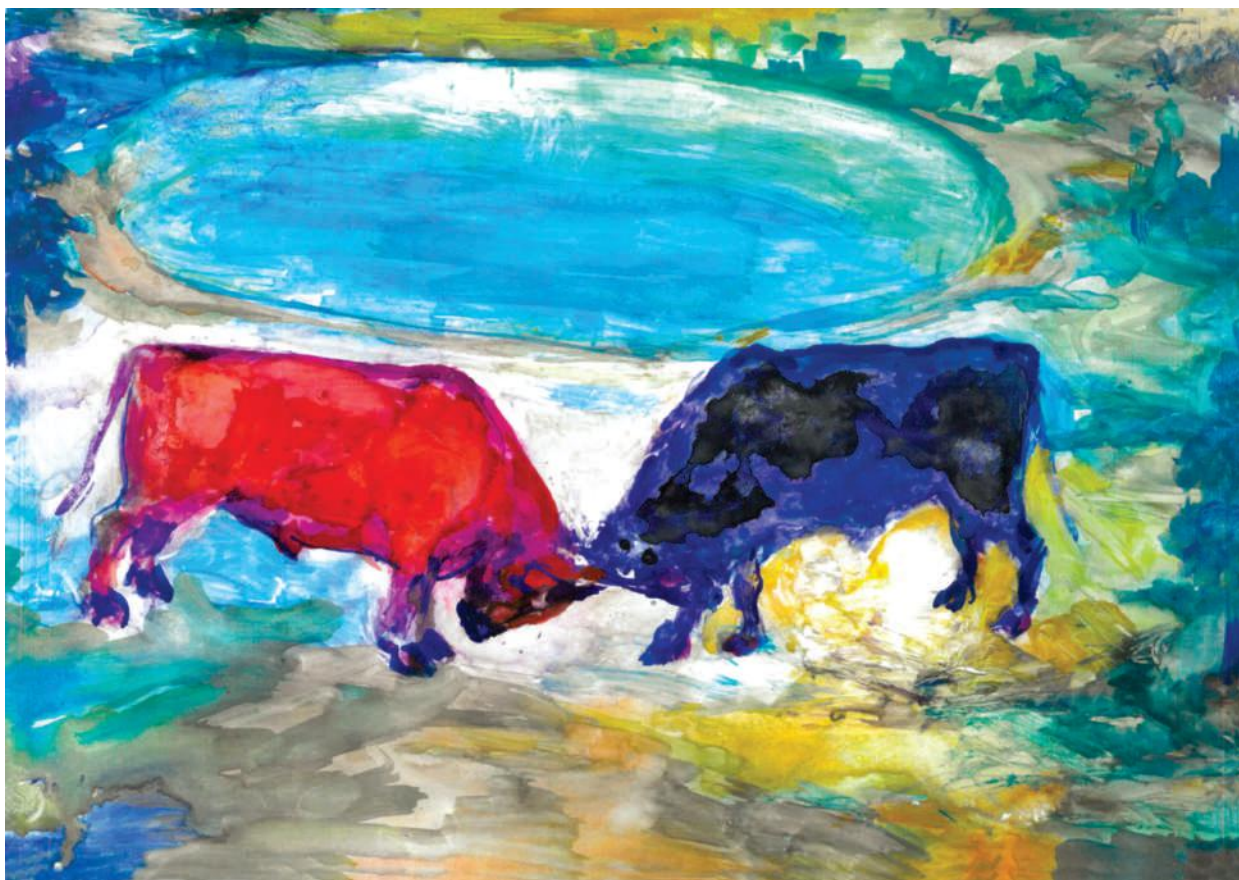

ლეგენდები ტბის ხარის შესახებ

არსიანის მთის მიდამოებში არის ტბა - ბულა-გოლი, რაც ხარის ტბას ნიშნავს. ლეგენდის თანახმად, ტბაში ცხოვრობდა წითელი ფერის ბულა, რომელიც ზაფხულობით ამოდებდა ტბიდან და მეზობელი სოფლების ძროხებს ამაკებდა. ამ ხარს მთელი სოფლის ხარები დაუმარცხებია ჭიდილში. ბოლოს ერთ კაცს, თურმე, ასეთი ხერხი გამოუყენებია: თავისი ხარისთვის რქებზე რკინის ბუნიკები ჩამოუცვამს და ტბის ხარისთვის ისე დაუჭიდებია. რქებმოჭედილ ხარს ბულა დაუჭრია. დასისხლიანებული ხარი ტბაში ჩაბრუნებულა. ხარის სისხლს ტბა წითლად შეუღებავს, წყალი ნაპირებიდან გადმოსულა და მთელი სოფელი წაუღეკავს, გაუვერანებია. სახელი ვერნებიც ამიტომ ეწოდება ამ ადგილს.

ტბის ხარის შესახებ მსგავსი ლეგენდა სოფელ გეგელიძეებშიცაა შემონახული. დიდი გვალვის დროს, სოფლის მახლობლად, სათიბიას სერზე, ხარს რქით მიწა ამოუთხრია. ამ ადგილას ტბა გაჩენილა და სოფელი გადაურჩენია. შეპირებისამებრ, მწყემს ბიჭს აქ შეუწირავს მსხვერპლად თავისი საყვარელი ხარი. ამის შემდეგ, გვალვიანობის შიშით, სოფლის მცხოვრებნი ტბასთან ყოველ წელს სწირავენ მსხვერპლად ხარს. წყლის პირას ხარის შეწირვის ფაქტი აჭარის სხვა სოფლებშიც დასტურდება. დიდი გვალვების დროს, ჭვანის ხეობის მცხოვრებლებიც სწირავდნენ ხარს ან ცხვარს შეიდის ტბაზე.

კანულის//ყანულის გაღება

მიწის სამუშაოების დაწყებამდე კარგა ხნით ადრე, თოვლიც რომ ყოფილიყო, ყანის შესასვლელში, სახლის ახლომდებარე ნაკვეთზე – “ნაფუძარზე” ან ბაღიაში მიწას თხრიდნენ და შიგ სიმბოლურად ყველანაირ მარცვალს მოაბნევდნენ. ამ რიტუალს აჭარაში კანულის//ყანულის გაღებას ან “კვალის გაყვანას” უწოდებენ. ამბობდნენ, კანულის გაღებისას, რამდენსაც ფეხს წინ წადგამ, დამხდური საქმეც იმდენი გაგიადვილდებაო. კანული//ყანული სავსე მთვარეზე გაჰქონდათ. ყანაში ყანულის გაღება ოჯახის უფროსი მამაკაცის საქმე იყო, ხოლო ეზოსა და ბაღიაში იმავე წესს ქალი ასრულებდა. კანულში//ყანულში ყველანაირ მარცვლეულს ყრიდნენ, მაგრამ ეს თესლეული მწარე ნაყოფიანი მცენარის (წიწაკა, პრასი) არ უნდა ყოფილიყო. პირველად მაინც სიმინდის მარცვალს ჩაყრიდნენ – ტკბილად წავიდეს წელიო! ამასთან, ყველანაირი თესლის 7-7 მარცვალს სპილენძის სინზე დებდნენ და ისე გაჰქონდათ მინდორში. თესლეულში, ასევე სცოდნიათ კვერცხის და რკინეულის (ნალი, ლურსმანი) ჩადება. თესლის გატანისას, კარის თავზე პირველად მარჯვენა ფეხი უნდა გადაედგათ და სათანადო ლოცვა-ვედრება შეესრულებინათ. იმ დღეს ოჯახიდან არაფერს გასცემდნენ, ბარაქა რომ არ გადაჰყოლოდა. გადმოცემის მიხედვით, ძველად, რთველზე საყანულე თესლის შენახვაც სცოდნიათ, რომელსაც ბედელში ცალკე ინახავდნენ. კანულის გაღების გარეშე დიდი ხვნა-თესვის დაწყება მიუღებელი იყო.

ხარმანობა

აჭარის მთიან ზოლში სიმინდს მოუტეხლად ჭრიდნენ - მოჩალავდნენ, ჭელე-ბად დააწყობდნენ და კონებად შეკვრის წინ ტაროებს ტეხდნენ. ქუჩერი-ან//ქუნჩულიან სიმინდს სახლის რომელიმე ოთახში ან ნალიის ქვეშ დაყრიდნენ, რის შემდეგაც იმართებოდა ხარმანობა//კალოობა - მინდვრიდან მოტანილი, ხვავად, კალოდ დაყრილი სიმინდის გარჩევის პროცესი. სიმინდის გარჩევა ძალზე შრომატევადი და საშური საქმეა, ამიტომ ხარმანობაში ხშირად იწვევდნენ ქალთა და მამაკაცთა ნადს. სიმინდის ხარმანის გარჩევა ზოგჯერ მთელი ღამის განმავლობაში მიმდინარეობდა, ნადის წევრები კი სიმღერებითა და ცეკვებით ირთობდნენ თავს. ეს იყო აჭარული ბერიკაობის ნაირსახეობა - გართობა-თამაშობა „ფათიკო“||“ფადიკო“, საწესო ფერხული „ოჰოი, ნანო“, „ქალების ხორომი“, ქალთა საფერხულო სიმღერა „ნაინაი, ნინაინა“ და სხვ.

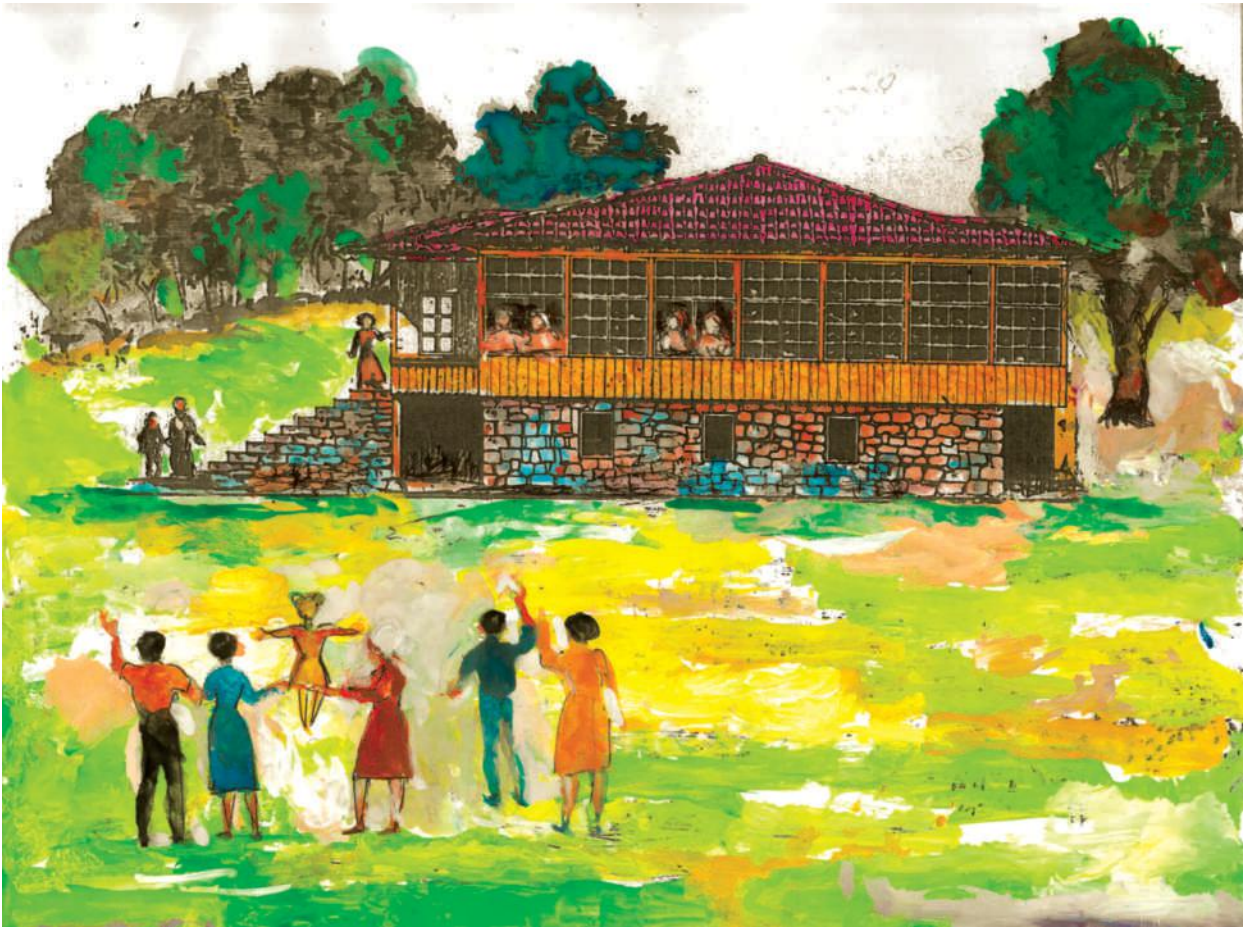

ლაზარობა

როცა ზაფხულის გვალვა ველ-მინდვრებს გადაახმოებდა ან ცა პირს მოაღებდა და გადამეტებული წვიმები ჭირნახულს საფრთხეს შეუქმნიდა, სოფლის ბავშვები იკრიბებოდნენ, ცოცხს „თავს“ და „მკლავებს“ გაუკეთებდნენ, კაბას „ჩააცმევდნენ“, დედოფალივით მორთავდნენ და ასე საზეიმოდ მორთული თოჯინით სოფელში კარდაკარ ჩამოვლას იწყებდნენ. ამ თოჯინას ლაზარიას//ლაზარიკოს, დედოფალას//დოდოფალას, ქეფჩა ხათუნს (პატარა ქალბატონს) ეძახდნენ და დიდი მოწინებით დაატარებდნენ ეზოდან ეზოში, სახლიდან სახლში, რადგან ამინდის გამგებელ ქალღმერთად მიაჩნდათ და მისგან წყალობის სახით სასურველ ამინდს გამოელოდნენ. პროცესია ყველა მოსახლესთან ჩერდებოდა. ბავშვები ლაზარიას სადიდებელ საგალობელს მღეროდნენ და დიდი გვალვებისას მისგან „წვიმა-წყალს“ ითხოვდნენ, ხოლო განუწყვეტელი წვიმების დროს - „მზის თვალს“- კარგ ამინდს. დიდი იმედით და სიხარულით ხვდებოდა ყველა ოჯახი ლაზარიკოს, თუ წვიმა სურდათ, წყალს მიასხამდნენ, თუ გამოდარება - ნაკვერცხალს მიაყრიდნენ, ბავშვებს კი საგანგებოდ, ლაზარიას გულის მოსაგებად გადანახულ კვერცხს, ყველს, იაღს, ფქვილს გამოუტანდნენ. ასე ლექს-საგალობლებით დააბრძანებდნენ ბავშვები კარდაკარ ლაზარიას და აგროვებდნენ შემოწირულ პროდუქტს. ბოლოს ერთ-ერთ ოჯახში მოიყრიდნენ თავს, სადაც ამ პროდუქტებით მომზადებული სუფრა გაიშლებოდა. მათ სწამდათ, რომ ბავშვების ტრაპეზის დასრულებამდე, სასურველი ამინდიც დადგებოდა! აჭარაში ლაზარობის ლექს-საგალობლის მრავალი ვარიანტი არსებობს. ყველაზე პოპულარული შემდეგი ლექს-საგალობელი იყო:

„ლაზარ მოდგა კარსაო,
 აღარღალეებს თავსაო,
 შინა, შინა, შინაო,
 ჩიტმა შემაშინაო,
 ცალი ფეხი მომტეხა,
 ცალი შემარჩინაო!

აბლახანუმ ადექი,
 თაროზეა კარაქი.
 აბლაი მოდგა თაროსაო,
 დიემზგავსა თვარესაო,
 აღარ გვინდა წვიმა-წყალი,
 ღმერთო, მოგვე მზისა თვალი!“

”ოთხმოცი ათასი ქვის კენჭის შელოცვა”

აჭარის მოსახლეობას ამინდის მართვის არაერთი უძველესი რიტუალი ჰქონდა. წარმართულ მისტიკებს აქ ხშირად მუსლიმური ელემენტები ერწყმოდა და დროთა განმავლობაში სინკრეტული სახით ყალიბდებოდა. აჭარაში ფართოდ იყო გავრცელებული არქაული რწმენა ქვის მაგიური ძალის შესახებ. გვალვის დროს აქ ასრულებდნენ წვიმის გამოთხოვის ლოცვას, რომელსაც "ოთხმოცი ათასი ქვის კენჭის შელოცვას" ეძახდნენ. ერთად იკრიბებოდა ერთ მეჩეთში მოსიარულე ხალხი, რომლებსაც მოლა ორ ჯგუფად ჰყოფდა. მომლოცველები მაღალ სერზე ადიოდნენ, სადაც თითოეულ ჯგუფს ორმოცი ათასი კენჭი უნდა შეეგროვებინა. მოლა კენჭებს არაბულად შეულოცავდა. შელოცვილ კენჭებს გოდორში ჰყრიდნენ, გოდორს კი წყალში ისე დგამდნენ, რომ კენჭები წყლით დაფარულიყო. ამ ადგილთან, მდინარის პირას, კლავდნენ ყურბანს - შესაწირ ხარს და ხორცს ქვრივ-ობლებს ურიგებდნენ. სწამდათ, რომ რიტუალის დამთავრებისთანავე წვიმა წამოვიდოდა. თუ წვიმა დიდხანს გაგრძელდებოდა, გოდორს წყლიდან ამოიღებდნენ და გამოიდარებდა.

ქვაკაცები

სასურველი ამინდის გამოთხოვის რიტუალი აჭარის მთიანეთში ხშირად ტარდებოდა ქვაკაცებთან. „ქვაკაცები“ წარმოადგენდნენ ქვის პატარ-პატარა ნატეხების ერთმანეთზე დაწყობით აღმართულ კონუსისებურ ფიგურებს, რომლებიც შორიდან ადამიანის გამოსახულებას მოგვაგონებენ. ქვაკაცები მრავლად გვხვდება აჭარის მაღალმთიანეთში, განსაკუთრებით მარითის, სხალთის, ქვანისა და აჭარისწყლის ხეობებში. ქვაკაცები აღმართულია მარითისა და სხალთის ხეობებს შორის სამ დიდ მთაზე, რომლებსაც „დიდგორას“, „პირდაპირ სერს“ და „სამარილე სერს“ უწოდებენ. მათ შორის არის დავაკება, რომელსაც ჰაჭეთლამა//ჰაჭეთნამა// ჰაჭეთნამაზის სერს ეძახიან (არაბულად „სურვილების ლოცვის“ სერი). ამ სერზე ეწყობოდა საჯარო ლოცვა-ვედრება და მსხვერპლშენიშვნა საჭირო ამინდის გამოსათხოვად. ამასთან, ეს ხდებოდა როგორც მასობრივი სახალხო დღესასწაულების დროს, ისე ინდივიდუალურადაც. შესანიშნავ ხარს ყიდულობდნენ წინასწარ შეგროვილი ფულით, აჰყავდათ ჰაჭეთნამაზის სერზე და ლოცვა-ვედრების შემდეგ ქვაკაცებთან მსხვერპლად სწირავდნენ. საქონლის ხორცი დიდ ქვაბებში იხარშებოდა და ურიგდებოდა ყველას, ვინც ამ მასობრივ დღესასწაულში მონაწილეობდა.

მემხლიანობა//მენხლიანობა

ივლისის დამლევს-აგვისტოს დასაწყისში, დილით ადრე, ღორჯომის, ხიხაძირის, ჭვანის, მართის ხეობებიდან გოდერძის უღელტეხილისა და ბეშუმის მიმდებარე ალპური დასახლებისა და ღორჯომის ხეობის მთა-საძოვრების იაილებისკენ მიმავალ მთის ბილიკებს შეუყვებოდნენ ბარში დარჩენილი ქალები და მამაკაცები, ბავშვები და მოხუცები - ყველა, ვისაც სიარულის ძალა შესწევდა. შუამთობაზე მიიჩქაროდნენ - აჭარის მთიანეთში ყველაზე უკეთ შემორჩენილ მესაქონლე-მინათმოქმედთა უძველეს დღესასწაულზე. დღესასწაული ალპურ საძოვრებზე მესაქონლეთა ყოფნის შუა პერიოდში იმართებოდა და ამიტომაც დაერქვა შუამთობა. თუმცა ღორჯომის უხუცესთა გადმოცემით, ძველად დღესასწაულს მემხლიანობა//მენხლიანობა რქმევია, რადგან დღესასწაულის მთავარი მონაწილეები ქალები იყვნენ, წასვლის საკითხსაც ისინი წყვეტდნენ და მთაშიც ისინი მიდიოდნენ. მემხლიანი//მენხლიანი მხოლოდ დღესასწაულზე წამსვლელს ეწოდებოდა. სხვა შემთხვევაში, “მთაზე წამსვლელ ქალს მემხლიანს არ ეტყოდნენ”. არც მამაკაცი შეიძლებოდა ყოფილიყო მემხლიანი. ბარიდან მემხლიანობაზე მიმავალ, ლაზათიან, მოხდენილ, საქალებო ცხენზე ამხედრებულ ქალებს მამაკაცები მხოლოდ აცილებდნენ ქვეითად ან ცხენით. ჭგუფს ჭიბონსა და დოლ-აკორდეონზე დამკვრელებიც მიჰყვებოდნენ. თითოეული ქალი ცდილობდა საგანგებოდ მოეკაზმა ცხენი, ახალი, ფერადი ტანსაცმელი შეეძინა და ლამაზად მორთული ქოლგითაც მოეწონებინა თავი. თუმცა ქოლგა უფრო გვიან გაჩენილა აჭარელი ქალის მორთულობაში. მანამდე, თაკარა მზისგან თავდასაცავად, ქალები წითელ-ყვითელი და მწვანე ფერებით შეღებილი მატყლისაგან სპეციალურად ქსოვდნენ მოსასხამ ჩათხს. მემხლიანებს მემთევრებისთვის ძღვენიც მიჰქონდათ: სპეციალურად შემზადებული ქათამი და სხვადასხვა სახის ნაცხვარ-ტკბილეული. ჭგუფ-ჭგუფად მიმავალი მენხლიანები მთის კალთებს ააფერადებდნენ, გზად წყაროს წყლებთან ისვენებდნენ, სადაც ცეკვა-თამაშითა და თოფის სროლით ერთობოდნენ. იაილაში ასულ მემხლიანებს მემთევრი ქალები ეგებებოდნენ.

მემთევრობა

პირუტყვის მოვლა და სარძევე მეურნეობის გაძღოლა, საზაფხულო საძოვრებზე ყოფნისას, მემთეურ ანუ მემთევრ ქალებს ევალებოდათ. მემთევრად ირჩევდნენ მესაქონლეობასა და მეურნეობის მართვაში გამოცდილ ქალს. ალპურ სეზონზე იგი, მენახირესთან ერთად, მთელ მეურნეობას ხელმძღვანელობდა. აჭარულ ოჯახში მემთევრედ ინიშნებოდა უფროსი ქალი ან უფროსი რძალი, რომელსაც კარგად უნდა სცოდნოდა საქონლის მოვლა-პატრონობა და რძის პროდუქტების დამზადება. ამიტომაც მემთევრის ცოდნა-გამოცდილებას ოჯახში ბავშვობიდანვე ეყრებოდა საფუძველი. მესაქონლეთა სადგომები ანუ იაილები წარმოადგენდა ორსართულიან ჭარგვალურ ნაგებობას, რომლის პირველ სართულზე მსხვილფეხა საქონელი იმყოფებოდა, მეორეზე – მემთევრი ცხოვრობდა ოჯახით. აქვე იყო სპეციალური განყოფილება – პატარა ზომის ოთახი, რომელსაც სარძიე ეწოდებოდა. აქ ხდებოდა რძის პროდუქტების დამზადება და შენახვა. თავის საქონელთან ერთად, მემთევრი ხშირად, გაბარებულ საქონელსაც უვლიდა. გაბარება//აბარება ინიშნავდა მოსაწველად და ზაფხულობით მოსავლელად პირუტყვის მემთევრზე მიბარებას, ე.ი. მემთევრისთვის სხვისი საქონლის მოსავლელად ჩაბარებას. მემთევრი საკუთარივით უვლიდა ამ საქონელს, აბარებული საქონლის რძისგან პროდუქტების მარაგსაც უმზადებდა ამბარებელ ოჯახს და მიღებულ ნაწარმს მეპატრონეს უკლებლივ აბარებდა საქონლის ბარში ჩამორეკვისას.

მემთევრის მოვალეობა მხოლოდ მთაში პირუტყვის მოვლით, მოწველითა და რძის პროდუქტების დამზადებით როდი ამოიწურებოდა. გარდა ამისა, მემთევრი მთაში აკეთებდა ბოსტანს, უვლიდა ბავშვებს, ამზადებდა რძის პროდუქტების მარაგს ზამთრისთვის და ქსოვდა. რძის პროდუქტების დამუშავება-დამზადება და განაწილება ბარშიც მემთევრის მოვალეობად ითვლებოდა.

განსაკუთრებულად ემზადებოდნენ მემთევრები შუამთობის დღესასწაულისთვის. მენხლიანთა მოლოდინში ამზადებდნენ სხვადასხვა სახის კერძებს, მრავალფეროვან რძის პროდუქტებს. დიდი სიხარულით ეგებებოდნენ მონატრებულ ახლობლებს და სტუმრებს. ერთმანეთთან შეხვედრის და გამასპინძლების შემდეგ, იწყებოდა საყოველთაო ზეიმი და გართობა.

შუამთობა

შუამთობის ზეიმი რამდენიმე დღეს გრძელდებოდა. სტუმარ-მასპინძლები თავს იყრიდნენ სპეციალურად შერჩეულ ადგილებზე, სერებზე. მთელი დღის განმავლობაში იმართებოდა გართობა-სანახაობები, საკულტო ხასიათის წარმოდგენები, შეჯიბრებები ცხენოსნობასა და ჭიდაობაში. საღამოს ანთებდნენ კოცონებს, რომლის გარშემოც გვიან ღამემდე გრძელდებოდა ცეკვა-თამაშობანი, შეჯიბრება შაირობასა და გამოცანების თქმა-ამოხსნაში. შუამთობის დღესასწაულზე საპატიო სტუმრებად ითვლებოდნენ ხალხურ საკრავებზე, განსაკუთრებით, ჭიბონსა და დავლზე დაკვრის ოსტატები, სახალხო მთქმელები, მოშაირეები, მომღერლები, მოცეკვავეები.

სიმღერებიდან სრულდებოდა: „ვოდელია“, „დედოფლის სიმღერა“, „შვიდკაცა“, „აბადელია“, „ხასანბეგურა“ და ა.შ. საცეკვაო რეპერტუარში შედიოდა: „განდაგანა“, „შეხდომილაი“, „ქალური“, „ლეკური“, „ბაღდადური“, „ქურთბარი“, „შამილი“, „ყარაბალი“, „ყოლსამა“ და სხვ. ზეიმში ცენტრალური ადგილი ეჭირა საფერხულო ცეკვებს: „ხორუმს“, „ოჰოი, ნანოს“, „ქოჩეგურს“ და სხვ.

მარეთის ხეობაში შუამთობისას სრულდებოდა სპეციალური ცეკვა „მემთევრული“, რომელშიც, ახალგაზრდებთან ერთად, სამოცდაათ წელს მიღწეული ქალებიც მონაწილეობდნენ. ზეიმის კულმინაცია იყო საწესო ცეკვა-სანახაობა "ფადიკო".

ფადიკო//ფათიკო

ფადიკო ერთგვარი გასართობი, თამაშის სახით შემონახული უძველესი საწესჩვეულებო რიტუალია, რომელიც შუამთობის დღესასწაულზე ან ქორწილებში იმართებოდა და ქორწინების გროტესკულ ინსცენირებას წარმოადგენდა. „ფადიკოში“ ექვსი კაცი და ერთი ქალი მონაწილეობდა. ქალის სამოსში გამოწყობილ ერთ მონაწილეს - ფადიკოს//ფათიკოს შესვამდნენ ცხენივით დაოთხილ ერთ-ერთ მოთამაშეზე, რომელიც ერთს აღვირით მოჰყავდა, სხვები კი სიმღერით მისდევდნენ. ორი მოთამაშე, რომლებიც ფადიკოს საქმროებს განასახიერებდნენ, ფადიკოს მოსაპოვებლად ეცილებოდნენ ერთმანეთს. ვინც პირველი მოასწრებდა და თეთრ ფულს გადააყრიდა, ქალიც მას დარჩებოდა. ბოლოს, ეს ორი მოქიშპე შეთანხმდებოდა იმაზე, რომ ფადიკო დღისით ერთს ჰყოლოდა, ღამით - მეორეს, ბოლოს კი ყურბანს შემოავლებდნენ და დაკლავდნენ. ამას მოჰყვებოდა ცეკვა-თამაში. ცეკვის დროს ფადიკო მოულოდნელად იმალებოდა. ამაზე ატყდებოდა ჩოჩქოლი და ყველა მის ძებნას იწყებდა. ბოლოს, როცა იპოვიდნენ, ვახშმადაც სხდებოდნენ. ნავახშმევს ერთ საქმროს თითქოს მიეძინებოდა, მეორე კი ამ დროს ფადიკოს მიუწვებოდა და ეალერსებოდა. პირველიც მაშინვე იღვიძებდა, წამოხტებოდა, ხმაღზე ხელს გაიკრავდა, ამხანაგს დაჭრიდა და ფადიკოს გაითაცებდა. ქალი ეწინააღმდეგებოდა, საქმრო კი საჩუქრებს ჰპირდებოდა და ყველანაირად ცდილობდა მის დაყოლიებას. ბოლოს ქალიც თანხმდებოდა და მიჰყვებოდა. რიტუალის მუსიკალურად გასაფორმებლად ზემოაჭარაში იყენებდნენ ყოლსამას ნაირსახეობას - “ქოჩეგურს”, ამიტომაც, აქ ზოგიერთ ხეობაში (სხალთა, მარითი, დიოკნისი, რიყეთი) ამ რიტუალსაც “ქოჩეგურს” უწოდებდნენ. “ფადიკო” დღეს ქორწილსა და ლხინში შესასრულებელ ცეკვად, გასართობ სანახაობადაა ქცეული, თუმცა შინაარსობრივად იგი უძველესი ხალხური დღესასწაულის - ბერიკაობა//ყვენობის აჭარულ ნაირსახეობას წარმოადგენს.

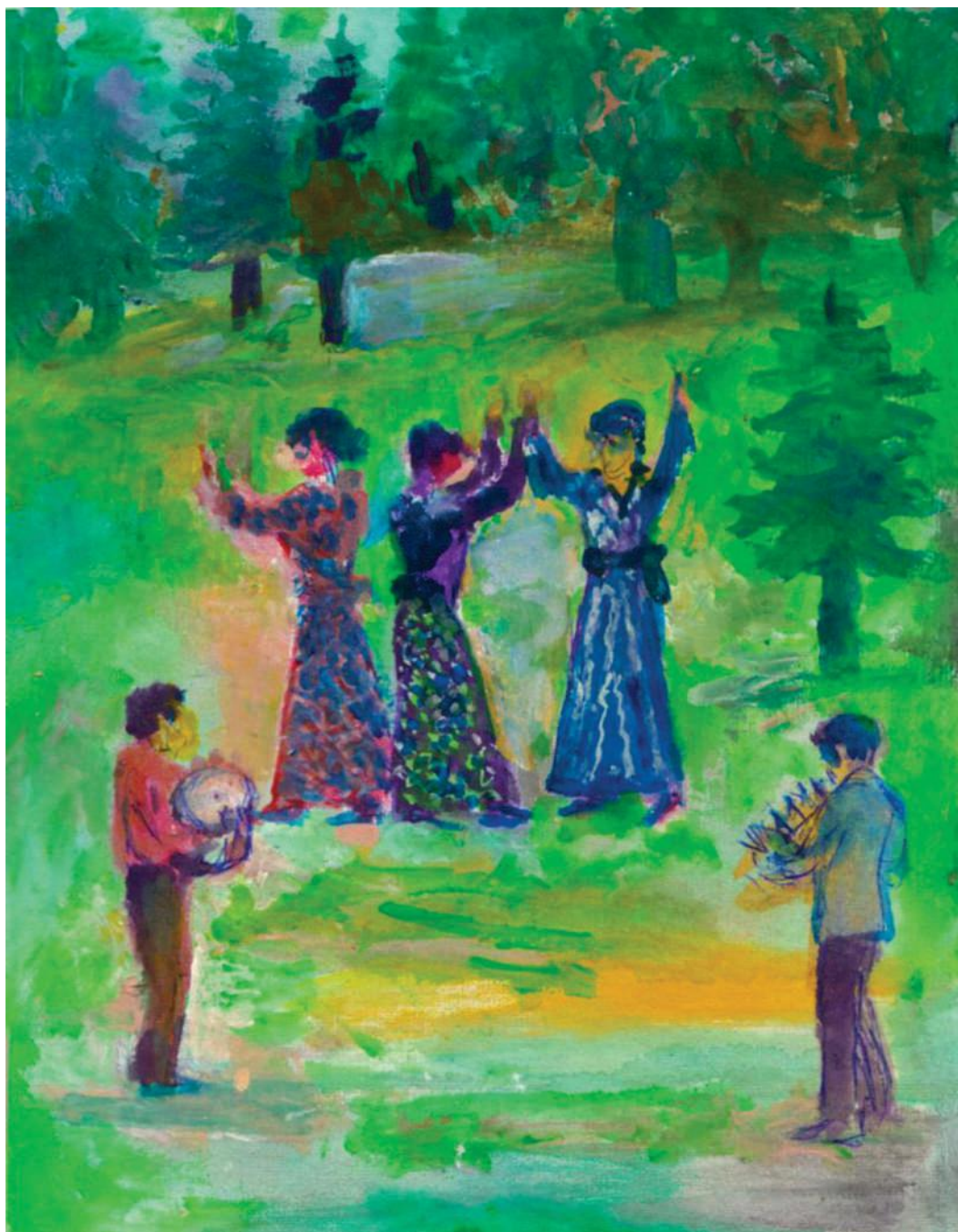

ზირიკობია

საფერხულო ცეკვებში აქტიურობით გამოირჩეოდნენ მესაქონლე მომთაბარე ქურთები, რომლებიც დეპორტაციამდე (1944 წ.) ხემშილებთან ერთად ცხოვრობდნენ კახაბრის ველზე და ზაფხულობით აჭარის ალპური საძოვრებით სარგებლობდნენ. მართალია, ქურთებსა და ხემშილებს შუამთობის ტრადიციები არ გააჩნდათ, მაგრამ სადღესასწაულო დღეებში ისინი, აჭარელ მესაქონლეებთან ერთად მონაწილეობდნენ სადღესასწაულო გართობა-სანახაობებში. მათ შორის იყვნენ მოხეტიალე ქურთები, რომლებსაც ზირიკ ქურთებს უწოდებდნენ, რადგან ხშირად ფერადი, დაკონკილი ტანსაცმელი ეცვათ და ფეხშიშველი დადიოდნენ. შუამთობის რეპერტუარში შემავალი „ზირიკობიაც“ მათზე დასაცინ ხალხურ თამაშობადაა მიჩნეული. „ზირიკობია“, ძირითადად, შვილიერების ინსცენირებას წარმოადგენდა: დააგებდნენ ხალიჩას, რომელიც სახლს განასახიერებდა. ხალიჩაზე დამსხდარ ცოლ-ქმარს (ცოლი ორსულად იყო) სტუმარი ზირიკი ეწვეოდა. მასპინძლები სუფრას გაუწყობდნენ სტუმარს, მაგრამ იგი პირს არ აკარებდა საჭმელს. გაბრაზებული ქმარი ჭოხით აგდებდა სტუმარს „გარეთ“. ფეხშიშველა ზირიკი „თოვლში“ იდგა და კანკალებდა. ცოლს ეცოდებოდა სტუმარი და ქმარს ეწინააღმდეგებოდა. ახლა ცოლ-ქმარს შორის დაიწყებოდა უთანხმოება. ცოლს მუცელი ასტკივდებოდა და „მშობიარობა“ ეწყებოდა. თამაშის დროს ქალის როლს ქალურად ჩაცმული მამაკაცი ასრულებდა. „ზირიკობია“ დიდ მხიარულებას იწვევდა შუამთობის მონაწილეებს შორის. ეს თამაში იმდენად პოპულარული იყო, რომ გარდა შუამთობისა, მთელი წლის განმავლობაში ასრულებდნენ ქორწილში, სოფლის თავყრილობებზე, ზამთრის გრძელი საღამოების გასატარებლად და გასართობად, მაგრამ, სინამდვილეში, ეს ხალხური სანახაობა ნაყოფიერება-გამრავლებისათვის განკუთვნილი უძველესი რიტუალის გადმონაშთი უნდა იყოს.

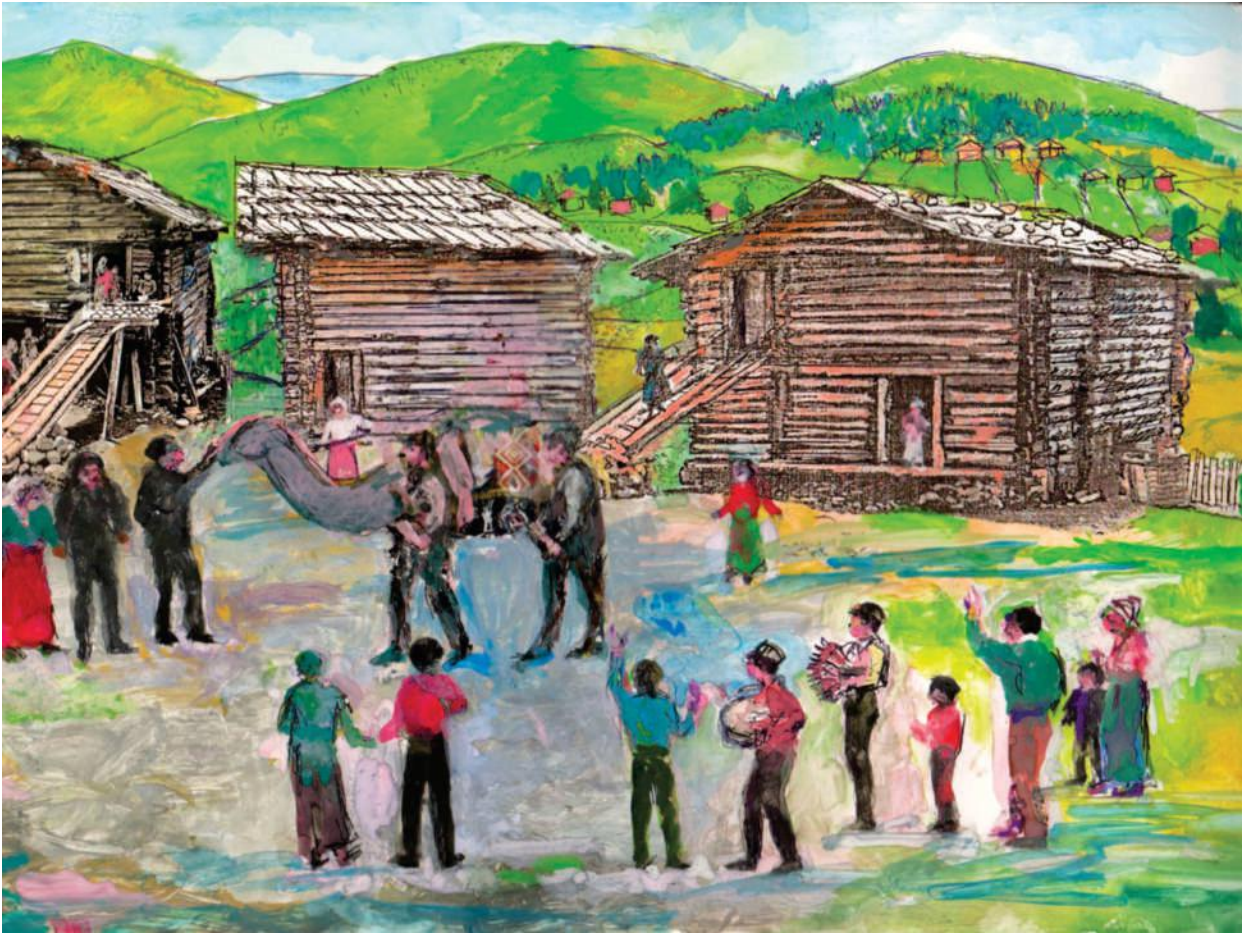

„აქლემის შეკაზმვა“//„აქლემის მოკაზმვა“

"აქლემის შეკაზმვა" ნაყოფიერების კულტისადმი მიძღვნილი უძველესი დღესასწაულის – შუამთობის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა. ეს იყო კარდაკარ ჩამოვლის უძველესი თეატრალიზებული სანახაობა. ოთხი კაცი მხრებზე გაიდებდა "აქლემის" ხისგან გამოთლილ თავსა და ტანს, ტყავებითა და ბეწვით ისე შეფუთულს, რომ აქლემს დამსგავსებოდა, თავად კი ფეხებს "განასახიერებდნენ". ამგვარ „აქლემზე“ შესვამდნენ მხედარს და, სხვადასხვა ინსტრუმენტზე დამკვრელებსა და მომღერლებთან ერთად, მხიარული ყიჟინით, ხმამაღალი შეძახილებითა და სიმღერით კარდაკარ დადიოდნენ იაილებში და თითოეული მემთევრისაგან სანოვაგეს ითხოვდნენ. მხედარი ყველა ეზოსთან "ააცეკვებდა" ხოლმე აქლემს, ჭოხით გაუღებდა პირს, სადაც მემთევარი ჩადებდა: ყველს, კარაქს (იალს), კვერცხს, ფქვილს თუ პურს. შეგროვილ სანოვაგეს ბოლოს ერთ ოჯახში მოამზადებდნენ და ერთად შეექცეოდნენ.

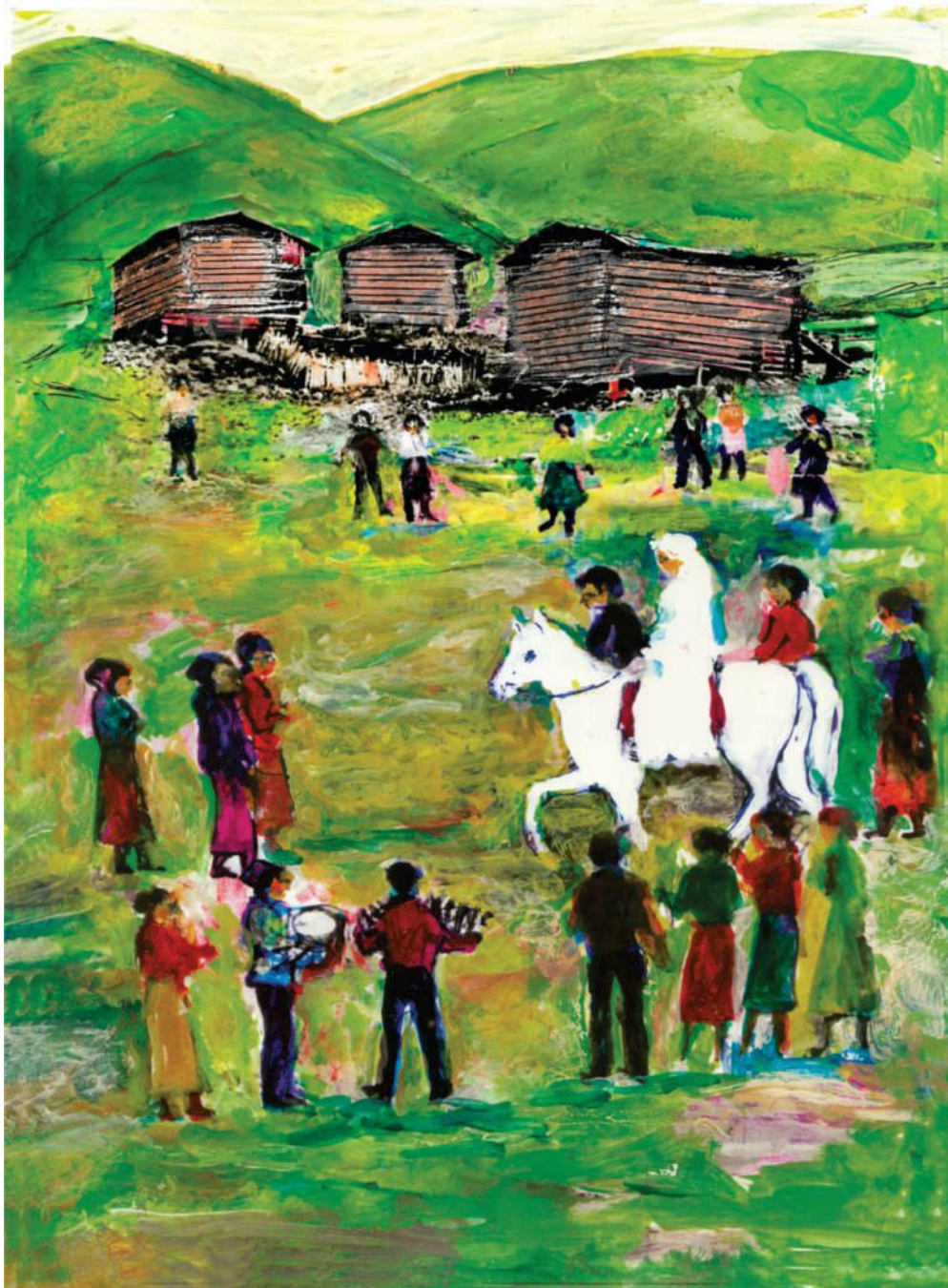

საპატარძლოს მოპატიჟება// „სარძლოს გამორჩევა“

შუამთობაზე აუცილებელი წესი იყო საპატარძლოს ან ახალმოყვანილი რძლის მიპატიჟება. გამგზავრების დღეს სამამამთილო ან მაზლი საპატარძლოს მიჰგვრიდა აუცილებლად თეთრი ფერის, კობტა, სპეციალურად მორთულ-აკაკბულ დოდოფლის ცხენს, რომელსაც ზურგზე ეფარა წითელი ფერის აბრეშუმის ქსოვილი. ცხენის ფაფარი და თავ-კისერი სხვადასხვა ფერის ფუსქულებით, ზონრებითა და ეჟვნებით იყო მორთული. უნაგირიც რბილი, ბალიშიანი უნდა ყოფილიყო. საპატარძლოსათვის სპეციალურად მზადდებოდა კაბა და განსაკუთრებულად მოკაზმული ქოლგა. საპატარძლოს, თავისიანების გარდა, მიჰყვებოდნენ სასიძო და/ან სხვა ახლობელი. საპატარძლოს და მისი მხლებლების ცხენებს კი მაზლი ან სამამამთილო მიუძღვებოდა ქვეითად.

საპატარძლო ჯერ თავისი მშობლების იაილაში მიჰყავდათ, შემდეგ კი სასიძოს ოჯახი გადაიპატიჟებდა თავის იაილაში რამდენიმე ახლობელ ქალთან ერთად, საღამოს კი მამისეულ იაილაში ბრუნდებოდა. დღესასწაულის დამთავრების შემდეგ საპატარძლოს და მის თანმხლებ პირებს ბარში ისევ წამყვანი მამაკაცი აბრუნებდა.

შუამთობაზე ხდებოდა, ასევე საცოლის ან სარძლოს შერჩევა. აქ საყოველთაო ზეიმის დროს საშუალება იყო კარგად შეეთვალეირებინათ გასათხოვარი გოგონები და საცოლედ დაეთავისებინათ. ამას „გოგოს შეგულვებას“, სარძლოს გამორჩევას უწოდებდნენ.

თამაშები

ზოგიერთი საკულტო დანიშნულების რიტუალი, სხვადასხვა რელიგიისა და ეპოქის გავლენით, ყოფაში გართობა-თამაშების სახით არის შემორჩენილი. ისინი რომ სერიოზული საკულტო მოქმედების გადმონაშთს წარმოადგენენ და უძველეს მსოფლმხედველობას ასახავენ, კარგად ჩანს აჭარაში გავრცელებულ თამაშებშიც.

“ბულიების ჭედობა”

ზემო აჭარაში მეტად საინტერესო გართობა-სანახაობის სახით შემორჩა გაზაფხულის დღესასწაულების ციკლში შემავალი “ბულიების ჭედობა”, რომელიც აპრილის პირველი კვირიდან იწყებოდა.

ბულების თვეობით მომზადების შემდეგ, პატრონები სოფლად შეჭიბრების დღესა და ადგილს აცხადებდნენ. ჭვანისა და ღორჭომის ხეობათა სოფლებში ასეთი შეჭიბრებისათვის გამოყოფილი ჰქონდათ სპეციალური ადგილები. მაგალითად, სოფელ ინწკირვეთში - „დუბეჭალის“ მოედანი, სოფელ ნაღვარევში - „გორიკულა“, სოფელ მეკეიძეებში - „კინტავრა“ და ა.შ. შეჭიბრების დღეს აურაცხელი ხალხი გროვდებოდა. ბულის გამარჯვებას, პატრონის გარდა, მთელი სოფელი ურიაშულითა და თოფების სროლით ხვდებოდა.

დამარცხებული მხარე ჩუმად, რევანშის სურვილით აღვსილი სტოვებდა მოედანს და განმეორებით შეჭიბრებაზე იწვევდა გამარჯვებულის პატრონს. არენაზე ახალ-ახალი წყვილები ცვლიდნენ ერთმანეთს. სოფელში „ბულიების ჭედობა“ დაახლოებით ერთი კვირის განმავლობაში გრძელდებოდა.

დათვობია

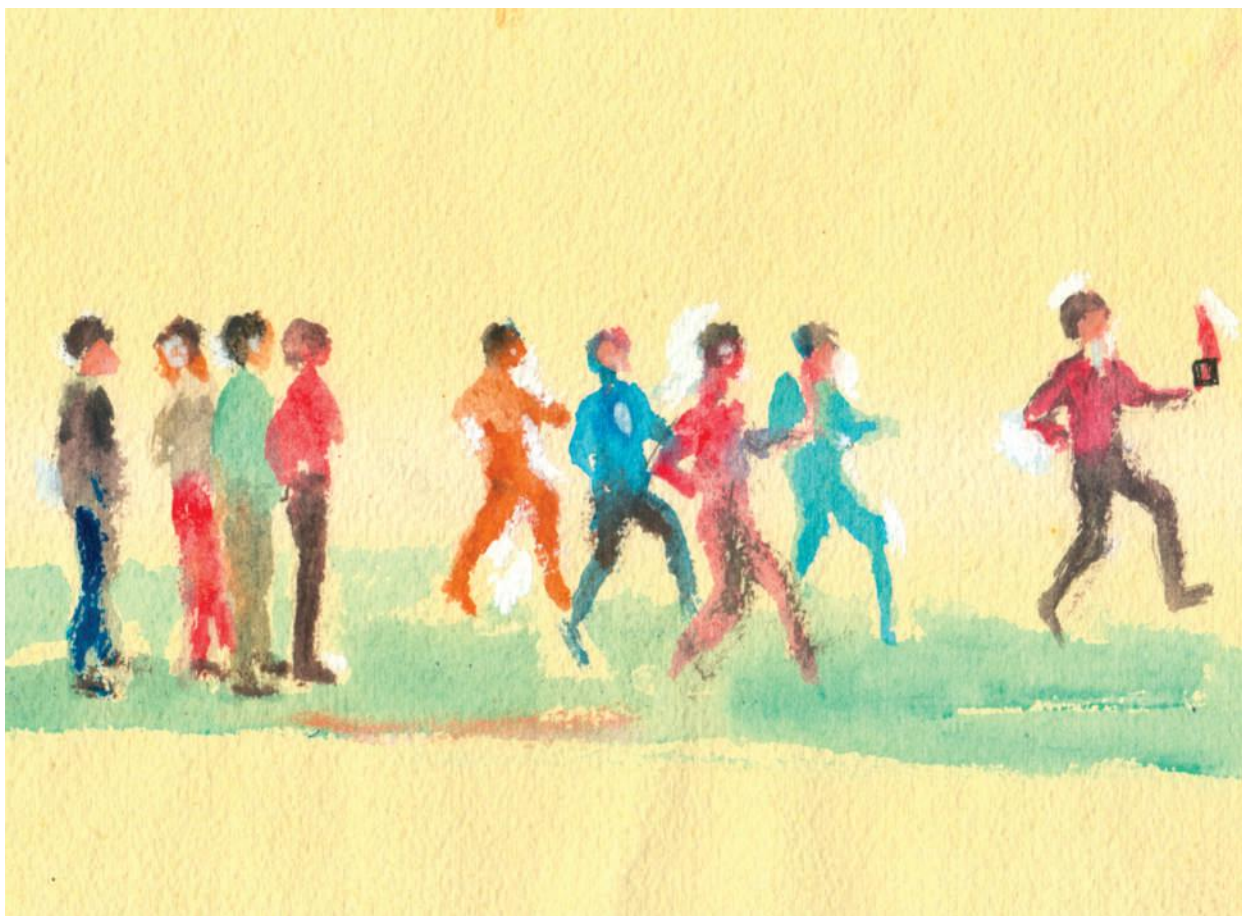
თამაშის სახით შემორჩა ყოფას ბუნების აღორძინებისა და ნაყოფიერებისადმი მიძღვნილი ხალხური დღესასწაული „დათვობია“, რომელიც ბაირამის, ქორწილის თუ სხვა დღესასწაულის დროს სრულდებოდა. „დათვობიას“ თამაშის დროს ირჩევდნენ მთავარს, მსაჯულს ან მეფეს, რომელსაც ხელში განასკვნული ყაბალახი ეჭირა. მეორე მონაწილე კი ვითომ დათვი იყო. დანარჩენები თხებს განასახიერებდნენ. დათვი, რომელიც ზამთრის ძილში მყოფ ბუნებას განასახიერებდა, მეფის წინაშე წელში მოხრილი დგებოდა. მეფე მას განასკვული ყაბალახით სცემდა და აღვიძებდა. გაღვიძებული დათვი თავის თხებს ეძებდა, მათ დაჭერას ცდილობდა, ვისაც დაიჭერდა, შემდეგ ის განასახიერებდა დათვს და თავიდან იწყებოდა თამაში.

ცეცხლობია//ათეშონი

ცეცხლის გაღმერთების, მასზე განსაკუთრებული ზრუნვისა და დაცვის კვალი, რაც უძველესი ადამიანის ცხოვრებაში ცეცხლის როლითა და სასიცოცხლო მნიშვნელობით იყო განპირობებული, შემონახულია თამაშის „ცეცხლობია“ ანუ „ათეშონი“/„ართოშანი“-ს სახით. ამ თამაშის დროს გამყოფი ხაზის ორივე მხარეს მოთავსებულია ხაზიდან თანაბარი მანძილით დაშორებული ორი „ცეცხლი“, რომლებსაც ორი გუნდი იცავს. ორივე გუნდის მონაწილეები ცდილობენ ერთმანეთს მოტაცონ „ცეცხლი“. რომელი გუნდის წარმომადგენელიც შეძლებს „ცეცხლის“ მოტაცებას და „საზღვარზე“ გადატანას, ის ითვლება გამარჯვებულად.

თამაშის ამოსავალი წერტილია ცეცხლი, მისი უპატრონოდ დატოვება არ შეიძლება და ერთი მოთამაშე მას გამუდმებით იცავს. თუ მოწინააღმდეგე მხარე მას დაეპატრონა, თამაში წაგებულია. „ცეცხლობია“ მიჩნეულია ამირანის მიერ ღმერთებისათვის ცეცხლის მიტაცების მითოლოგიური სიუჟეტის განსახიერებად. იგი გატაცებული ცეცხლისათვის თავგამეტებული ბრძოლის ერთგვარ ინსცენირებას უნდა წარმოადგენდეს.

სიტყვების განმარტება

აბანდულა - გოგონების გართობა-თამაშობა ნართის ძაფით

ათეშოინი//ართოშანი - ცეცხლობია; ხალხური თამაში

აკაპული - მორთულ-მოკაზმული

ალთუნი - ოქრო

ამბავგა თავის მოთიკვრა - რაიმე საქმის, მოლაპარაკების დამთავრება

ამოძრანა - ამოძვრენა, ამოტარება (რაიმეში)

ანა - დედა

არჩივი - წილი, კუთვნილი, სარგო

ასტამი - ნიჩაბი

ასტმითარა - ნაქსოვში დატანებული სახე, ორნამენტი

აღლი - საქორწინო წერილობითი პირობა

აღლის გაკვეთა - საქორწინო პირობის წერილობით შედგენა-გაფორმება

აღლის გაჭრა - იხ. აღლის გაკვეთა

აღლი ოხვენუ//ნიშანი ოხვენუ - (ლაბ.) ნიშნობის ცერემონიალი

ახორი - ბოსელი, საქონლის სადგომი

ბაირალი - დროშა, ალამი

ბანდა - სახე, ორნამენტი ნაქსოვში

ბანდიბუნდა - იხ. აბანდულა

ბალანა - ბავშვი

ბახურა - 1. წყლის არსება

2. ნაკრძალი დღეები ივლისში, როცა იკრძალებოდა წყალში ბანაობა, რათა ბახურას ადამიანებისთვის ზიანი არ მიეყენებინა

ბე - წინდი, თავნი

ბერეჟეთი - ბარაქა

ბეს დარიგება - მატყლის ჩეჩვის ან ხერტლის ნადის მოწვევისას, ნადის

მონაწილეებისათვის წინასწარ მატყლის ან ნართის ნაწილის დარიგება

ბეჰი - იხ. ბე

ბოსლა - საქონლის მფარველი ღვთაება

ბოსლობა - ბოსლასადმი მიძღვნილი რიტუალი

ბოხჩა - მოკრულა; (აქ) საპატარძლოსათვის ნიშნობისას მირთმეული პირადი

ნივთები და ტანსაცმელი

ბოხჩის მიტანა - საპატარძლოსათვის სასიძოს ოჯახისაგან ნიშნობისას

ტანსაცმლის და პირველადი მოხმარების ნივთების მიტანა

ბჟოლი - თუთა

ბრძნა - დაცდა, აკრძალვა

ბრძნილობა - დაცდის, აკრძალვის შესრულება

ბულა - დაუკოდავი ხარი

ბულიების ჭადობა - ბულების შეჭიბრი; გაზაფხულის დღესასწაულთა ციკლში

შემავალი გართობა-სანახაობა

ბაბარება//აბარება - მემთევრზე ზაფხულობით მოსავლელად პირუტყვის

მიბარება

ბადანადება - ნადის ადრე დამთავრებისას ნადის მონაწილეების სხვა ყანაში

გადასვლა

ბადაცემა - დაწყევლა

ბადანაცემა - დაწყევლილი

ბათვალვა - „ავი თვალის“ ზემოქმედება

ბანრიღება - მორიდება, აკრძალვები ოჯახის წევრებთან ურთიერთობაში

ბარბანი - ჭობი, კეტი

ბანარნალეა - მიმოფანტვა, უწესრიგოდ დაყრა

ბევეზობა - დავიდარაბის, შფოთის მოწყობა

„გზას სიმღერა ვუთხრათ“ - (ხატ.) გზა სიმღერით, ხალისიანად გავლით

ბლახობა - ცუდი საქციელი, ცუდი საქმის კეთება

ბობი - ხის თასი

ბოლი - ტბა

დაბუკება - გაშეშება

დადე - მდადე, ქორწილში დედოფლის ან სასიძოს მხლებელი, ხელისმომკიდე, დამხმარე ქალი

დადეგი - პირველი სექტემბერი, ძველად, ახალი წელი

დადეგობა - რიტუალი, წეს-ჩვეულება, რომელიც იმართებოდა დადეგის დროს

დადიანი - იხ. დადე;

დავლი - დოღზე დიდი, მხარზე ჩამოსაკიდებელი დასარტყმელი ინსტრუმენტი

დავლზე ქამარი გამიწყდა - (ხატ.) ქორწილის დასასრულს დამკვრელისგან საჩუქრების მოთხოვნა

დავახშობილი მთვარი - 1. გვიან ამოსული მთვარე;

2. ხუთშაბათგავლილი, კარგად შევსებული მთვარე

დათვობია - ხალხური გართობა-სანახაობა

დაკოჭვა - შეკვრა, შესკვნა; (გადატ.) ავი სულებისაგან შეპყრობა

დამხდური საქმე - შესასრულებელი სამუშაო

დაპაიჭნა - დაპატიუება

დაპეკლვა - კანზე გამონაყარის გაჩენა

დარპილვა - ქვისგან ხის ან ხის მასალის დახვრეტა, დაზიანება

დაჩიჩვა - დაჩრჩილვა, ჩრჩილისგან დაზიანება

დაცდა - გამოცდილების მიღება და გათვალისწინება

- დაცოდვილება** - ცოდვის ჩადენა, ცუდი საქციელი
- დაჭედება** - ქიდაობა
- დვალი, დუალი** - დედოფლის თავსაბურავი ქსოვილი, რომელიც თავიდან ფეხებამდე ფარავდა დედოფალს; ძირითადად, წითელი ფერის
- დოდოფალა** - აბრეშუმის ქვის უხარისხო პარკი
- დონჩხაური** - გაღვივებული
- დუალის ახდა** - დედოფლისათვის წითელი შალის საბურავის მოხდა
- დუგუნე** - ქორწილი
- დლა** - (ლაზ.) დღე
- ებე** - ბებიაქალი, მეანი
- ელიობა** - წმ.ელია წინასწარმეტყველისადმი მიძღვნილი დღესასწაული
- ელჩი** - შუამავალი
- ენერი** - გვიმრა
- ვეჩილი** - (აქ) მონძე, საპატარძლოს ან სასიძოს წარმომადგენელი
- ვაშბილი** - მოწნული კალათა
- ვიარეთი** - წმინდა, სალოცავი ადგილი
- ვირიკობია** - ხალხური გართობა-სანახაობა
- ვოლი** - ტყავის ან ქსოვილის წვრილი, გრძელი ნაჭერი
- ვურნა** - სტვირის მსგავსი დიდი ჩასაბერი ინსტრუმენტი
- ვღვის ნენეი** - ზღვის/წყლის სული, მფარველი
- თავზე შემორება** - თავზე შემოვლება
- თავის ადგილს იცნობს** - მოერგება, მიესადაგება ადგილს
- თაჭი** - ნიშანი, დამლა
- თეთროსანი** - ადგილი ქობულეთში
- თვალის ბატონი კაცი არაა** - თვალს ვერ უბრძანებ, დაავალე
- თვალის დაკავება** - შერჩევა, თავისად დაგულება

თვალის წაპვრა - იხ. გათვალვა

თვალკვეთარა - „ავი თვალის“ მქონე ადამიანი

თვარის წყვება - მთვარის გადასვლა ერთი ფაზიდან მეორეში

თოფი გადაგვანვა მაყარმა - ქორწილის დამთავრების ნიშნად წამსვლელი
მაყრიონის მიერ თოფების სროლა და რაიმეს დაზიანება

იაზმა - მანდილი

იაილა - 1. საზაფხულო საძოვრები;
2. მესაქონლეთა სადგომები

იჯები - აკეთებ

კაი - კარგი

კაი ფეხი - კარგი ფეხი, ბედნიერების მომტანი

კანული - კვალი, ხნული

კანულის ბაღება - კვალის გატარება

კარავი - აბრეშუმის ქვისთვის პარკის გასაკეთებლად დადგმული,
სამკუთხედად შეკრული მცენარეთა რტოები

კარის დასამკებთ - ქორწილში მამის ოჯახიდან გამოსაყვანად სასიძოს
ახლობლების მიერ გადახდილი თანხა

კარის დასამყრელო//პარდასამყრელო - იხ. კარის დასამკეტო

კარკალი - კაკანი

კაფიხარჭი - იხ. კარდასამკეტო, კარდასამყრელო

კვიჟლი - ხის ტანზე გაჩენილი გამაგრებები, ნუჯრი

კვირიკობა - 1. ივლისი;
2. წეს-ჩვეულება

კისირაი - უნაყოფო, ბერწი

კოთხო - ყავრისგან დამზადებული მრგვალი, სახურავიანი ქურჭელი

კოკოტაი - ქოჩორა

კონახი - სახლი, საყოფი

კუდიანი - ავი სული

კუბი - მოძრაობაშეზღუდული, დავრდომილი

კუჩხეშ ქთალა (კუჩხეშ ქთალაში) - (ლაზ.) ფეხის მობრუნება - მეოთხე ან მეშვიდე დღეს პატარძლის სტუმრობა მამისეულ სახლში

ლაზარია - 1. გვალვის ან დიდი წვიმების დროს ამინდის გამოთხოვის რიტუალი;

2. რიტუალის დროს ჩამოსატარებელი დედოფალა

ლაზარიკო//ნაზარიკო - იხ. ლაზარია

ლუხი - სიგრძივ ოთხად გაყოფილი თხმელის მორი

ლიტროპი - (ბერძ.) მონანიება, ცოდვებისგან განმნდა

მაგარი თვარე - კარგად შევსებული მთვარე

მანილი - მამითადი, ნადი; მოძალებული სამუშაოების დროს დასახმარებლად მოწვეული ადამიანების კრებული

მარაშინა - (ლაზ.) მარიამობა

მასკლაპი - ვარსკვლავი; ორნამენტი ნაქსოვში

მაყაი - (ლაზ.) მაყარი

მამთეური, მამთეური - გაზაფხულ-ზაფხულის პერიოდში ალპურ საძოვრებზე გადაყვანილი პირუტყვის მომვლელი ქალი

მამსლიანი//მანსლიანი - შუამთობაზე მიმავალი ქალი

მამსლიანობა//მანსლიანობა - შუამთობის დღესასწაული

მანაღე - ნადის მონაწილე

მაიდან-ოღა - სასტუმრო სახლი ან ოთახი

მაჩქინეი - (ლაზ.) აკვანში დანიშვნა

მაფახე - მეკვლე; პიროვნება, ვინც პირველად უნდა შევიდეს სახლში ახალი წლის დილას

მზოლა - (ლაზ.) ზღვა

მინანიება - მიმღერება

მიტროპი - იხ. ლიტროპი

მოთიპვრა - თავის მოკვრა, შესკვნა

მოყავრვა - სახლის ყავრით დახურვა

მოყვანის ქორწილი - სიძის სახლში გამართული ქორწილი

მოჩალვა - ყანაში გამხმარი სიმიდის მცენარის მოჭრა და მოგროვება

მოჩაჩება - მიმოყრა, მოფანტვა

მოჩოჩიბული - ძლივს გაკეთებული, ნაცოდვილარი

მოჩხორთი - ნაშიერი, შთამომავალი

მბრობაში მოყვრობის ჩამოგდება - შერიგება ორ გვარს, ორ ოჯახს შორის

მურაპი - შუამავალი

მუჟდებალიში - ქორწილში სასიძოსთვის განკუთვნილი პატარა ბალიში

მუჟდაპი - მუჟდებალიშის მატარებელი ქორწილში

მძლეპარი - მჭობნი

ნაბედვარი - დანაწყევარი

ნაბრალევის ქვა - ქვა, რომელზედაც შესაწირავს აწყობდნენ ცოდვის შენდობის სათხოვნელად

ნადი - მუშაობისას ურთიერთდახმარების ფორმა

ნარცხი - საქონლის წვნიანი საკვები

ნახსი - 1. ნავსი;

2. ცელქი, მოუსვენარი

ნენეი - 1. დედა;

2. ბებია

ნიპარტი - ნისკარტი

ნიჟახი - საქორწინო პირობების შემცველი დოკუმენტი

- ნიშანლობა** - საპატარძლოსთან სასიძოს ნებადართული სქესობრივი ურთიერთობა ქორწინებამდე
- ნიშანი ოხვენო** - (ლაზ.) ნიშნობა
- ნოღამე** - (ლაზ.) პატარძალი
- ომბინუ** - (ლაზ.) გაპარვით დაქორწინება
- ონჩვირე, ონჩირე** - (ლაზ.) ცურვა; ონჩიეში - ცურვის
- პაპული** - (ლაზ.) ბაბუა, სახლეულის უფროსი
- პირისამხდელი** - დედოფლის ძმა ან ბიძაშვილი, რომელიც ქორწილში დედოფალს სახეზე ჩამოფარებულ რიდეს ხანჯლის წვერით ახდის და სახეს გამოუჩენს
- პირისანახავი** - ქორწილში პირახდილი (სახეგამოჩენილი) დედოფლისთვის მირთმეული საჩუქრები
- პირობის სიმბრე** - პირობის სიმტკიცე
- პწყილი** - რწყილი
- პწყილის გადალოცვა** - რწყილის გამრავლების საწინააღმდეგო რიტუალი და შელოცვა
- პწყილის დაყვერვა** - იხ. რწყილის გადალოცვა
- რაიზა** - რატომ
- როკი** - იხ. კვიჯი
- რუსუმი** - ქორწილში რაიმე განსაკუთრებულის მოთხოვნა
- რძის ფარა** - ქორწილში პატარძლის დედისთვის ან გამზრდელისთვის განკუთვნილი თანხა
- საია** - სადა, უბრალო
- სამა** - ცეკვა
- სანეფო წინდა** - პატარძლის მიერ სასიძოსთვის მოქსოვილი წინდა
- სარძიე** - რძის პროდუქტების დასამზადებელი და შესანახი ოთახი

სარძლოს გამორჩევა - შუამთობის დღესასწაულზე საპატარძლოს ან სარძლოს შერჩევა.

სასქლა - 1. საადრეო მსხლის ჯიში; 2. ნიშანლობის შედეგად ქორწინებამდე გაჩენილი ბავშვი

საქმის მოჭრა - მოლაპარაკების შედეგად საქმის გადაწყვეტა

საცვითი ბოხჩა - სასიძოს ოჯახის მიერ საპატარძლოსათვის ქორწილამდე სატარებლად მიტანილი ტანსაცმელი

სახაჭუნა - სათამაშო, საჩხარუნა

სერისკული - ვახშმის შემდეგ მიღებული საკვები, ჩარობი

სისხლის მოწმენდა - მოსისხლეობის შეწყვეტა ორ გვარს ან ოჯახს შორის

სისხლში მიცემული ქალი - სისხლის აღების გასაბათილებლად მოსისხლე ოჯახისთვის მიტხოვებული ქალი

სიტყვის გამოტანა - მოლაპარაკების შედეგის გახმოვანება

სიჭა - (ლაზ.) სიძე

სიჭალიკობა - (ლაზ.) ნიშნობის შემდეგ სასიძოს საცოლესთან ფარულად შეხვედრები პატარძლის ოჯახში

სუფრის დაკავება - საქორწინო სუფრასთან მაყრების ხანგრძლივად ჯდომა

სუფრის ჩუქება - მაყრების მიერ დაკავებული საქორწინო სუფრის გათავისუფლება

თაბიკი - უღლის ნაწილი

თაია - ბიძა, დედის ძმა

თვალი - იხ. დუალი

თურაქორწილი - პატარა ქორწილი

უზანგის საჩუქარი - დედოფლის ცხენიდან ჩამომყვანისათვის განკუთვნილი საჩუქარი

უკმო - უკულმა, ცუდი

უჟმური - 1. დაავადება;

2. დაავადების გამომწვევი ავი სული

უსტა - ხელოსანი

ფადიკო/ფათიკო - გართობა-სანახაობა; სრულდებოდა ქორწილის, შუამთობის და სხვა დღესასწაულების დროს

ფალაყა - 1. ფიჭა;

2. ფალაყება - ორნამენტი ნაქსოვში

ფერხობა - მეკვლეობა; ახალი წლის დილას მფერხავის შესვლა ოჯახში

ფინჩხი - ნამცეცი

ფუსქულები - ფორები

ქეფჩა ხათუნი - 1. პატარა ქალბატონი;

2. ლაზარობის დროს ჩამოსატარებელი თოჯინა

ქვაპაჭი - ადამიანის გამოსახულების ფორმის, ქვაში ნაკვეთი ან ქვის პატარა-პატარა ნატეხების ერთმანეთზე დაწყობით შექმნილი კონუსისებური ფიგურები აჭარის ალპურ ზონაში

ქილიმი - 1. ნოხი, ფარდაგი;

2. ქილიმურა - ორნამენტი ნაქსოვში

ქორი - ბრმა

ქოჩაგური - ცეკვის სახეობა

ქუნჩელა - იხ. ქუნჩენი

ქუჩაჩი - სიმინდის ტაროს გარეკანი

ღელიები - ღელეები

ყავარი - ნაძვის მორის სიგრძეზე დანაწევრებით მიღებული სამშენებლო ფირფიტა

ყამა - ხანჭალი

ყაჭი - აბრეშუმის ქია

ყაჭის დაბუკება - ყაჭის დაავადმყოფება, გაშეშება

ყოლიფარი - ყველაფერი

ყოლსამა - ცეკვა „განდაგანა“-ს სახე, ცეკვა მკლავური

ყორი - შემოღობილი, შემოკავებული

ყორი ტყე - ნაკრძალი ტყე

ყურბანი - შესანირავი

ყურუთი - ნადულისგან დამზადებული ხმელი კვერი

ხამენთხიმი - (ლაზ.) დათავისებული, ხელნაკარებული ქალიშვილი

შაშლიგი - მწვადი

შაბაჭდვა - სანთლით გაკეთებული ჭვრის მიწებება

შაგულაბა - იხ. თვალის დაკავება

შიიდი - წმინდანი

შარბათი - შარბათი, ტკბილი სასმელი

შაბახვა - მცენარეზე ფოთლების შერჩევით გაცლა

შაფუტაბა - კვამლის მიშვება

შახრჩოლაბა - იხ. შეფუტება

შიშა - შეშა

შუამთობა - მესაქონლე-მინათმოქმედთა დღესასწაული, რომელიც

იმართებოდა ალპურ საძოვრებზე საქონლის ყოფნისას

შაჰითი - შვიდი

ჩათხი - შეღებილი მატყლისაგან მოქსოვილი მოსასხამი

ჩაჩვის ნაღი - მატყლის კოლექტიურად გასაწუნად მოწვეული ქალები

ჩვილი თვარე - ახალი მთვარე

ჩურუბაი - 1. ივლისი;

2. წეს-ჩვეულება

ცახი - მცენარის ნედლი ტოტებისაგან სამკუთხედად შეკრული აბრეშუმის ქვის

სამყოფი; იხ. კარავი

ცეცხლზე მორება - ცეცხლის ალზე გადატარება

ცხემლა - რცხილა

ძუძუს ფარა - იხ. რძის ფარა

წალტე - მწარე

წამოსრუჭვა - ხელის ერთი ჩამოსმით, ერთბაშად ჩამოძრობა

წანაცვლება - გადაადგილება, წინ წაწევა

წარმო - კარგი, დადებითი

წარნაქი - წითელი მიწა; იყენებენ საღებავად

წაღმართი - კარგი, დადებითი

წყვანის ქორწილი - დედოფლის სახლში გამართული ქორწილი

წინწკალი - ნაპერწკალი

ჭანდა - (ლაზ.) ტრადიციული ლაზური ქორწილი

ჭელი - მჭელი, ჩალის პატარა კონა

ჭვანჭი - კლანჭი; კატიკვანჭა - ორნამენტი ნაქსოვში

ჭიბონი - გუდა-სტვირის მაგავსი სასულე ინსტრუმენტი

ჭიბოშანი - ხის სათლელი იარაღი; ჭიბოშანა - ორნამენტი ნაქსოვში

ხაპი - კვახი

ხარმანი - 1. კალო;

2. პურის ხვაჯი;

3. უწესრიგოდ დაყრილი ნივთების გროვა

ხარმანობა - კალოობა

ხაშარი - ქიგო

ხელთაფლიანი - საქმის, საკვების გემრიელად მკეთებელი

ხელის მობრუნება - გამართლება ხელმოცარვის შემდეგ

ხელისტაცნალი - ქორწილში დედოფლის ხელისმომკიდე

- ხემენთხიმეი** - (ლაზ.) ხელმონაკიდი
- ხემსი** - მცირედ დასანაყრებელი საჭმელი
- ხელნაქმარი** - ხელით ნაკეთები
- ხერთალი** - თითისტარი
- ხერთლის ნაღი** - მატყლის სართავად მოწვეული ქალთა კრებული
- ხვაპრიელი** - უხვი
- ხიზარი** - ხერხი; ხიზრიკბილა - ორნამენტი ნაქსოვში
- ხისე** - წილი, კუთვნილი
- ხლიბვა** - გრეხვა, ხლართვა
- ხორიჩი/ხოჭიჭი** - ხის ქერქისგან გაკეთებული ბავშვის საწოლი
- ხცალა** - დამპალი
- ძღვენი** - შუამთობაზე წასაღებად სპეციალურად შემზადებული ქათამი და სხვადასხვა სახის ნაცხვარ-ტკბილეული.
- ჭაზი** - ავსული, ეშმაკი
- ჭაზ-ქაქალა** - წრიულად დახვეული ეკლიანი მცენარე
- ჭერი** - დღის დადგენილ დროს მიღებული საკვები
- ჭილლა** - სახვნელი იარაღი, გუთანი
- ჭორკო** - ხისგან დამზადებული პატარა, უზურგო სკამი
- ჭონის გაბეხვა** - მინიშნება უარყოფით პასუხზე
- ჭუმა** - პარასკევი
- ჭაჭეთნამაზი** - სურვილების ლოცვა

შუამავლობა

ნიშნობა

აღდის გაკვეთა

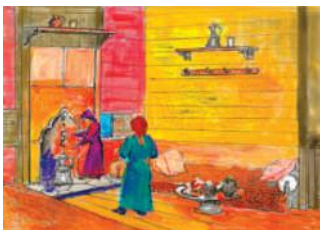

ტურაქორნილი

მუხდაბალიში

„მოყვანის“ ჟორნლი

ტვალის//ღუალის ახდა

სადილის მიტანა

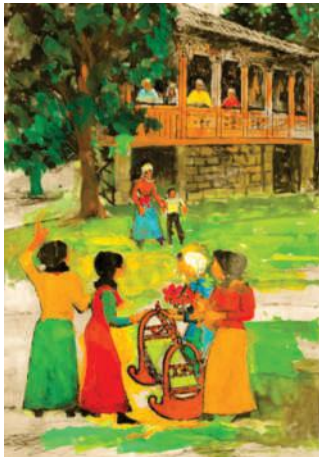
მეჩქინეი

შუამავლობა

ჭანდა

ძეობა//სკვნის მიღება

„ჭივის მიჭრა“

„უბეში ამოძვრება“

„მანიღში მიღება“

გოგონების აღზრდის ტრადიციები

საქორწინო აღკვეთები

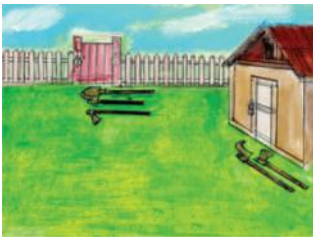
განრიღება

**ორსულთბა –
შვილიერებებსთან დაკავშირებული
აკრძალვები**

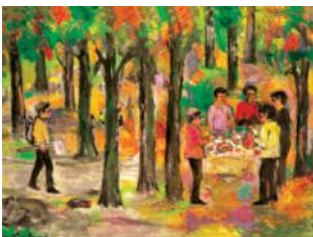
თვალის წაკვრა

კვირკობა//ჩურჩუბაი

მცენარეებთან დაკავშირებული აკრძალვები

წმინდა ტყეები

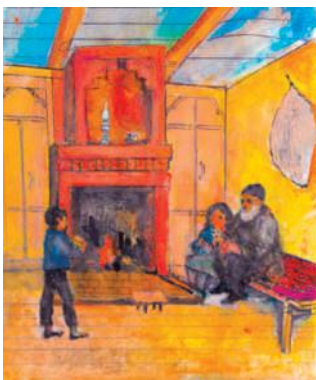
მონადირეობა-მეთევზეობის აღკვეთები

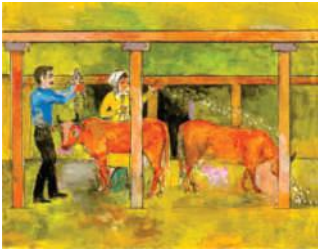
საახალწლო წეს-ჩვეულებები აჭარაში

“ცხემლის ჭრა“

ცეცხლის შენახვა

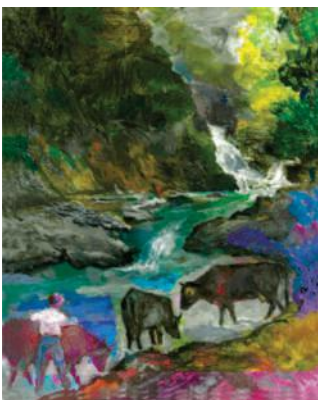
ბოსლობა

მეკვლეობა

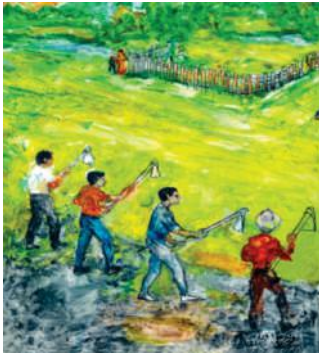

ქათმის ფერხვა

საქონლის ფერხვა

ნადი

ხისეს//არჩივის გაღება

მთვარესთან დაკავშირებული რიტუალები

სახლის საძირკვლის ჩაყრა

ბაირალის აღმართვა

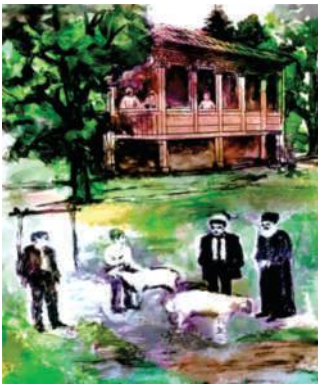

გველის კულტი

ნადირის დაკოჭვა

სალმროთოს გაღება

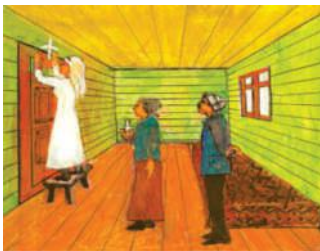

დაბირება

„მზოლას ონჩვიუში დლა“
(ზღვაში ბანაობის დლა)

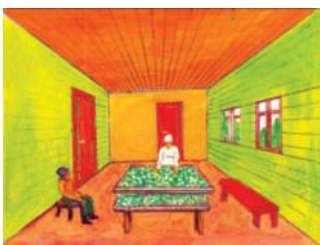

დაღები//დაღებობა

ჩეჩვის და ხერტლის ნაღი

აბრეშუმის ჭიის მოვლა

ქსოვა

ზიარებობა

მეიდან-ოლა//მისაფირ-ოლა

ნაცხრამართევი

„მძლევარი“ გუგული

ხარის შებმა

ლეგენდები ტბის ხარის შესახებ

კანულის//ყანულის გაღება

ხარმანობა

ლაგარობა

”ოთხმოცი ათასი ჟვის კენჭის შელოცვა”

ქვაპაცები

მეხლიანობა//მენხლიანობა

მემთევრობა

შუამთობა

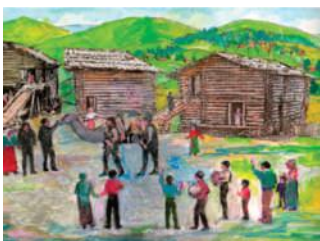

ფადიკო//ფათიკო

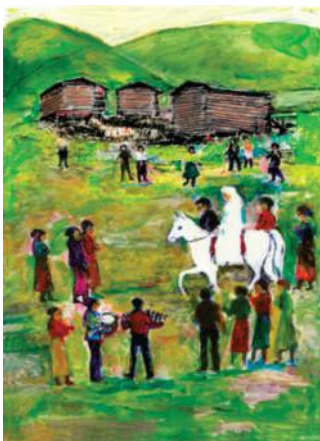

ზირიკობია

„აქლემის შეკაზმვა//„აქლემის მოკაზმვა”

საპატარძლოს მოკატიჯება//
„სარძლოს გამორჩევა“

“ბულიების ჭედობა”

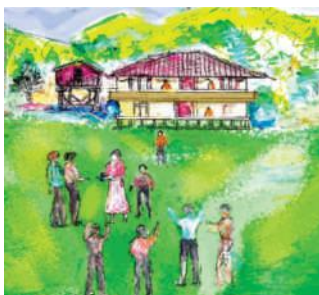
ცეცხლობია//ათეშობინი

ალდი ოხვენუ//ნიშანი ოხვენუ

ფრინველის დაძლევა

ალილოობა

ბათუმი
საპატრულო

გზაგაყვანილობის მომსახურებელი

ა(ა)ივ ტურიზტული პროექტების განვითარების სააგენტოს მიერ

აჭარის ა.რ. ტურიზტისა და კურორტების დეპარტამენტი

თქვენთვის მუშაობენ:

ნაწილი ნოტიანი (დეპუტატი)

თაბილა ღმრთატიძე (დეპუტატი)

მანუჩარ ღორია (დეპუტატი)

დეპუტატი - ზაზა მჭედიაძე

რუკის ილუსტრატორი - გიორგი კვიციანი

კონსულტანტი - როინ მაღაყაძე (დეპუტატი)

სააგენტო მართვას უხეი:

გზაგაყვანილობის მომსახურებაში მანუჩარ ღმრთატიძის

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბაქანიშვილის ინსტიტუტის

აჭარის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის
ა(ა)იპ ტურისტული პროექტების მენეჯერების სააგენტო

ფანანავაზ მეფის 84/86, ბათუმი 6010, საქართველო
მძე: +995 577 90 90 93 / 995 577 90 90 91
ელ. ფოსტა: info@visitajara.com
ვებ-გვერდი: visitajara.com

არ იყიდე